

ช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง : ศึกษาเจตนาของผู้ร่างกฎหมาย
กับพฤติกรรมการใช้สิทธิของผู้เลือกตั้ง

นายดำรงศักดิ์ ยอดทองดี

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1483-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

NO-VOTE CHOICE IN THE BALLOT : A CASE STUDY OF THE INTENTION
OF LEGISLATIVE BODIES AND VOTING BEHAVIOR

Mr. Dumrongsak Yodthongdee

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Art in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1483-1

ดำรงศักดิ์ ยอดทองดี : ช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง : ศึกษาเจตนาของผู้ร่างกฎหมายกับพฤติกรรมการใช้สิทธิของผู้เลือกตั้ง. (NO-VOTE CHOICE IN THE BALLOT : A CASE STUDY OF THE INTENTION OF LEGISLATIVE BODIES AND VOTING BEHAVIOR)
 อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร, 132 หน้า. ISBN 974-17 -1483 -1.

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อให้ทราบว่าช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งของกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทยมีเจตนารมณ์ในการจัดทำเป็นอย่างไรและปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือไม่

วิธีการศึกษาวิเคราะห์ได้อาศัยการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการเอกสารทางราชการ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าเจตนารมณ์ในการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นจากความบกพร่องของกฎหมายหรือกระบวนการเลือกตั้งเอง และทั้งที่ผู้มีเจตนาทุจริตกระทำให้เกิดขึ้น อีกทั้งเพื่อต้องการให้ช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองจากภาคประชาชนไปถึงฝ่ายการเมืองเพื่อการพัฒนาการเมืองไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเจตนารมณ์ในการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนนั้นหาได้มีความเกี่ยวข้องกับการที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่แต่อย่างใด สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาพบว่าลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมมีแนวโน้มในการกำหนดอัตราร้อยละของผู้ใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ กล่าวคือถ้าระดับทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งมีระดับค่อนข้างสูงอัตราร้อยละของผู้ใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนก็มีแนวโน้มว่าจะสูงตามไปด้วยและในทางกลับกันเมื่อประชาชนมีระดับทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำก็มีแนวโน้มว่าอัตราร้อยละของผู้ใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนก็จะน้อยลงไปด้วย แต่สำหรับในบางเขตเลือกตั้งที่มีได้เป็นไปตามรูปแบบดังกล่าวก็เนื่องมาจากปัจจัยระยะสั้น ไม่ว่าจะเป็นการทุจริต การแข่งขันทางการเมือง การปลุกระดมทางการเมืองทั้งจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง สื่อมวลชน หรือนักวิชาการในพื้นที่เลือกตั้ง ที่เป็นไปอย่างรุนแรงจนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงในช่วงใกล้วันเลือกตั้งนั่นเอง

ภาควิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา 2545

4281134024 : MAJOR GOVERNMENT

KEY WORD: ELECTION / ON-VOTE CHOICE / POLITICAL BEHAVIOR

DUMRONGSAK YODTHONGDEE : NO-VOTE CHOICE IN THE BALLOT : A CASE STUDY OF THE INTENTION OF LEGISLATIVE BODIES AND VOTING BEHAVIOR .

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. CHAIYAN CHAIYAPORN, Ph.D., 132 pp. ISBN 974-17-1483-1.

This study aims to explore the intention of the law on having a no-vote choice in the ballot to elect member of the house of representatives and the social and economic factors influencing the exercise of the no-vote choice.

This study involves documentary research, both academic and governmental, and interviews of related persons. The findings show that the intention was to guard against and correct forms of election cheating and errors caused by legal flaws, the election process, intended malpractice. It was also meant to be a mechanism to promote political participation in order to achieve higher measure of democracy. It had nothing to do with the clause in the current constitution which stipulates voting as a duty.

The study then shows that social and economic characteristics existing in constituencies tend to determine that percentage of voters exercising the no-vote choice. The constituencies with higher levels of economic and social factors tends to have higher percentages of no-vote voters. In contrast, the lower levels of social and economic factors have lower percentages of no-vote voters. Nonetheless, in some constituencies that electoral behaviors does not fit the described pattern, this is, perhaps , because of short-term forces such as fierce political competition, political mobilization campaigning , mass media, or local academics in such constituencies. The strong messages result in voters' attitude change in the brief period before the election.

Department.....Government..... Student's signature.....

Field of study.....Government.....Advisor's signature.....

Academic year 2002

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์และความเอาใจใส่เป็นอย่างดี จากรองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ ตลอดจนเป็นผู้ให้โอกาสทางการศึกษาที่สำคัญต่อผู้ศึกษาเสมอมา ศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ผู้เป็นเลิศในการให้ คำปรึกษาแก้ไขปัญหาในทางวิชาการแม้ว่าท่านจะได้ลุล่วงไปแล้วก็ตาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์ ผู้ให้แนวทางในการศึกษาที่ดีเยี่ยม ซึ่งท่านทั้งสองได้กรุณารับเป็นประธาน กรรมการ และกรรมการ ในการสอบวิทยานิพนธ์ตามลำดับ ตลอดจนถึงรองศาสตราจารย์ ม.ร.ว.พทุทธิสาณ ชุมพล ที่กรุณารับเป็นประธานวิทยานิพนธ์สืบต่อจากศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ท่านผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ได้กรุณาแสดงความคิดเห็นและเป็น ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ครอบครัว คือกำลังใจสำคัญที่ไม่เคยหมดสำหรับผู้ศึกษาที่ช่วยให้ผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบาก ได้ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อทวน คุณแม่สลี ขอบใจน้องต้อง และญาติ ๆ ทุกคน รวมไปถึงแอนเซีย ผู้ที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ซึ่งให้ความรัก ความห่วงใย และให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาด้วยดีตลอดมา และทำให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึง คุณค่าของกำลังใจจากคนในครอบครัวที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันและอดทนรอคอยการสำเร็จ การศึกษาระดับ “มหาบัณฑิต” ของผู้ศึกษา

นอกเหนือไปจากสถาบันครอบครัวแล้วผู้วิจัยต้องขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการและการใช้ชีวิตในสังคมแก่ผู้ศึกษา อีกทั้งพี่และเพื่อน ซึ่งร่วมกันเป็นที่ปรึกษาคอยช่วยเหลือแนะนำในการ แสวงหา ข้อมูลและช่วยผ่อนคลายจิตใจเสมอมา พี่บอมบ์ พี่ไก่ พี่เทิด และพี่นิง ตลอดจนเพื่อน ร่วมรุ่นบัณฑิตศึกษาด้วยกันทั้งพี่ป๊อบ พี่พจน์ เพื่อนตั้ม เพื่อนดาร์ เพื่อนหนึ่ง เพื่อนกวง เพื่อนแบงค์ เพื่อนเอ๋ย เพื่อนโจ เพื่อนแต้ว เพื่อนโต้ง เพื่อนกุง น้องหญิง รวมถึงบุคลากรของคณะรัฐศาสตร์ทุกท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือตลอดจนถึงบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่อาจกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะมีคุณประโยชน์ สร้างให้สังคมเกิดความเข้าใจแจ่มชัดเกี่ยวกับ ช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนต่อกระบวนการการเลือกตั้งไทย และนำมาใช้เพื่อพัฒนาการเมืองไทย ได้บ้าง ผู้ศึกษาขอขอบความดีนั้น แต่คุณพ่อ คุณแม่ และคณาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาของ ผู้ศึกษาทุกท่าน แต่หากมีข้อบกพร่อง ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายในการศึกษา.....	9
ขอบเขตการศึกษา.....	9
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	9
กรอบความคิดและทฤษฎี.....	10
สมมติฐานในการศึกษา.....	12
วิธีการวิจัย.....	13
ประโยชน์ในการศึกษา.....	14
นิยามศัพท์.....	14
การเสนอเรื่อง.....	15
2. ปรัชญ์ศันำวรรณกรรม.....	17
แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน ระบอบประชาธิปไตย.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย.....	21
ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	26
แนวคิดเรื่องการออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิ.....	26
แนวคิดเรื่องการออกเสียงเลือกตั้งเป็นหน้าที่.....	27
แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของมอเตสกีเออ.....	28
เสรีภาพของประชาชนพลเมือง.....	29
เสรีภาพทางการเมือง.....	29

บทที่

หน้า

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง.....	31
ทฤษฎีพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting Behavior).....	31
ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic theories).....	32
ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously rational theories).....	32
ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology theories).....	33
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	34
ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชน.....	34
รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	36
สาเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง.....	37
3. เจตนาารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง.....	40
การใช้สิทธิไม่ลงคะแนนในกระบวนการเลือกตั้งไทย.....	41
ความเป็นมาทางการเมืองช่วงก่อนที่จะปรากฏช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง.....	43
เจตนาารมณ์และหลักการของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง.....	45
4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการณ์การใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน.....	67
ประเด็นศึกษา.....	67
การศึกษาข้อมูล.....	67
ผลการศึกษาข้อมูลการณ์การใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน.....	70
ระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ.....	70
การวิเคราะห์แนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับปริมาณการณ์การใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน.....	71
ความสัมพันธ์ที่ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ต่อพฤติกรรมการณ์การใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน.....	74
5. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	77
ผลการศึกษาความเป็นมาของการณ์การใช้สิทธิเลือกตั้งในกรณีที่มีสิทธิลงคะแนนเสียง เลือกตั้งไม่ประสงค์จะเลือกผู้สมัครรายใด.....	78
เจตนาารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง.....	79

สารบัญ (ต่อ)

ณ

บทที่

หน้า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน.....	80
สรุปผลการศึกษา.....	84
ข้อสังเกตทั่วไป.....	87
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	87
รายการอ้างอิง.....	89
ภาคผนวก.....	91
ภาคผนวก ก. ข้อมูลผลการเลือกตั้งแสดงปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน เปรียบเทียบกับดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของเขตเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทั่วประเทศเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยกำหนดให้ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นตัวแปรต้นและปริมาณ การใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนเป็นตัวแปรตาม และเรียงลำดับจากมาก ไปหาน้อย.....	92
ภาคผนวก ข. แสดงการประมวลผลข้อมูลการหาค่าความสัมพันธ์.....	107
ประวัติผู้เขียน.....	108

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันเป็นยุคที่ประเทศต่าง ๆ พยายามเรียกร้องประชาธิปไตยและพยายามค้นหาวิธีการในอันที่จะทำให้ประชาธิปไตยในประเทศได้รับความน่าเชื่อถือภายใต้สัญลักษณ์ของระบบตัวแทน อันส่งผลให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งมีความสำคัญอย่างขาดเสียมิได้สำหรับประเทศที่ต้องการยืนยันความชอบธรรมทางการเมืองการปกครองของผู้บริหารประเทศภายใต้ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย

ในส่วนของประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในหลาย ๆ ประเทศที่มีการพัฒนามุ่งสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อเดือนพฤษภาคมปี พ.ศ.2535 อันสืบเนื่องมาจากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 จนนำไปสู่ความพยายามในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น ซึ่งก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 ของประเทศที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการจัดทำที่นอกจากจะเป็น การระดมผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้องดังเช่นที่เคยกระทำกันมาแต่อดีตแล้ว ยังได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงตามหลักการของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย โดยมีลำดับความเป็นมาในการจัดทำภายใต้กระบวนการดังนี้คือ

เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 คณะรัฐมนตรี นำโดย นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า “...จะให้สนับสนุนการดำเนินการเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น...” ดังนั้นศาสตราจารย์ มารุต บุนนาค ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภาในขณะนั้นจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย” (คพป.) เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2538 โดยมีศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธานคณะกรรมการเพื่อเสนอแนวทางในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญใหม่ต่อมากองกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) ได้เสนอข้อสรุปต่อประธานรัฐสภา 2 ประการคือ

ประการแรก ควรมืองค์กรทำหน้าที่พัฒนาการเมืองอย่างต่อเนื่อง
 ประการที่สองควรมีการปฏิรูปการเมืองโดยแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
 ไทยฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 พุทธศักราช 2538 มาตรา 211 โดยให้มีคณะกรรมการพิเศษเพื่อ
 ยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติ

ต่อมารัฐบาลโดยการนำของ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้แถลง
 นโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ความตอนหนึ่งว่า "...จะสนับสนุนให้มีการแก้ไข
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน มาตรา 211 ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงข้อเสนอของ
 คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย..." และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งคือ
 "คณะกรรมการปฏิรูปทางการเมือง" (คปก.) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2538 โดยมี นายชุมพล
 ศิลปอาชา เป็นประธานคณะกรรมการปฏิรูปทางการเมือง คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่จัดทำ
 แผนพัฒนาทางการเมืองให้สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐและการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งวิธีการปฏิรูปการเมืองและพิจารณา
 แนวทางการดำเนินการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 211
 คณะกรรมการชุดนี้ได้เสนอข้อสรุปให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาตรา 211 ใน
 สาระสำคัญระบุให้มีคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่ง
 ผู้แทนพรรคการเมือง สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ และผู้แทนประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จำนวน
 67 คน เพื่อยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับ

รัฐบาลของนายบรรหาร ศิลปอาชา จึงได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 211 ต่อรัฐสภาวาระแรกซึ่งที่ประชุมได้ลงมติรับหลักการ ในการประชุม
 ร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1 (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง) เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2539 และที่ประชุม
 รัฐสภา ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1 (สมัยสามัญ ครั้งที่หนึ่ง) ได้พิจารณาในวาระที่
 สอง เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2539 ในที่สุดก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
 ไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 211 ในวาระที่สาม ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 3 (สมัย
 สามัญ ครั้งที่หนึ่ง) เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2539 โดยกำหนดให้มีสภากร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ยกร่าง
 รัฐธรรมนูญฉบับใหม่

สภากร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยทางอ้อมสองประเภท
 ประเภทหนึ่ง เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งจากจังหวัดต่าง ๆ โดยขั้นแรกให้ผู้สมัครเลือกกันเองให้เหลือ

จังหวัดละ 10 คนจากนั้นจึงให้รัฐสภาลงคะแนนเลือกตั้งให้เหลือเพียงจังหวัดละ 1 คน จำนวน 76 คน และอีกประเภทหนึ่ง คือ ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่มีการให้ปริญญาสาขานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรือรัฐประศาสนศาสตร์ เสนอบัญชีรายชื่อบุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขากฎหมายมหาชน สาขาวิชาหรือรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้มีประสบการณ์ด้านการเมือง การบริหารราชการแผ่นดิน หรือการร่างรัฐธรรมนูญ ประเภทละไม่เกิน 5 คนต่อประธานรัฐสภา เพื่อนำเสนอให้รัฐสภาทำการเลือกในแต่ละสาขาให้ได้จำนวนตามที่กำหนด คือ ผู้เชี่ยวชาญสาขากฎหมาย จำนวน 8 คน , ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาหรือรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 8 คน , ผู้มีประสบการณ์ด้านการเมือง การบริหารราชการแผ่นดิน หรือการร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 7 คน

เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2539 ในการประชุมร่วมของรัฐสภา ครั้งที่ 3 (สมัยสามัญ ครั้งที่หนึ่ง) ที่ประชุมรัฐสภาลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกกร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 99 อันประกอบไปด้วยตัวแทนประชาชน 76 จังหวัด โดยสภากร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ได้มีการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2540 และได้เลือกประธานและรองประธานสภากร่างรัฐธรรมนูญดังนี้

นายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นประธานสภากร่างรัฐธรรมนูญ

ศาสตราจารย์ กระทบทองธรรมชาติ เป็นรองประธานสภากร่างรัฐธรรมนูญคนที่ 1

นาง ยุพา อุดมศักดิ์ เป็นรองประธานสภากร่างรัฐธรรมนูญคนที่ 2

ในการดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ สภากร่างรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จเพื่อเสนอรัฐสภา พิจารณาภายใน 240 วัน โดยได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการสามัญประจำสภากร่างรัฐธรรมนูญเพื่อแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้น 5 คณะคือ

1. คณะกรรมการกร่างรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ ยกร่างรัฐธรรมนูญ และกำหนดกรอบความคิดพื้นฐาน หลักการและสาระสำคัญที่ควรจะไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการสำคัญดังนี้

1. 1 สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของพลเมือง

1. 2 การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ

1. 3 สถาบันการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง

2. คณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นและ

ประชาพิจารณ์ขององค์กรเอกชน ชมรม สหภาพ สหกรณ์ และประชาชนทั่วไป รวบรวมสรุปผล

วิเคราะห์แนวความคิดเห็นที่ได้รับมาส่งให้สภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการคณะต่าง ๆ ใช้ในการประกอบการพิจารณา

3. คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการคณะอื่น โดยมุ่งกระจายข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบถึงกระบวนการและหลักการรวมทั้งสาระสำคัญที่จะนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

4. คณะกรรมการวิชาการข้อมูลและศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้แก่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการคณะอื่น ศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญรวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์และสาระสำคัญของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นแนวทางในการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ

5. คณะกรรมการจดหมายเหตุ ตรวจรายงานการประชุม และกิจการสภา ทำหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับจดหมายเหตุ ตรวจรายงานการประชุมและกิจการสภา รวมทั้งกิจการอื่นตามที่ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญมอบหมาย

ภายหลังจากที่ได้มีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดย คณะทำงานดังกล่าวนี้แล้วก็ได้มีการนำร่างรัฐธรรมนูญที่ได้มานี้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาตามขั้นตอนทั้ง 3 วาระ โดย

การพิจารณาวาระที่ 1 ที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญเห็นชอบร่าง 89 เสียง งดออกเสียง 1 เสียง

การพิจารณาวาระที่ 2 สภาร่างรัฐธรรมนูญ พิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา พิจารณาปรับให้คงเหลือ 336 มาตรา จาก 339 มาตรา ในวาระที่ 1

การพิจารณาวาระที่ 3 ซึ่งเป็นการพิจารณาลงมติ ปรากฏว่า ที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญด้วยคะแนนเสียง 92 เสียง งดออกเสียง 4 เสียง จึงได้นำเสนอต่อรัฐสภา เพื่อพิจารณา เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2540 และผลการลงคะแนนเสียง ปรากฏว่าที่ประชุมรัฐสภาเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ เป็นจำนวนมากวกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ทั้งหมด ดังนั้นในวันที่ 11 ตุลาคม 2540 นาย วันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภาพร้อมคณะได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทูลเกล้าถวายร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และประธานรัฐสภาได้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 114 ตอนที่ 55 ก. ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2540 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 336 มาตรา

จากความเป็นมาข้างต้นของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในส่วนสาระสำคัญในหลายมาตราไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่าง

กว้างขวาง , การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองที่มีความเป็นอิสระ , การควบคุมตรวจสอบและการถอดถอนผู้ใช้อำนาจอรัฐ , แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ , การปฏิรูปหน่วยงานราชการ ระบบศาล เป็นต้น อย่างไรก็ตามหัวใจสำคัญประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือการปรับปรุงกระบวนการเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นกระบวนการสรรหาตัวแทนที่ประชาชนมีส่วนร่วม โดยตั้งอยู่บนความสุจริตเที่ยงธรรม และเอื้อต่อประสิทธิภาพในการบริหารบ้านเมือง ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ได้สร้างระบบการเลือกตั้งแบบใหม่ ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากเดิมหลายประการ อาทิ การกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน¹ การกำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ต่างประเทศและอยู่นอกเขตเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้² การกำหนดให้ผู้ไม่ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยไม่มีเหตุอันควรเสียสิทธิทางการเมืองบางประการ³ และรวมไปถึงการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย⁴

แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่นั้นมักจะต้องได้รับการพิสูจน์ตัวเองจากปัญหาต่าง ๆ ในการนำไปปฏิบัติจริงซึ่งลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากเดิมข้างต้นก็เช่นกัน โดยเฉพาะกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยวิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่หรือการขยายขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองด้วยการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนอยู่ภายในบัตรเลือกตั้งล้วนเป็นประเด็นที่ยังขาดการรวบรวมและทำการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบจึงที่มาของการศึกษาในครั้งนี้

การจัดให้มี “ช่องไม่ลงคะแนน” ในบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นประเด็นหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงโดยนักวิชาการและสื่อมวลชนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะได้ทำการศึกษาในสองประเด็น คือ การค้นหาเจตนารมณ์ในการจัดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง รวมไปถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ว่าที่มีความสัมพันธ์หรืออิทธิพลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ หรืออย่างไรหรือไม่

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 121

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 68 วรรค 3

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 68 วรรค 2

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 68

ในการศึกษาเจตนารมณ์ของการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนในกระบวนการการเลือกตั้งนั้นได้ อาศัยการศึกษาและค้นคว้าในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ประกอบกับกฎหมายพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543 พบว่าในเบื้องต้นไม่มีมาตราใด ของกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงเหตุผลหรือเจตนารมณ์แห่งการทำให้มีช่องไม่ ประสงค์จะลงคะแนนดังกล่าวแต่อย่างใด หากแต่เพียงมีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541ฯ ในส่วน ที่ 7 การลงคะแนนเลือกตั้ง มาตรา 51 วรรค 2 และวรรค 3 ว่า

“ บัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจะต้องมีหมายเลข ครบถ้วนตามจำนวนผู้สมัครในเขตเลือกตั้งนั้น และมีช่องทำเครื่องหมายว่าไม่ ประสงค์จะลงคะแนนด้วย
บัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อจะต้องมีหมายเลขของ พรรคการเมืองและชื่อพรรคการเมืองครบทุกพรรคที่ส่งสมัครเลือกตั้งแบบบัญชี รายชื่อและมีช่องทำเครื่องหมายว่าไม่ประสงค์จะลงคะแนนด้วย”⁵

ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวในข้างต้นนี้อาจสามารถตีความเจตนารมณ์ของการทำให้มีช่องไม่ ประสงค์จะลงคะแนนดังกล่าวในบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ว่า เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญและคณะผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ เพื่อที่จะให้เป็น “ทางออก” ให้แก่ประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ได้มีการกำหนดไว้ในหมวดที่ 4 หน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 68 ว่า

“บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งบุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควร ที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ ฯ”⁶

⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ สมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543 (กรุงเทพฯ , เอ. เอ็ม. พี. มาร์เก็ตติ้ง จำกัด , 2543) , หน้า 35

บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวนี้มีที่มาจากเนื่องจากการเลือกตั้งของไทยนั้นประสบกับปัญหาการทุจริตขึ้นมากมายเสมอมาไม่ว่าจะเป็นการทุ่มเงินและหีบยื่นผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มักจะมาใช้สิทธิเป็นจำนวนน้อยทำให้ง่ายแก่การควบคุมของผู้ซื้อเสียง ส่งผลให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยขาดความสุจริตและเที่ยงธรรมแม้ว่าจะมีผู้ได้รับการเลือกตั้งจากการเลือกตั้งดังกล่าวในท้ายที่สุดก็ตาม แต่ก็ไม้อาจจะที่จะกล่าวได้ว่าผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งนั้นเป็นผู้ที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการที่จะให้เป็นตัวแทนของเขาอย่างแท้จริง

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ได้รับความสนใจและพยายามแสวงหาวิธีการในอื่นที่จะทำให้ประชาชนมีความเข้าใจทางการเมืองอย่างถูกต้องและมีความตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการที่ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้มากที่สุดมาเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าววิธีหนึ่ง ในที่สุดการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) โดยสมาชิกสภาปฏิรูปรัฐธรรมนูญ จึงได้มีมติเห็นพ้องกันให้มีการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ตั้งที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 68

ดังนั้นเมื่อมีการกำหนดไว้ว่าการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชนดังกล่าวแล้ว หากไม่มีทางออกซึ่งก็คือการสร้างช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งให้กับประชาชนผู้เสมือนถูก “บังคับ” ให้ไปใช้ “สิทธิ” ในกรณีที่เขาไม่อยากจะใช้สิทธิเพราะเห็นว่าไม่มีผู้ใดเหมาะสมที่จะได้รับการเลือกตั้งเป็นตัวแทนจากเขาได้ แต่ในทางเดียวกันเขาก็ไม่ต้องการที่จะเสียสิทธิตามที่กฎหมายระบุไว้หากไม่ไปเลือกตั้งก็จะเท่ากับว่าเป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนที่จะต้องไปใช้สิทธิในการเลือกผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหาการลงคะแนนเสียงโดยผู้เลือกตั้งซึ่งไม่รู้อะไรสัก หรือไม่สนใจอะไรเลยในการใช้สิทธิแต่เป็นการใช้สิทธิเพราะถูกบังคับให้ไปออกเสียงเลือกตั้งหรือที่เรียกว่าเป็นการลงคะแนนเสียงแบบ “donkey vote”⁷ อันจะนำมาซึ่งผลการเลือกตั้งที่คลาดเคลื่อนไปจากความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ที่ใช้สิทธิด้วยความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงได้

⁶ ยุทธนา พูนทอง , คำถาม-คำตอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (กรุงเทพฯ , สำนักพิมพ์นิติยุทธ์ , 2542) , หน้า 38

⁷ วรสิทธิ์ อภิชาติโชติ , การบังคับให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง : แนวคิดและผล , (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533) , หน้า 103

หากจะเปรียบเทียบกับในอดีตที่ไม่มีกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่และให้มีช่องไม่ลงคะแนนอยู่ในบัตรเลือกตั้งนั้น ทางเลือกสำหรับผู้ที่ไม่ประสงค์จะเลือกใครก็คือ การไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือการทำให้บัตรเสียโดยวิธีใดก็ตาม ในกรณีที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งแต่ไม่ประสงค์จะเลือกใคร ซึ่งนับได้ว่าเป็นเป็นพฤติกรรมที่เป็นผลเสียต่อระบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในระบบตัวแทนที่ดี ทั้งยังขัดต่อแนวคิดในการปฏิรูปทางการเมืองตามวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันอีกด้วย

นอกจากการศึกษาถึงเจตนาแห่งการจำกัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนคงอยู่ในบัตรเลือกตั้งตามสมมติฐานดังกล่าวข้างต้นแล้ว ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งของการศึกษาในครั้งนี้คือแนวคิดในการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจจะเข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่อย่างไร ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นี้ได้แก่ปัจจัยทางสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยปัจจัยที่นำมาพิจารณาเป็นองค์ประกอบของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การรับรู้ข่าวสาร การศึกษาและระดับรายได้

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้ของผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งน่าที่จะมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ เช่นลักษณะของพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองนั้นน่าที่จะมีแนวโน้มของปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนี้มากกว่าในพื้นที่ที่เป็นชนบท เพราะประชาชนในชุมชนเมืองนั้นน่าที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากกว่าประชาชนในชนบท หรือลักษณะของสังคมที่มีประชาชนมีระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองสูงหรือค่อนข้างสูง ก็น่าที่จะส่งผลต่อแนวโน้มปริมาณคะแนนเสียงในช่องไม่ลงคะแนนนี้มากกว่าในสังคมที่มีคุณลักษณะดังกล่าวในทางกลับกัน เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวนี้อาจจะนำไปสู่การอธิบายหรือพยากรณ์แนวโน้มของพฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงของประชาชนในพื้นที่ที่มีลักษณะต่าง ๆ ต่อไปในอนาคตได้

ความมุ่งหมายในการศึกษา

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ข้าพเจ้าได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการค้นคว้าและศึกษาถึงเจตนารมณ์และความเป็นมาในการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนให้แก่ผู้สมัคร อยู่ในบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
2. เพื่อเป็นการศึกษาถึงปัจจัยหรือลักษณะที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ว่ามีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีขอบเขตที่จะศึกษาตามความมุ่งหมายข้างต้นที่กล่าวมาแล้วโดยมุ่งเน้นที่จะทำการศึกษาแต่เฉพาะในส่วนของกระบวนการการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตชุดที่ได้ทำการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ฉบับปัจจุบัน เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยมีการศึกษาในประเด็นสำคัญสองประเด็น คือ เจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้ง เป็นต้น โดย พื้นที่ที่จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์นั้นคือเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขต ตามการประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ซึ่งเป็นภาพรวมทั้งประเทศ

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทย

2. เพื่อเป็นการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ เช่นปัจจัยทางสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องโหว่ของแนบดังกล่าวของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ หรือไม่อย่างไร

กรอบความคิดและทฤษฎี

ในส่วนของการค้นหาเจตนาของช่องโหว่ของแนบนั้นเป็นการศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีการออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิ และทฤษฎีการออกเสียงเลือกตั้งเป็นหน้าที่ มาประกอบการศึกษาโดยทฤษฎีทั้งสองมีหลักการดังนี้

1. ทฤษฎีการเลือกตั้งเป็นสิทธิ นั้นมีพื้นฐานอยู่บนหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทำให้การออกเสียงเป็นสิทธิส่วนตัวของบุคคลที่จะทำหรือไม่ทำอะไรก็ได้ ไม่มีใครสามารถบังคับให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงได้

2. ทฤษฎีการเลือกตั้งเป็นหน้าที่นั้นเป็นไปตามหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติมิใช่ของประชาชนหรือราษฎร อำนาจเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่ชาติมอบให้แก่ราษฎร ในฐานะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่เลือกผู้แทนของชาติ ดังนั้นการเลือกตั้งของประชาชนจึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่มิใช่การใช้สิทธิ⁸

หากจะพิจารณาตามทฤษฎีทั้ง 2 ทฤษฎีข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า แม้รัฐธรรมนูญของไทยจะระบุไว้ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน แต่ก็ได้มีการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ซึ่งดูเหมือนว่าจะขัดแย้งตามทฤษฎีข้างต้นแต่ในปัจจุบันนั้นหลักที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติหรือของประชาชนนั้นเป็นเรื่องในทางทฤษฎีเท่านั้น สาเหตุของการบังคับให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง จึงอยู่ที่ภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี นั่นคือ ความไม่สนใจในการเลือกตั้งของประชาชนมีจำนวนมาก และเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งให้มากที่สุดเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในการเลือกตั้ง ดังนั้นประชาชนต้องถือเป็นภาระหน้าที่เช่นเดียวกับหน้าที่อื่น ๆ จึงได้มีการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชน และจากการมุ่งเน้นในทางปฏิบัติมากกว่านี้จึงทำให้ต้องมีทางออกให้กับสภาพการบังคับให้ทำหน้าที่ดังกล่าวของประชาชนซึ่งก็คือการกำหนดช่องโหว่

⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 2

ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้ง ในกรณีที่ประชาชนไม่เห็นว่ามีบุคคลที่เหมาะสมที่เขาจะเลือก แต่ในขณะที่เดียวกันเขาก็ไม่ต้องการเสียสิทธิจากการไม่ไปใช้สิทธิและไม่ต้องการที่จะทำให้การใช้สิทธิของเขาต้องกลายเป็นบัตรเสียด้วย

นอกจากทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกตั้งข้างต้นนี้แล้วในการวิเคราะห์เจตนารมณ์ของการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้นก็ได้อาศัยแนวคิดเรื่องเสรีภาพของมองเตสกีเออ (Montesquieu) ซึ่งได้อรรถาธิบายเกี่ยวกับเสรีภาพไว้ว่า เสรีภาพ นั้นได้แก่สิทธิในการกระทำในสิ่งที่ยกกฎหมายอนุญาตให้กระทำ (right to doing whatever the laws permit)⁹ และเสรีภาพนั้นก็ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เสรีภาพของประชาชนพลเมือง (civil liberty) และเสรีภาพทางการเมือง (political liberty) มาประกอบในการวิเคราะห์

ส่วนประเด็นการศึกษาปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งมีอิทธิพลหรือไม่อย่างไรต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องลงคะแนนนั้นจะเป็นการศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีพฤติกรรมการเลือกตั้ง (voting behavior) มาประกอบการศึกษา ซึ่งทฤษฎีพฤติกรรมการเลือกตั้งนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic theory)
2. ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously rational theories)
3. ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology theories)

แต่ในการศึกษานี้จะได้อาศัยทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนดและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ในการวิเคราะห์ประกอบแนวคิดในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอาศัยตำแหน่งทางสังคม (social factors) ของ Milbrath และ Goel ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยพิจารณาจากตำแหน่งทางสังคม เช่นระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย ระดับคุณภาพชีวิต มาประกอบกันในการอธิบาย

⁹ ประยงค์ สุวรรณบุบผา , รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก (กรุงเทพฯ , โอเดียนสโตร์ , 2541) , หน้า 137

สำหรับแนวคิดโดยรวมของทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic theory) คือปัจจัยทางสังคม เป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยปัจจัยทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีอิทธิพลควบคู่ไปกับความสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบต่าง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันทำให้บุคคลมีความสำนึกทางการเมืองที่แตกต่างกันและทำให้มีแบบแผนของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่แตกต่างกัน

ส่วนทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology theories) เป็นแนวการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อปัจจัยทางด้านความรู้สึกหรือความผูกพันทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล ที่ได้รับการขัดเกลาและปลูกฝังทัศนคติความเชื่อและพฤติกรรมต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่ง และทัศนคติดังกล่าวนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลในอันที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนมีความผูกพัน ซึ่งทัศนคติทางการเมืองดังกล่าวนี้เรียกว่าปัจจัยระยะยาว (long-term force) แต่อย่างไรก็ตามบุคคลอาจจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองที่ตนเองเคยได้รับการขัดเกลาหรือปลูกฝังต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่งได้อันเนื่องมาจากทัศนคติของเขาที่มีต่อประเด็นทางการเมืองเช่นความสนใจในตัวผู้สมัคร ความเห็นต่อนโยบายและปัญหาการเมือง สถานการณ์ทางการเมืองภายในและภายนอกประเทศ สภาพการแข่งขันของผู้สมัคร การปลุกกระดมทางการเมือง หรือปัจจัยอื่น ๆ ในช่วงเวลาใกล้กับการใช้สิทธิผันแปรไป (short-term force) และเข้ามากระทบต่อทัศนคติของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส่งผลให้พฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้เป็นไปตามทัศนคติความเชื่อดั้งเดิมของตนเองคือ อาจจะเปลี่ยนจากการเลือกพรรคเดิมของตนไปสู่พรรคใหม่ หรือเปลี่ยนรูปแบบการใช้สิทธิจากการลงคะแนนให้พรรคใด ๆ มาเป็นการไม่ลงคะแนนให้ใคร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจาก ปัจจัยระยะสั้น (short-term force) จะมีผลเพียงแค่นั้นในช่วงที่ได้รับการกระตุ้นมาก ๆ ซึ่งก็คือช่วงเวลาใกล้กับการเลือกตั้งเท่านั้น แต่หลังจากนั้นแล้วทัศนคติของบุคคลก็จะแกว่งกลับไปอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยระยะยาว (long-term force) ตามเดิม

สมมติฐานในการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 แห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้การเลือกตั้งกลายเป็นหน้าที่ของคนไทยได้ส่งผลให้เกิดสภาวะของการบังคับ ในการที่ประชาชนจะต้องใช้สิทธิที่จะ “เลือก” เพื่อแลกกับการที่ตนเองจะไม่ต้องเสียสิทธิทางการเมือง

ซึ่งในกรณีที่ประชาชนเห็นว่าไม่มีผู้ใดสามารถที่จะเป็นตัวแทนของเขาได้หากไม่มีการจัดสร้างทางออกไว้ให้กับประชาชนซึ่งก็คือการกำหนดช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งแล้ว ทางเลือกของประชาชนก็คือการทำให้เกิดบัตรเสียขึ้นด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งซึ่งมิได้เป็นความต้องการของคณะผู้จัดทำรัฐธรรมนูญ ดังนั้น

1. ช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทยเกิดมาจากเจตนารมณ์ในการที่จะให้เป็นทางออกสำหรับประชาชนในกรณีที่ประชาชนเห็นว่าไม่มีผู้ใดเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของเขาได้จากการที่การเลือกตั้งถูกกำหนดให้กลายมาเป็นหน้าที่
2. พฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนในเขตเลือกตั้งใดจะมากหรือน้อยนั้นได้รับอิทธิพลจากระดับปัจจัยสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด

วิธีการวิจัย

ประเด็นในการศึกษานี้เป็นประเด็นในเชิงวิชาการที่ได้รับไปปฏิบัติจริงจากกระบวนการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง ดังนั้นจึงควรที่จะต้องทำการศึกษาในลักษณะของการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ทั้งบทความแสดงความคิดเห็นของนักวิชาการ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ เจตนาในการร่างรัฐธรรมนูญ เจตนาในการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง บันทึกการประชุมของสภาหรือคณะผู้ออกกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เอกสารแสดงผลคะแนนการเลือกตั้งในพื้นที่เลือกตั้งต่าง ๆ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของพื้นที่ และประชากรที่เกี่ยวข้องในการศึกษา รวมไปถึงการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายดังกล่าว และการศึกษาตีความข้อมูลการเลือกตั้งที่มีลักษณะน่าสนใจเพื่อใช้อ้างอิงในการตีความอธิบาย

ส่วนประเด็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นจะได้ทำการรวบรวมข้อมูลในเชิงสถิติทั้งในส่วนของปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ทั้ง

400 เขตทั่วประเทศ และข้อมูลสถิติดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานเพื่อเป็นบรรทัดฐานแสดง ลักษณะปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละเขตเลือกตั้ง จากนั้นจึงได้ทำการแสดงข้อมูล ดังกล่าวเพื่อทำการเปรียบเทียบและอาศัยวิธีการทางสถิติในการคำนวณหาความสัมพันธ์ (Correlations) ระหว่างตัวแปรโดยอาศัยโปรแกรมการคำนวณ SPSS และนำเสนอตารางผลการ คำนวณแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองประกอบการวิเคราะห์แนวโน้มของความสัมพันธ์ ระหว่างพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนกับระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของ ประชาชนในเขตเลือกตั้ง ตามแนวการวิเคราะห์โดยอาศัยทฤษฎีพฤติกรรมมการเลือกตั้งและ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ประโยชน์ในการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ คาดว่าอาจจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดหรือเจตนาแท้จริงในการจัดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนของ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการออกกฎหมายดังกล่าว
2. เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในเชิงสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนน ของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ หรือไม่อย่างไร

นิยามศัพท์

การเลือกตั้ง หมายถึง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต จากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ประกอบด้วย 400 เขตเลือกตั้งทั่วประเทศ ตามประกาศของ คณะกรรมการการเลือกตั้ง

เจตนา หมายถึง หลักการ และเหตุผล รวมไปถึงแนวคิดในการจัดให้มีช่องไม่ประสงค์จะ ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้ง ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำและนำกฎหมายมาปฏิบัติ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ระดับการศึกษา ระดับ รายได้ ระดับการรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในแต่ละเขตพื้นที่

เลือกตั้งทั้ง 400 เขตทั่วประเทศ โดยอาศัยข้อมูลดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต (จปฐ.) ของกรมการ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยประจำปีพ.ศ. 2543 อันเป็นปีก่อนการเลือกตั้งมาเป็นข้อมูลของ ระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมในการศึกษา

การเสนอเรื่อง

เนื่องจากการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเจตนารมณ์ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ภายใต้กระบวนการการเลือกตั้ง ในส่วนของเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง เป็นกระบวนการความคิดเชิงวิชาการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตั้ง ที่ได้รับการนำไปปฏิบัติจริง การเสนอเรื่องจึงใช้วิธีการพรรณนา (description) และการวิเคราะห์ (analysis) โดยอาศัยข้อมูลอ้างอิงที่ได้จากข้อมูลเอกสารต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์โดยอาศัยทฤษฎีทาง รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยา สำหรับประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ต่อรูปแบบแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สิทธิ ในช่องไม่ลงคะแนนจะเป็นการวิจัยแบบทดสอบสมมติฐาน (Testing Causal Hypothesis) ที่ จะต้องมีการรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มานำมาวิเคราะห์ในทางสถิติ เพื่อพิสูจน์ว่าสมมติฐาน นั้นเป็นจริงหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามสมมติฐานจะต้องหาเหตุผลว่าเป็นเพราะอะไร เพื่อให้ได้ ข้อสรุปในสมมติฐานอันจะสามารถนำไปสู่การทำนายเหตุการณ์ในอนาคต กล่าวคือจะได้ ทำการศึกษาโดยการเปรียบเทียบระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้ง ต่าง ๆ กับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนโดยอาศัยวิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ ประกอบ กับทฤษฎีพฤติกรรมเลือกตั้งและแบ่งการเสนอเนื้อหาในการวิจัยออกเป็น 5 บทด้วยกันคือ

บทที่ 1 บทนำ เป็นการกล่าวถึงสภาพความเป็นมาของปัญหาและกระบวนการจัดทำ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. 2540 อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการ การเลือกตั้งในหลายประเด็นรวมทั้งประเด็นของการกำหนดให้การเลือกตั้งกลายมาเป็นหน้าที่ซึ่งมี ความสัมพันธ์ต่อการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง และแสดงให้เห็นถึงกรอบ แนวคิดทฤษฎี วิธีการศึกษา และสมมติฐานในการศึกษาแนวความคิดภายในกระบวนการจัดทำ ช่องไม่ลงคะแนนและปัจจัยต่าง ๆ ทั้งระดับปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชน

บทที่ 2 *ปริทัศน์วรรณกรรม* เป็นการเสนอทฤษฎีหรือกรอบแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน แนวคิดเรื่องการเลือกตั้ง และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทฤษฎีที่ใช้ประกอบในการวิเคราะห์ประเด็นในการศึกษาได้แก่ทฤษฎีสถานภาพของการเลือกตั้งในเชิงสถิติ และหน้าที่ แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพทางการเมือง และทฤษฎีการเลือกตั้ง

บทที่ 3 *เจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง* เป็นการเสนอข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อสืบค้นเจตนารมณ์ในการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และทำการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเพื่อเป็นข้อสรุปในการอธิบายถึงความเป็นมาและเจตนารมณ์ในการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนของบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย

บทที่ 4 *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน* แสดงถึงระเบียบวิธีการวิจัยในส่วนที่ทำการศึกษาระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนพร้อมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในช่องไม่ลงคะแนนของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544

บทที่ 5 *บทสรุปและข้อเสนอแนะ* กล่าวถึงผลสรุปของการวิจัย และข้อเสนอแนะที่ได้รับจากประสบการณ์การวิจัยในครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการขยายผลการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ปริทัศน์วรรณกรรม

ทฤษฎีและการวิจัยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ทฤษฎีมีบทบาทสำคัญต่อการวิจัย ในการวางแผนคำตอบให้กับปัญหาการวิจัย กรอบแนวความคิดทฤษฎี (theoretical framework) จะเป็นตัวช่วยในการหาคำตอบให้กับปัญหาการวิจัย คำว่าทฤษฎีนั้น หมายถึง ระบบของแนวความคิดที่จัดไว้เป็นระบบ และสามารถนำมาใช้สร้างการสรุปแบบอุปนัย ที่สามารถคาดการณ์ในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ ทฤษฎีในรูปแบบนี้ จะมุ่งถึงบรรดาสम्मัติฐานที่ได้ทดสอบแล้วกับข้อเท็จจริง และปรากฏว่ามีความสอดคล้องกันระหว่างสมมติฐานกับข้อเท็จจริง¹ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีมีความสำคัญในการทำวิจัยอยู่ 4 ประการ คือ

1. กำหนดประเด็นในการวิจัย
2. เป็นเครื่องกำหนดขอบเขตในการวิจัย
3. ช่วยในการตั้งสมมติฐาน ให้สามารถตั้งสมมติฐานได้ชัดเจน
4. ช่วยในการตีความข้อมูลเมื่อได้ทำการวิเคราะห์ทางสถิติแล้ว²

และในบทนี้จะได้ทำการกล่าวถึงกรอบแนวความคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของระบบประชาธิปไตยในระบบตัวแทนโดยมุ่งเน้นไปที่ภาพประวัติศาสตร์การพัฒนาระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนของประเทศอังกฤษซึ่งเป็นแม่แบบของระบบประชาธิปไตยในปัจจุบันไทย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจต่อภาพรวมของระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ส่วนที่สองเป็นการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงกรอบแนวคิดในการจัดทำช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และส่วนสุดท้ายเป็นการนำเสนอทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งทั้งหมดจะได้นำมาประกอบเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป ดังมีรายละเอียดดังนี้

¹ ทิตยา สุวรรณชฎ , การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย (เอกสารโรเนียว) , 2521 , หน้า 495

² สุรพล กาญจนะจิตรา , ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ (กรุงเทพฯ , กรมการพัฒนาชุมชน , 2534) , หน้า 18

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (democracy) เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกซึ่งกรีกนั้นเป็นชาติแรก ที่เริ่มมีการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยกรุงเอเธนส์ในสมัยโบราณนั้น พลเมืองทุกคนมีส่วนในการปกครองประเทศ โดยการไปร่วมออกเสียงในที่ประชุม ที่ทำเช่นนี้ได้เพราะรัฐในสมัยนั้นก็คือตัวนกรเอง และบริเวณรอบนครซึ่งมีพลเมืองรวมด้วยกันทั้งสิ้นไม่เกิน 10,000 คน และในจำนวนนี้เป็นอิสรชนซึ่งมีสิทธิที่จะไปประชุมและออกเสียงในการปกครองอยู่เพียงประมาณ 1,000 คนเท่านั้น ในสมัยนั้นยังไม่มี การแยกอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารออกจากกันแต่อย่างใด ดังนั้นอำนาจการปกครองหรืออำนาจอธิปไตยทั้งหมดจึงรวบหน้าที่กันอยู่ในมือของพลเมืองทำให้พลเมืองทุกคนมีส่วนในการปกครองนครรัฐได้ แต่ต่อมาเมื่อมีพลเมืองจำนวนมากขึ้น การปกครองแบบนี้จึงไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้นเมื่อนครรัฐกรีกเสื่อมอำนาจลงระบอบการปกครองแบบกษัตริยาธิปไตย (monarchy) และศักดินา (feudalism) ซึ่งเป็นระบบที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจเหนืออาณาจักรแต่เพียงเล็กน้อย เพราะส่วนต่าง ๆ ปกครองโดยพวกขุนนาง หรือขุนศึกที่มีอำนาจ ซึ่งมีการจัดระบบการปกครองภายในของตนเองโดยเฉพาะ เช่นมีศาล มีกองทัพของตนเอง เรียกเก็บภาษีเอง เป็นต้น³ ได้เข้ามาแทนที่และแพร่หลายไปในส่วนต่าง ๆ ของยุโรป แต่อย่างไรก็ตามในตอนปลายของสมัยศักดินานี้เองก็ได้มีความคิดเห็นบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นซึ่งมีผลทำให้ระบอบประชาธิปไตยกลับมาเจริญเติบโตขึ้นในสมัยต่อมา สิ่งเหล่านี้คือ ประการแรก ระบบศักดินานี้วางรากฐานอยู่บนความคิดเห็นในเรื่องของสัญญา นั่นก็คือการที่ขุนนางต่าง ๆ (lords) มีสิทธิเหนือผู้อยู่ในความปกครอง (tenants) ก็เพราะขุนนางเหล่านี้รับสัญญาว่าจะปกป้องคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น ด้วยความคิดเห็นนี้จึงเป็นแนวทางให้คิดต่อไปว่า การที่กษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเหนือบรรดาขุนนางทั้งหลาย ย่อมจะต้องอยู่ในความผูกมัดแห่งสัญญาที่จะต้องมีหน้าที่บางประการต่อพลเมืองของพระองค์ และประการที่สอง ในสมัยกลางนั้น ความคิดเห็นเรื่องอำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจสูงสุดอย่างไม่จำกัดยังไม่เกิดขึ้น ตั้งแต่ส่วนที่ต่ำที่สุดจนถึงส่วนที่สูงที่สุด บุคคลถูกผูกมัดอยู่ด้วยลำดับชั้นของการปกครองและมีกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ปกครอง และมีอำนาจเหนือกันขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามลำดับชั้น เมื่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มี

³ ประยงค์ สุวรรณบุบผา , รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก (กรุงเทพฯ , โอเดียนสโตร์ , 2541) , หน้า 114

ความสำคัญไม่เท่ากันเช่นนี้ จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องจัดลำดับชั้นความสำคัญของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้ให้แน่นอน ฉะนั้นจึงเกิดความคิดในการที่จะมีธรรมนูญสำหรับปกครองประเทศขึ้น

ในการทำความเข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนโดยการเลือกตั้งนั้นควรที่จะยึดหลักในการศึกษาทำความเข้าใจถึงพัฒนาการของการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยของประเทศซึ่งได้รับสมญานามว่าเป็นมารดาของการปกครองโดยผู้แทน (mother of representative government)⁴ ดังเช่นอังกฤษเสียก่อนเพื่อให้ทราบถึงการก่อรูปร่างของการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนในปัจจุบันซึ่งประเทศไทยได้รับเอามาเป็นแม่แบบน่าจะเป็นการดี

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าหลังจากการเสื่อมลงของนครรัฐกรีก ระบบประชาธิปไตยก็ถึงแก่กาลหยุตชะงักลงรัฐต่าง ๆ ในยุโรปได้ถือเอาลัทธิศักดินา (feudalism) มาเป็นรูปแบบในการปกครอง อังกฤษเองก็เช่นเดียวกันแต่ในกรณีของอังกฤษนั้นได้มีการพัฒนารูปแบบการปกครองในลัทธิศักดินาให้มีความเปลี่ยนแปลงขึ้นเรื่อย ๆ จากความขัดแย้งและการต่อรองผลประโยชน์กันระหว่างกษัตริย์และขุนนางเจ้าของที่ดินซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวนี้มาถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยในอังกฤษซึ่งก็คือในศตวรรษที่ 13 สมัยพระเจ้าจอห์น กลุ่มขุนนางได้ร่วมกันเขียนตราสารขึ้นฉบับหนึ่ง ถวายต่อพระองค์ในขณะที่พระองค์ทรงยกทัพกลับจากสงครามมาถึงทุ่งรันนี่เมด (runnymede) พวกขุนนางขอรับรองให้พระองค์ปฏิบัติตามตราสารฉบับนี้ถ้ามิฉะนั้นแล้วพวกขุนนางจะก่อการกบฏขึ้นและไม่ยอมให้พระเจ้าจอห์นเข้าเมือง พระองค์ไม่อาจขัดขึ้นได้จึงยินยอมรับปฏิบัติตามตราสารฉบับนั้นด้วยการประทับตราของแผ่นดินไว้ในตราสารดังกล่าวซึ่งเรียกกันสืบมาว่า แมกนาคาร์ตา (magna carta) เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1215 กฎบัตรแมกนาคาร์ตานี้ เป็นกฎบัตรที่นับได้ว่าเป็นการปลุกฝังความเป็นประชาธิปไตยในสังคมอังกฤษให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้นทั้งนี้เนื่องมาจากว่าเป็นกฎบัตรที่มีอำนาจอยู่เหนือกษัตริย์ โดยเป็นกฎเกณฑ์ให้พระองค์ต้องปฏิบัติตาม ความคิดอันนี้จึงเป็นความคิดรากฐานที่ทำให้ถือกันว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ แม้แต่พระเจ้าแผ่นดินก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎบัตรนี้ก็ได้มีการรับรองสิทธิของนคร (cities) เมือง (boroughs) และหมู่บ้าน (villages) ว่ามีสิทธิในการปกครองตนเอง(local self-government)อัน

⁴ ศักดิ์ ไทยวัฒน์ , กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ , อักษรเจริญทัศน์ , 2502) , หน้า 83

เป็นสิทธิซึ่งมีมาแต่โบราณกาล และเป็นสิทธิที่เคารพนับถือยิ่งของคนอังกฤษทุกกาลสมัยตรา
 เท่าทุกวันนี้⁵ ต่อมาในสมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 3 ค.ศ. 1255 พระองค์ต้องการเงินจำนวนมากเพื่อทำ
 สงครามที่เมืองแกสไซนี จึงเรียกประชุมมหาสภา (great council) และกำหนดให้จังหวัดต่าง ๆ
 ส่งอัศวินมาร่วมประชุมจังหวัดละ 2 คน ที่ประชุมมหาสภาไม่ยินยอมให้พระเจ้าเฮนรีเรียกเก็บภาษี
 ตามที่ต้องการได้ทั้งหมดจึงเกิดการขัดใจกันขึ้นระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับขุนนางต่าง ๆ ซึ่งมี
 อิทธิพลอยู่อย่างมากในมหาสภา ในที่สุดก็เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นโดยพวกขุนนางมีซิมอง เดอ
 มองฟอर्ट (simon de monfort) เป็นหัวหน้าและได้รับชัยชนะและตั้งตัวเองเป็นผู้สำเร็จราชการ
 แผ่นดิน และได้มีการเรียกประชุมมหาสภาอีกในปี ค.ศ. 1265 ซึ่งนอกจากจะให้ขุนนางและอัศวิน
 เข้าร่วมประชุมแล้ว ซิมอง เดอ มองฟอर्ट ยังกำหนดให้เมืองต่าง ๆ อีก 21 เมือง ส่งผู้แทนพลเมือง
 มาร่วมประชุมเมืองละ 2 คน นับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์รัฐสภาของอังกฤษ ที่มีผู้แทนซึ่ง
 เป็นบุคคลธรรมดาเข้าร่วมประชุมกับขุนนาง แม้ว่าการกำหนดตัวผู้แทนจะไม่ใช่วิธีเลือกตั้งอย่างใน
 ปัจจุบัน แต่การยอมให้มีคนสามัญไปร่วมประชุมด้วยก็เป็นบันไดขั้นแรกที่ถือว่าการปฏิวัติการ
 ปฏิบัติแต่ดั้งเดิม และผู้แทนสองคนนี่เองที่ต่อมาได้กลายมาเป็นรูปแบบของการเลือกตั้ง
 ผู้แทนราษฎรอย่างในปัจจุบัน

นับแต่นั้นเป็นต้นมารัฐสภาของอังกฤษก็เริ่มเจริญเติบโตยิ่งขึ้นและเป็นสิ่งที่ควบคุมกับระบบ
 การปกครองเรื่อยมา แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐสภาของอังกฤษจะได้รับการพัฒนาความเป็น
 ตัวแทนของประชาชนจากการที่มีสมาชิกรัฐสภาที่มาจากประชาชนรวมอยู่ด้วยแต่เป็นตัวแทนที่มา
 จากราชกรผู้ทรงอิทธิพลเพียงจำนวนไม่เท่าใดและเป็นการเลือกตั้งโดยผู้ที่มีสิทธิลงคะแนนเสียง
 นั้นได้ถูกจำกัดวงอยู่แต่เพียงในแวดวงของผู้ที่มีทรัพย์สินมีมูลค่าถึง 300 ปอนด์เท่านั้น ดังนั้น
 แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาของอังกฤษจึงเปลี่ยนไปว่าการเลือกตั้งนั้นจะต้องมิใช่
 เป็นแต่เพียงการเลือกตั้ง แต่จะต้องเป็นการเลือกตั้งที่บุคคลจำนวนมากที่สุดมีสิทธิออกเสียง
 เลือกตั้ง และบุคคลเหล่านั้นต้องมีอิสรภาพอย่างแท้จริงในการใช้สิทธิออกเสียง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก
 เหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1831 ที่สภาขุนนางได้ยับยั้งกฎหมายปฏิรูปการเลือกตั้งซึ่งให้สิทธิคนงานใน
 การเลือกตั้งมากขึ้น อันเป็นกฎหมายที่คนส่วนใหญ่ต้องการ รัฐบาลจึงเสนอพระมหากษัตริย์ให้ยุบ
 สภาสามัญเพื่อหยั่งเสียงราษฎร ผลปรากฏว่าเสียงฝ่ายรัฐบาลเป็นส่วนข้างมากในสภาสามัญใหม่
 จึงเสนอร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งขึ้นใหม่ สภาขุนนางไม่ยอมอีก ในที่สุดก็เกิดความปั่นป่วนใน
 วงการอุตสาหกรรมเป็นเหตุให้สภาขุนนางต้องยอมแพ้ ยอมให้ออกพระราชบัญญัตินั้นได้เริ่มแต่ปี

⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 81

ค.ศ. 1832 เป็นต้นมา เป็นเหตุให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งได้เริ่มขยายไปสู่บุคคลจำนวนมาก จนในที่สุดก็ไม่มี การจำกัดคุณสมบัติในเรื่องทรัพย์สิน และทั้งชายและหญิงมีสิทธิในการออกเสียงโดยเท่าเทียมกัน

ล่วงมาถึงศตวรรษที่ 19 เป็นระยะเวลาที่ประชาธิปไตยได้ต่อสู้อันตรายจนกระทั่งประสบชัยชนะในที่สุด ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากการปฏิวัติ และความพยายามของปราชญ์หรือนักคิดทางการเมืองที่จะแสดงให้ประชาชนได้ทราบถึงความหมายของประชาธิปไตย ความคิดเห็นในเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาคได้เริ่มก่อตัวขึ้นเป็นรูปร่างที่ละชั้นจนกลายมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองตามสิทธิโดยชอบธรรมดังที่ ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้นเป็นการปกครองซึ่งราษฎรใช้อำนาจอธิปไตยทางผู้แทน แนวคิดดังกล่าวนี้ก็มีทฤษฎีทางการเมืองหลาย ๆ ทฤษฎีให้การสนับสนุนอยู่ ดังเช่น ทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติ (natural-right theory) ที่มีความเห็นว่าบุคคลมีความเสมอภาคกัน ตามธรรมชาติและมีความสนใจในกิจการสาธารณะเท่าเทียมกัน จึงมีสิทธิทางการเมืองเหมือนกัน ทฤษฎีธรรมจรรยา (ethical theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าการมีสิทธิมีส่วนในการปกครองนั้น เป็นสาระสำคัญประการหนึ่งในการที่จะส่งเสริมความเจริญของเอกชนแต่ละคนในสังคม ฉะนั้นจึงควรให้พลเมืองได้ใช้สิทธิโดยกว้างขวาง และ ทฤษฎีกฎหมาย (legal theory) ซึ่งถือว่าการมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นอธิปไตยทางการเมืองซึ่งมีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้⁶ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยเฉพาะพลเมืองในแต่ละรัฐที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตั้งนั่นเอง ส่วนการเลือกตั้งนั้นจะต้องมีหลักการหรือเป็นไปตามแนวคิดใดเพื่อยืนยันถึงความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยนั้นจะได้นำเสนอในส่วนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

มนุษย์นั้นมีความแตกต่างจากสัตว์ทั่วไปที่สำคัญประการหนึ่งตรงที่มนุษย์รู้จักเลือกใช้ปัจจัยพื้นฐานมาช่วยสนับสนุนการมีชีวิตที่ดีได้ โดยการเลือกที่จะอยู่ การเลือกที่จะกินใช้ และการ

⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 239

เลือกที่จะเป็น การรู้ที่จะเลือกดังกล่าวของมนุษย์ทำให้มนุษย์สามารถสร้างกิจกรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพและสืบสานอารยธรรมของเผ่าพันธุ์ให้มีความยั่งยืนอยู่ได้ตามความประสงค์ร่วมกันของคนส่วนใหญ่ในสังคม และการที่มนุษย์สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายในการดำรงอยู่และสืบสานอารยธรรมร่วมกันดังกล่าวนี้ได้ถือเป็นภาระหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบมิใช่การปล่อยให้มีการแบ่งแยกหรือจำกัดอำนาจในการเลือกเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายในการอยู่ร่วมกันอย่างวิเศษให้เป็นหน้าที่ของคนบางกลุ่มแต่เพียงเท่านั้น และในการเลือกดังกล่าวนั้นก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางกฎระเบียบและรูปแบบเพื่อให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยและบรรลุถึงเป้าหมายในการอยู่ร่วมกันอย่างวิเศษและสันติดังที่ได้กล่าวในข้างต้น ซึ่งระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นมักจะมีการกำหนดรูปแบบ กระบวนวิธี และเป้าหมายในการปกครองที่ถือเอาความต้องการที่มีฐานความคิดมาจากการตกลงร่วมใจในฉันทามติร่วมกันของปัจเจกชนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นสำคัญ

กระบวนวิธีคิดในลักษณะดังกล่าวนี้โดยรวมแล้วก็คือกระบวนการในการสร้างความเห็นพ้องต้องกันต่อวิถีทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของรัฐ ดังนั้นความเห็นพ้องจึงเป็นวัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางของระบอบประชาธิปไตย ความเห็นพ้องต้องกันนี้เรียกว่า consensus เมื่อประชาธิปไตยต้องการ consensus ไม่ใช่ command ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ได้มาซึ่ง consensus อันอาจจะแบ่งออกได้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การโต้เถียง (debate)
2. การอภิปราย (discussion)
3. การพูดแสดงความคิดเห็น
4. ประชามติ (referendum)
5. ความริเริ่มในการเสนอกฎหมาย (initiative)
6. การคืนอำนาจกลับสู่ประชาชน (recall)
7. การเลือกตั้ง (election)⁷

จากวิธีการให้ได้มาซึ่งความเห็นพ้อง (consensus) หรือเจตจำนงร่วมกันต่อการเมืองการปกครองภายในรัฐข้างต้นนี้ วิธีการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญและเป็นวิธีการที่เป็นรูปธรรมชัดเจนต่อ

⁷ จรุง สุภาพ , หลักรัฐศาสตร์ (พระนคร , สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด , 2514) , หน้า 223

ความเข้าใจของประชาชนโดยทั่วไปต่อกระบวนการความเป็นประชาธิปไตยก็คือกระบวนการเลือกตั้ง (election) การเลือกตั้ง เป็นกระบวนการที่มีคุณค่า เพราะเป็นการยอมรับในศักดิ์ศรีความสามารถ และความเสมอภาคของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นเครื่องเชื่อมโยงระหว่างผู้ที่เข้าไปทำหน้าที่ในการปกครองบริหารประเทศและบรรดาประชาชนโดยทั่วไป เป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในอำนาจการปกครองบริหารประเทศของฝ่ายบริหารซึ่งโดยกลไกของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้นนับได้ว่ามาจากประชาชนที่ เป็นผู้เลือกตัวแทนไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือทั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหรือแบบระบบบัญชีรายชื่อเข้าไปในสภาผู้แทนราษฎรและสภาก็จะทำหน้าที่ในการเลือกคณะผู้บริหารประเทศ หรือรัฐบาล อีกทั้งยังมีหน้าที่โดยตรงในการออกกฎหมายต่าง ๆ มาบังคับใช้ภายในรัฐเพื่อเป็นกลไกในการบริหารประเทศ ซึ่งการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่าตนมิได้รู้เห็นและมีได้ให้ความเห็นชอบแต่อย่างใดกับกฎหมายต่าง ๆ ที่ออกโดยผ่านกระบวนการทางรัฐสภา⁸

ดังนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยสรุปแล้วพบว่า การเลือกตั้งนั้นมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นการเลือกผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครอง
2. เป็น “ห้ามล้อ” ทางการเมือง
3. เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้ากับนโยบายสาธารณะ
4. สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครอง
5. ลดความตึงเครียดแล้วความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม
6. ทำให้เกิดบูรณาการทางการเมือง
7. ทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่กระบวนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และทำให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของพลเมือง⁸

⁸ กระมล ทองธรรมชาติ , สมบูรณ์ สุขสำราญ และ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ , การเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล (กรุงเทพฯ , โรงพิมพ์มาสเตอร์เพลส , 2531) , หน้า 5-6

สำหรับแนวคิดอันเป็นที่มาของความชอบธรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยการเลือกตั้งนั้นอาศัยแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) หลักเกณฑ์ที่กล่าวไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ข้อ 21 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตนจะเป็นไปโดยตรงหรือโดยผ่านผู้แทน ซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ”
- 2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศของตนโดยเสมอภาค
- 3) เจตจำนงของประชากรจะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาลเจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเมืองเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งอาศัยการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และการลงคะแนนลับหรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระทำนองเดียวกัน⁹

นอกจากหลักการดังกล่าวที่ยืนยันถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของกระบวนการเลือกตั้งต่อระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนแล้วการเลือกตั้งตามระบอบดังกล่าวนี้ยังจะต้องประกอบไปด้วยหลักการสำคัญอีก 7 ประการจึงจะถือได้ว่าเป็นการเลือกตั้งที่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างแท้จริงคือ

1. หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง คือ การเลือกตั้งต้องกระทำโดยเสรี ไม่มีการบังคับ กดขี่ จ้างวานหรือใช้อิทธิพลใด ๆ ซึ่งหมายความว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่จะต้องดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยเสรี และรัฐเองก็ต้องไม่กดขี่ จ้างวานหรือใช้อำนาจมาบังคับข่มขืนใจประชาชนในการใช้สิทธิเลือกตั้งของตน

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา หมายความว่า ในการเลือกตั้งนั้นจะต้องมีการกำหนดกรอบเวลาของการครองอำนาจของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเอาไว้อย่างแน่นอนทั้งนี้เพื่อมิให้ผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเลือกตั้งห่างเหินกับเจตจำนงของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจนเกินไปจากระยะเวลาการเป็นตัวแทนที่ยาวนานซึ่งจะทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถที่จะควบคุมผู้แทนของเขาได้

⁹ หยุด แสงอุทัย , คำอธิบายหลักเกณฑ์ทั่วไปของการเลือกตั้ง และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน พ.ศ. 2511(เรียงมาตรา) (กรุงเทพฯ , โอเดียนสโตร์ , 2512) , หน้า 10

3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง เป็นการเลือกตั้งที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการให้ประชาชนได้แสดงฉันทามติที่แท้จริงโดยปราศจากการครอบงำหรือกระบวนการที่ไม่สุจริตเที่ยงธรรมโดยฝ่ายใดก็ตาม

4. หลักการออกเสียงทั่วไปหรือโดยทั่วถึง หมายความว่า เป็นการที่ประชาชนผู้มีสิทธิตามกฎหมายกำหนดสามารถที่จะลงคะแนนเสียงได้ทุกคนโดยเสมอภาคอย่างไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ที่ขัดกับหลักการเลือกตั้งและกฎหมายที่บัญญัติไว้

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค คือการที่ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต่างก็มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงของตนโดยเสมอกันคือ คนละ 1 เสียงโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นคนรวยหรือจน คนมีการศึกษาดีหรือมีการศึกษาต่ำ ชายหรือหญิง เป็นต้น

6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ คือการลงคะแนนเสียงที่มีได้มีผู้อื่น นอกจากเจ้าตัวเองทราบว่าได้มีการลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้ใด เพื่อให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถที่จะลงคะแนนให้แก่ผู้ที่เขาต้องการเลือกได้อย่างแท้จริงโดยปราศจากอำนาจหรืออิทธิพลการบีบบังคับใด ๆ เข้ามากระทบต่อการใช้สิทธิ¹⁰

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะที่สำคัญของการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนจำต้องมีอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งซึ่งมีอยู่หลายประการคือ

ประการแรกการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างพร้อมเพรียงกันนั้นจะทำให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นตัวแทนของมหาชนส่วนใหญ่โดยแท้จริง

ประการที่สองการเลือกตั้งก็จะเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรมมากขึ้นเนื่องจากผู้ที่ไปแอบอ้างใช้สิทธิของผู้อื่นด้วยเจตนาทุจริตย่อมไม่อาจทำได้

¹⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 11-14

ประการที่สามหากประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งกันมากก็จะทำให้ผู้ที่มีอิทธิพลทางการเมืองและใช้อิทธิพลดังกล่าวในทางไม่สุจริตต่อการเลือกตั้งมีโอกาสที่จะได้รับการเลือกตั้งน้อยลง และคนที่ดีมีความรู้ความสามารถก็จะมีโอกาสในการได้รับการเลือกตั้งมากขึ้น

ประการที่สี่เป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งคือหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากประชาชนส่วนใหญ่ไม่ยอมไปใช้สิทธิเลือกตั้งก็อาจเป็นข้ออ้างจากฝ่ายตรงข้ามกับแนวทางประชาธิปไตยมาเป็นข้ออ้างในการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองโดยการรัฐประหารดังที่เคยเป็นในอดีตได้

ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ประเด็นสำคัญในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกันคือประเด็นแรกเป็นศึกษาถึงเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ว่าเป็นไปเพื่อเหตุใด และประเด็นที่สองเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ หรืออิทธิพลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต

ในการศึกษาประเด็นเจตนารมณ์ของการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งโดยมีสมมติฐานอยู่ที่ว่าการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนนั้นเป็นผลมาจากการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่นั้นจำเป็นที่จะต้องศึกษาในประเด็นที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตั้งของประชาชนนั้นมีลักษณะเป็นเช่นไร คือเป็น “สิทธิ” หรือเป็น “หน้าที่” ซึ่งถ้าหากมีลักษณะเป็น “สิทธิ” แล้วจะส่งผลอย่างไรต่อแนวคิด หรือแนวทางปฏิบัติในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและในทางเดียวกันถ้าเป็น “หน้าที่” แล้วจะมีผลเช่นไร

1.แนวคิดเรื่องการออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิ (Right)

แนวคิดที่ว่า การออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิ ทำให้การออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิส่วนตัวของบุคคล ดังนั้น เมื่อสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิส่วนตัวของทุกคนเช่นนี้แล้วการไปใช้สิทธิหรือไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลไปด้วยกล่าวคือ เป็นดุลยพินิจของ

แต่ละบุคคลที่เขาจะทำหรือไม่ทำอะไรใด ๆ ก็ได้ ในที่นี้หมายความว่า การที่เขาจะไปออกเสียงเลือกตั้งหรืองดเว้นที่จะไม่ไปออกเสียงเลือกตั้งก็เป็นดุลยพินิจของเขาเอง หากเขาชอบหรือพอใจที่จะไปออกเสียงเลือกตั้งได้ก็ย่อมจะกระทำได้อย่างเสรีไม่มีใครจะมาบังคับบัญชาหรือแทรกแซงที่จะให้เขาต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากเขาไม่พอใจที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เขาก็ชอบที่จะงดเว้นการลงคะแนนเสียงเสีย โดยที่ไม่มีใครสามารถมาบังคับบัญชาให้เขาไปลงคะแนนเสียงได้ และการงดเว้นการไม่ไปลงคะแนนเสียงของเขานั้น ก็ไม่ถือว่าเป็นความผิดและไม่ถูกลงโทษใด ๆ ทั้งสิ้น กล่าวโดยสรุปก็คือ การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถไปบีบบังคับให้ประชาชนคนหนึ่งคนใดไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ หากว่าประชาชนผู้นั้นไม่ต้องการ ในปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ได้ยึดหลักทฤษฎีนี้ โดยถือว่าการออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิส่วนตัวของประชาชน

2. แนวคิดที่ว่าด้วยการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ (Duty)

ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานอยู่บนหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ กล่าวคือ แม้ทฤษฎีของรูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) จะเสนอหลักการว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน แต่ทฤษฎีนี้ก็เปิดช่องทางให้คิดเป็นอย่างอื่นได้ว่า ประชาชนหลายคนยอมร่วมเข้าเป็นชาติ และเมื่อรูสโซ่พูดถึงการทำสัญญาประชาคมแล้ว คำว่า “ประชาคม” ในที่นี้อาจเรียกว่า “ชาติ” ก็ได้ สุดแต่แต่จะมองเป็นคน ๆ หรือจะมองเป็นกลุ่ม (ประชาคม) ด้วยเหตุนี้ ในเวลาต่อมาจึงมีการตีความว่า ทฤษฎีสัญญาประชาคมของรูสโซ่ไม่ได้นำไปสู่ข้อสรุปว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนแต่ละคน หากแต่นำไปสู่ข้อสรุปว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาคมหรือของชาติต่างหาก¹¹

ทั้งนี้ได้มีบุคคลที่นำแนวคิดดังกล่าวนี้ไปขยายความต่อเป็นทฤษฎีที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ คือนักปฏิวัติชาวฝรั่งเศสชื่อ ซีเอแยส (Sieyes) ที่ได้เสนอความเห็นไว้ในหนังสือชื่อ ชาติที่สามคืออะไร (qu'est-ce que le tiers etat) ว่าแม้ประเทศหรือรัฐจะประกอบด้วยประชาชนแต่แท้ที่จริงแล้วการที่ประชาชนมาอยู่รวมกันเช่นนั้นได้ทำให้เกิด “สภาวะชาติ” ขึ้นเป็นเอกเทศจากประชาชนของประเทศนั้นที่แม้จะเสียชีวิตไปแล้วแต่ชาติก็ยังคงอยู่ ดังนั้นประชาชนแต่ละคนในรัฐหนึ่งจึงเป็นทั้งราษฎรที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่งมอบไว้ให้แก่

¹¹ วรสิทธิ์ อภิชาติโชติ , การบังคับให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง : แนวคิดและผล , (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533) , หน้า 14

สังคม และสังคมอาจมอบอำนาจนี้ให้ใครเป็นผู้แทนและใช้อำนาจนี้ก็ไม่ได้แต่ต้องอยู่ภายใต้ความควบคุมของสมาชิกในสังคม แนวความคิดดังกล่าวนี้เน้นความเสมอภาค เพราะไม่มีใครเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่ากันและเน้นการปกครองแทนประชาชนเพราะผู้ใช้อำนาจอธิปไตยก็มีส่วนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนี้เท่ากับราษฎรอื่นเพียงแต่ใช้อำนาจนี้มาจากความยินยอมพร้อมใจของราษฎรทั้งหลายให้ทำการแทนชั่วคราวไม่ใช่ให้เป็นเจ้าของประเทศอย่างถาวรดังเช่นในกรณีของทฤษฎีราชาธิปไตย¹²

ตามทฤษฎีนี้ เมื่อกำหนดให้การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนจะต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่อถึงคราวที่มีการเลือกตั้ง ไม่ว่าตนจะพอใจในการเลือกตั้งครั้งนั้นหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่อาจที่จะเพิกเฉยนิ่งดูตาย หรือนอนหลับทับสิทธิได้ หากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งถือว่าเป็นการกระทำความผิดอย่างหนึ่ง มีกฎหมายกำหนดลงโทษแก่ผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไว้ชัดเจนและแน่นอน

นอกจากการพิจารณาสถานะภาพของการเลือกตั้งของประชาชนในรัฐโดยอาศัยแนวคิดในเรื่องของสิทธิและหน้าที่ดังกล่าวแล้ว การพิจารณาถึงรูปแบบในการใช้สิทธิในการเลือกตั้งแบบหนึ่ง ซึ่งก็คือการเลือกที่จะไม่เลือกนั้นก็จะได้มีการอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของมงเตสกีเออ (Montesquieu) มาร่วมกันในการตีความข้อมูลเพื่อสืบค้นถึงแนวคิดและเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในกระบวนการการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของมงเตสกีเออ

มงเตสกีเออเป็นนักปรัชญาและนักเขียนชาวฝรั่งเศส มีชีวิตอยู่ในราว ปี ค.ศ. 1689-1755 ซึ่งแนวคิดทางการเมืองที่สำคัญของเขาก็คือการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องของเสรีภาพ ซึ่งนำไปสู่ทฤษฎีที่สำคัญในทางรัฐศาสตร์ คือทฤษฎีการแยกอำนาจ (the theory of separation of powers) อันเป็นทฤษฎีที่ต้องการกระจายอำนาจการปกครองออกไปตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ ไม่ให้กระจุกตัวอยู่ที่ผู้ใดผู้หนึ่งหรือ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนเกินไป จนอาจจะนำมาซึ่งการสูญเสียเสรีภาพของประชาชนในท้ายที่สุด

¹² วิษณุ เครืองาม , กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ , สำนักพิมพ์นิติบรรณการ , 2530) , หน้า 218-220

มองเตสกีเออได้ให้นิยามของคำว่า “เสรีภาพ” ว่าได้แก่ “สิทธิในการกระทำในสิ่งที่กฎหมายอนุญาตให้กระทำ (right to doing whatever the laws permit)” ทั้งนี้ก็หมายความว่าเสรีภาพในการกระทำนั้นจะต้องเป็นเสรีภาพที่อยู่ภายในกรอบของกฎหมายเพราะหากไม่เป็นเช่นนั้นแล้วในท้ายที่สุดก็จะมีเสรีภาพใด ๆ เหลืออยู่เลยหากไม่มีการยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมายของคนในสังคม¹³

มองเตสกีเออได้ทำการแบ่งเสรีภาพออกเป็น 2 ประเภท¹⁴ ดังนี้คือ

1.เสรีภาพของประชาชนพลเมือง (Civil Liberty) มองเตสกีเออมีแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพประเภทนี้ว่า เป็นเสรีภาพที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน เสรีภาพของประชาชนพลเมืองไม่ใช่เป็นผลที่เกิดจากการจัดการของสถาบันใด แต่เป็นผลที่เกิดมาจากธรรมเนียม หรือประเพณี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดมาจากกฎหมายที่ได้มีบทบัญญัติไว้เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยเฉพาะก็คือการที่ประชาชนจะต้องมีความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

เสรีภาพของประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่มาจากความเสมอภาคเท่าเทียมกันของการบริหารงานยุติธรรมของรัฐ ซึ่งก็คือการควบคุมรัฐนั้นให้เป็นไปตามกฎธรรมชาตินั่นเอง

2.เสรีภาพทางการเมือง (Political Liberty) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน ในการที่จะมีเสรีภาพประเภทนี้นั้นรัฐจะต้องออกกฎข้อบังคับคุ้มครองว่าบุคคลใด ๆ ก็ตาม ย่อมได้รับการคุ้มครองป้องกันการกระทำใด ๆ ที่เป็นการละเมิดกฎหมายต่อตน เพราะกฎหมายจะให้การพิทักษ์รักษาสุจริตชนเสมอ

ในทางกลับกัน เสรีภาพทางการเมือง ก็ยังหมายถึงการที่ประชาชนนั้นสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ก็ตามที่กฎหมายอนุญาตให้กระทำได้โดยเสรีนอกจากนั้นเพื่อเป็นการยืนยันในเสรีภาพทางการเมืองอย่างแท้จริงก็จะต้องมีการตรวจสอบอยู่เสมอว่าไม่มีการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ได้รับ

¹³ ประยงค์ สุวรรณบุบผา , รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก , หน้า 137

¹⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 138-139

การละเว้น ให้ปฏิบัติได้โดยที่กฎหมายบัญญัติห้ามเอาไว้จากผู้มีอำนาจรัฐหรือผู้อื่นใดก็ตามซึ่งก็คือไม่มีใครที่อยู่เหนือกฎหมายแตกต่างจากผู้อื่นนั่นเอง

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้โดยเฉพาะในส่วนของเสรีภาพทางการเมือง (Political Liberty) ตามแนวคิดของมองเตสกีเอนั้นจะเป็นกรอบในการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเป็นคำตอบต่อสมมติฐานประการหนึ่งในการศึกษาคั้งนี้ในส่วนของที่ว่า ช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนนั้นเกิดขึ้นเนื่องมาจากต้องการให้เป็น “ทางออก” สำหรับผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในกรณีที่เขาไม่ประสงค์ที่จะใช้สิทธิของเขาในการเลือกใครในการเลือกตั้งที่ถูกกำหนดให้เป็นหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 ว่าเป็นจริงหรือไม่และหากไม่เป็นไปตามนั้นแล้วเจตนารมณ์ที่แท้จริงในการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตนั้นเป็นไปด้วยเหตุใด

นอกจากประเด็นในการศึกษาที่มาของช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งของการศึกษาขึ้นนี้แล้วประเด็นที่เป็นหัวข้อสำคัญในการศึกษาอีกประเด็นหนึ่งก็คือการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มในการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตนั้นเป็นการมุ่งเน้นการศึกษาพฤติกรรมการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในส่วนของการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทางการเมืองแต่อย่างไรก็ตามเท่าที่ปรากฏยังไม่มีทฤษฎีที่ใช้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้อย่างเป็นทางการ ดังนั้นสิ่งที่ใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการศึกษาถึงประเด็นดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยทฤษฎีหรือแนวความคิดที่มีความใกล้เคียงกันเป็นเครื่องมือในการศึกษาเชื่อมโยงกันได้แก่การอาศัยแนวทางของทฤษฎีพฤติกรรมเลือกตั้งมาประยุกต์ใช้ในการศึกษานั้นเอง

กรอบในการศึกษาคั้งนี้ก็คืออาศัยแนวความคิดในการตีความความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่ขึ้นอยู่กับลักษณะปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับพฤติกรรมการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยมีแนวคิดที่ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนมีลักษณะปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนเป็นตัวกำหนด และการมีส่วนร่วมโดยการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นย่อมแสดงถึงความสนใจทางการเมืองของประชาชน และความสนใจทางการเมืองของประชาชนก็น่าที่จะหมายรวมถึงการมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะ

ลงคะแนนเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางการเมืองของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีความหมายทางการเมืองประการหนึ่ง ดังนั้นทั้งสองสิ่งนี้คือทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนน่าที่จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งในการศึกษานี้จะทำการศึกษาโดยการพิจารณาลักษณะของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซึ่งเป็นตัวแสดงถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนว่ามีลักษณะเป็นเช่นไรแล้วนำมาเปรียบเพื่อหาความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พฤติกรรมทางการเมือง (political behavior) เป็นคำที่นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจในการศึกษามากคำหนึ่ง แต่ศัพท์คำนี้ในทางปฏิบัติอาจจะมีการให้ความหมายและขอบเขตในการศึกษาและใช้งานต่างแตกต่างกันออกไปโดยขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของผู้ศึกษาและใช้งาน เป็นสำคัญแต่อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมทางการเมืองตามความหมายโดยทั่วไปแล้วก็จะครอบคลุมตั้งแต่เรื่องของการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเข้ามามีส่วนในกิจกรรมหรือองค์การการเมือง การมีความสัมพันธ์ติดต่อกับนักการเมือง การอภิปรายหรือการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในปัญหาการเมือง ตลอดจนความสนใจติดตามข่าวสารต่าง ๆ ในทางการเมือง เป็นต้น

ในการอธิบายถึงลักษณะของการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าไม่มีทฤษฎีใดที่เคยจัดทำไว้อย่างเป็นทางการดังนั้นในการศึกษาคำนี้จึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงในการศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในส่วนของพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งว่ามีที่มาจากลักษณะของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมาอธิบายโดยทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting behavior) เป็นทฤษฎีที่จะใช้เพื่ออธิบาย

ทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting behavior)

เกณฑ์การแบ่งทฤษฎีของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นนักรัฐศาสตร์ได้ทำการแบ่งทฤษฎีของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic theories)

ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนดนี้มีแนวคิดสำคัญอยู่ที่ว่า ปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยเสนอว่าปัจจัยทางสังคมอันเป็นภูมิหลังของบุคคล ทั้งในระดับกว้างทั่วไปและเรื่อยลงมาจนถึงช่วงที่จะมีการตัดสินใจมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยมีแนวความคิดพื้นฐานอยู่ที่ ตัวแบบแรงผลักดันทางสังคม (social forces) ของ Lazarsfeld และ ทฤษฎีสถาน (field theory) ของ Kert Levin¹⁵ ซึ่งเป็นทฤษฎีเสนอเงื่อนไขที่กำหนดรูปแบบของพฤติกรรม

แนวทางการศึกษาดังกล่าวนี้นำความคิดทางสังคมวิทยาเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (SES : socio economic status) ที่ว่าฐานะตำแหน่งทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความแตกต่างในพฤติกรรมของคน¹⁶มาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งฐานะตำแหน่งดังกล่าวอาจได้มาโดยกำเนิด เช่น เพศ ตระกูล หรือได้มาในภายหลังเช่น ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ภูมิฐานะ เป็นต้น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้เองจะเป็นตัวกำหนดให้กลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมคล้ายคลึงกันมีแนวโน้มว่าจะมีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่คล้ายคลึงกันและในทางกลับกันกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันก็จะมีแนวโน้มว่าจะมีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงที่แตกต่างกันตามไปด้วย

2. ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously rational theories)

ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาของความสำนึกตรรกะตรงของผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีต่อ นโยบายพรรค และสภาพของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ความคิดเชิงเหตุผล (rational framework) ของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเสมือนกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในทาง

¹⁵ Robert T. Golembiewski , William A. Welsh , and William J. Crotty , A Methodological Primer for Political Scientists (Chicago , Rand McNally , 1969), pp. 404-406 , อ้างใน รายงานการวิจัย การเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529 , หน้า 13

¹⁶ ชิตยา สุวรรณระฆัง , สังคมวิทยา (กรุงเทพฯ , ไทยวัฒนาพานิช , 2527), หน้า 38

เศรษฐศาสตร์ ดังนั้นการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็จะปฏิบัติโดยอาศัยเหตุผลที่ว่า จะลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีนโยบายสอดคล้องกับผลประโยชน์และค่านิยมของตนเองมากที่สุด

3. ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology theories)

แนวศึกษานี้ได้ให้ความสนใจต่อปัจจัยทางด้านความรู้สึกหรือความผูกพันทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ความผูกพันทางการเมืองเป็นเรื่องของสังคมจิตวิทยาของบุคคลเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่ง ซึ่งความผูกพันพรรคการเมืองนี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคล กล่าวคือโดยทั่วไปบุคคลมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนมีความผูกพัน แต่บุคคลอาจจะเปลี่ยนแปลงไปลงคะแนนให้พรรคการเมืองอื่นได้เนื่องมาจากทัศนคติของเขาที่มีต่อประเด็นทางการเมือง เช่น ความสนใจในตัวผู้สมัคร ความเห็นต่อนโยบายและปัญหาการเมือง ภาพพจน์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของพรรค สถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ สภาพการแข่งขันของผู้สมัคร เป็นต้นจะผันแปรไปในแต่ละช่วงสมัยของการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) เมื่อประมวลรวมกันแล้วจะมีผลต่อปัจจัยพื้นฐานคือความนิยมของพรรค ซึ่งอาจทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเปลี่ยนความนิยมพรรคจากพรรคหนึ่งไปยังอีกพรรคหนึ่งเป็นการแกว่งออกจากสภาวะปกติ และเมื่อถึงการเลือกตั้งคราวต่อไป ก็มักจะแกว่งกลับโดยนัยเดียวกันเช่นนี้เรื่อยไป¹⁷ คือจะกลับไปตั้งอยู่บนพื้นฐานของทัศนคติ ความเชื่อ ในสิ่งที่ตนเองยึดมั่นแต่เดิม เช่นพรรคการเมืองเดิมหรือผู้สมัครรายเดิมที่ตน ผูกพัน (long-term force)

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสำคัญที่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมว่ามีความสัมพันธ์หรือไม่ อย่างไร ต่อลักษณะการใช้สิทธิลงคะแนนในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับการอาศัยทฤษฎีปัจจัยกำหนด (Deterministic theories) เป็นหลักในการศึกษาเพราะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิธีการศึกษาที่อาศัยการวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งว่าจะนำมาซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นไรและส่งผลอย่างไรต่อการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้ายที่สุด

¹⁷ รายงานวิจัย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529 , หน้า 13-14

ดังนั้นแม้ว่าทำการศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีปัจจุบันที่กำหนดข้างต้นแล้วก็ยังคงต้องอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งเป็นภาคขยายของทฤษฎีปัจจุบันที่กำหนดมาประกอบในการวิเคราะห์ควบคู่อีกทางหนึ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ระบบการเมืองทุกระบบนั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้อาจเป็นได้ทั้งความสัมพันธ์ในแง่ที่รัฐกระทำต่อประชาชนในทางเดียว หรือทั้งรัฐและประชาชนมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันก็ได้ แต่สำหรับระบอบประชาธิปไตยนั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นไปต่อกันอย่างเสรี และสม่ำเสมอโดยแสดงออกมาในรูปของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตยประการหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของผู้ปกครองและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยให้เกิดการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย การตัดสินใจที่ถูกต้องในการบริหารรัฐกิจให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังเป็นการแสดงออกซึ่งข้อเรียกร้อง ความต้องการ ความคิดเห็น ปฏิกริยา ความพึงพอใจ และการตอบสนอง ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างสนับสนุน ตลอดจนแสดงถึงพันธะ ความรับผิดชอบระหว่างประชาชนกับผู้ปกครอง ที่ทำหน้าที่บริหารรัฐกิจให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (public participation) ในความหมายอย่างกว้าง นั้นหมายถึง กระบวนการสื่อสารสองทางซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงานและการร่วมรับผิดชอบ โดยวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนได้แสดงความคิดเห็นต่อโครงการและการตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชนทั้งใน

ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ¹⁸ นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนข้างต้นนี้แล้วก็ยังมีแนวคิดในเรื่องนี้จากนักคิดทางการเมืองอีกหลาย ๆ ท่านเช่นแนวคิดในการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองของ Millbrath¹⁹ ที่ได้ให้ความหมายไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันในสัมพันธภาพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน กล่าวคือทุกรูปแบบของสังคมมนุษย์จะมีการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแฝงอยู่ด้วยเสมอ

Rosenstone & Hansen²⁰ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการกระทำที่มุ่งเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางสังคมในการกระจายสินค้าและคุณค่าทางสังคม ไม่ว่าจะกระทำโดยภาครัฐหรือภาคเอกชน และไม่จำเป็นว่าการดำเนินกิจกรรมของบุคคลภายในหรือบุคคลภายนอกก็ตาม แต่ผลกระทบเกิดขึ้นกับสังคมโดยส่วนรวมและเกี่ยวข้องกับทั้งทางจิตใจและสังคม แม้แต่ความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นกับเอกชนก็อาจถือได้ว่าเป็นผลหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ทั้งสิ้น

ส่วน Huntington และ Nelson²¹ ได้ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมทุกรูปแบบที่มุ่งเพื่อใช้อิทธิพลต่อรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็ผลสำเร็จในความจริงหรือไม่ก็ตาม

¹⁸ คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ , บทสรุปสำหรับผู้บริหาร : แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ปัญหา อุปสรรค และทางออก (นนทบุรี , สถาบันพระปกเกล้า , 2545) , หน้า 4

¹⁹ Mill , Lestie W. and Goel , M.L., Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics.(Chicago , Rand McNally College Publishing Company. , 1977) , อ้างใน ปิยะนุช เงินคล้าย , การุณย์ลักษณ พหลโยธิน , อนงค์ทิพย์ เอกแสงศรี , วิเชียร ชื่นชอบ , และเฉลิมเผ่า อจละนันท์ , การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท (กรุงเทพมหานคร , 2540) , หน้า 6

²⁰ Rosenstone , Stwen J. and Raymond E . Wolfinger , Economic Adversity and Voter Turnout , (American Journal of Political Science, 26 Feb), pp. 25-46 ,อ้างใน เรื่องเดียวกัน , หน้า 9

²¹ Huntington , Samuel P. and John M. Nelson , No Easy Choice : Political Participation in Developing Countries (Cambridge : Harvard University Press.,1976) , อ้างใน เรื่องเดียวกัน , หน้า 9

และ Verba & Nie²² กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นหมายถึง เหล่ากิจกรรมที่ ถูกต้องตามกฎหมายทั้งหลายที่กระทำโดยประชาชนพลเมืองโดยทางตรงหรือทางอ้อมด้วย วัตถุประสงค์ที่ต้องการจะมีอิทธิพลต่อการเลือกบุคลากรในรัฐบาลหรือต่อการกระทำของบุคคล เหล่านั้น

จากนิยามดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นคือกิจกรรมของ ประชาชนที่ต้องการจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายรัฐบาลในระดับต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการ เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองของแต่ละสังคมก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป แต่อย่างไร เป้าหมายท้ายที่สุดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนแล้วก็คือความต้องการที่จะ ประสานผลประโยชน์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในจุดดุลยภาพนั่นเอง

รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นกิจกรรมที่มีอยู่ อย่างหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ กัน ซึ่งผู้ที่สนใจที่จะทำการศึกษาใน เรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็น Verba , Nie , Kim หรือ Huntington , Nelsen และ Almond , Powell ได้ ทำการศึกษาแต่ในท้ายที่สุดก็สามารถที่จะทำการสรุปรวมและจัดแบ่งรูปแบบและลักษณะของการ มีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ²³คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบปกติ ได้แก่

- 1.1 กิจกรรมการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นทั้งในส่วนของการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อเป็นการเลือกตัวแทนของประชาชนเข้าไปใช้อำนาจในการปกครองหรือการเข้าไป มีส่วนต่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ตนเองสนับสนุนให้ได้รับการ เลือกตั้ง

²² Verba , Sidney and Norman H Nie , Participation in America : Political Democracy and Social Equality . , New York , Harper & Row., 1972 , อ้างใน เรื่องเดียวกัน , หน้า 9

²³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 10-12

1.2 กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรเพื่อจะเข้าไปมีผลต่อผลประโยชน์ นโยบาย หรือปัญหาในทางเศรษฐกิจและสังคม

1.3 การล็อบบี้ (lobby) หรือการติดต่อแบบเป็นส่วนตัวต่อผู้ที่มีอำนาจหรือผู้ปกครอง ในการที่จะกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายต่าง ๆ ตามความต้องการซึ่งก็อาจจะเป็นประเด็น ส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ได้

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่ปกติ ได้แก่

2.1 การยื่นข้อเสนอต่อผู้ปกครองหรือรัฐบาลโดยการเดินขบวน การประท้วง

2.2 การใช้ความรุนแรงทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดกฎระเบียบของสังคม การประทุษร้ายต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน การการก่อสงครามกองโจร และการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลง สังคมการเมืองไปตามที่ผู้ก่อการต้องการ

สาเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องอยู่ร่วมกันได้ส่งผลให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ ภายใต้โครงสร้างทางสังคมและการเมือง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการมีชีวิตอยู่รอดได้ และการอยู่ร่วมมีปฏิสัมพันธ์กันดังกล่าวก็นำมาซึ่งการแสวงหา การต่อรอง ความขัดแย้งและการประสานประโยชน์ต่อกัน ดังนั้นมนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้

จากสาเหตุเบื้องต้นดังกล่าวเราอาจจะแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยละเอียดดังนี้

1. กระบวนการการสร้างความทันสมัยใหม่ (modernization) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างสังคมดั้งเดิมกับสังคมสมัยใหม่ กระบวนการดังกล่าวนี้จะส่งผลให้สังคมดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมีลักษณะของความเป็นเมืองมากขึ้น ระดับการศึกษาของพลเมืองสูงขึ้น ความคาดหวังต่าง ๆ ในชีวิตก็จะเพิ่มขึ้นพลวัตทางสังคมดังกล่าวหากไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้อย่างทั่วถึงกันในสังคมก็จะนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองมากยิ่งขึ้น

2. อิทธิพลของสื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองจะทำให้หน้าที่ในการเสนอสภาพปัญหาและข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของสังคมต่อผู้ปกครอง หากปัญหาหรือข้อเรียกร้องดังกล่าวได้รับการเมินเฉย หรือแก้ไขอย่างไรประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพิ่มมากขึ้น

3. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำการเมืองโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งผู้นำการเมืองที่อยู่ในอำนาจมักที่จะกีดกันการเข้ามามีส่วนแบ่งหรือเข้าสู่อำนาจของกลุ่มผู้นำใหม่ อันเป็นเหตุให้กลุ่มผู้นำใหม่มักจะต้องหาทางปลุกกระดมประชาชนให้มีปฏิกิริยาต่อกลุ่มผู้ปกครองเดิม โดยอ้างความล้มเหลวหรือความอยุติธรรมทางการเมืองการปกครองมาเป็นเครื่องมือ ซึ่งการขัดแย้งดังกล่าวก็จะนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยใช้กำลังรุนแรง

4. การที่เรื่องราวในทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากกระบวนการพัฒนาประเทศของรัฐ ทำให้ความเชื่อหรือระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในพื้นที่ต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปมีการรับรู้ข่าวสารที่ดีขึ้น เห็นผลกระทบของชีวิตที่เกิดขึ้นจากนโยบายทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสำนึกในบทบาทหน้าที่ในทางการเมืองของตนเองมากขึ้น ในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่พวกเขาต้องการมากยิ่งขึ้น

สำหรับในการศึกษาประเด็นปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์ลงคะแนนนั้นจะได้อาศัยแนวคิดหรือทฤษฎีในการวิเคราะห์ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยอาศัยตำแหน่งทางสังคม (social factors) ของ Milbrath และ Goel²⁴ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทหนึ่งโดยมีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย เพศ อายุ เชื้อชาติ ฯลฯ มาเป็นตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมาประกอบในการอธิบายโดยมีสาระสำคัญดังนี้

²⁴ L.W.Milbrath and M.L. Goel , Political Participation (Chicago , Rand McNally College Publishing Co. , p.33) , อ้างในสิทธิพันธ์ พุทธิหุน , ทฤษฎีพัฒนาการเมือง (กรุงเทพฯ , สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2530) , หน้า 175

- 1.บุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของสังคมมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกล
- 2.บุคคลที่ยังอยู่ในชนชั้นสูงขึ้นไป มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่า
- 3.บุคคลที่ยังมีการศึกษาสูง มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำกว่า
- 4.บุคคลที่มีฐานะดี มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีฐานะด้อยกว่า
- 5.ชาวชนบทมักจะมีความตื่นตัวทางการเมืองน้อยกว่าชาวเมือง
- 6.บุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ มักจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ
- 7.ยิ่งบุคคลอาศัยอยู่ในชุมชนใดเป็นเวลานาน เขาก็มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าการอธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมทางการเมืองดังกล่าวของ Millbrath และ Goel จะให้ความสำคัญกับการเมืองในระบบเลือกตั้งเป็นอย่างมาก ในขณะที่สังคมไทยการเลือกตั้งยังเป็นการแสดงออกทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งไม่สามารถบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ทั้งหมด เพราะว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนยังคงมีลักษณะโดยการถูกชักจูงในรูปของการซื้อเสียงอยู่ไม่น้อย แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวก็นับได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างชัดเจนพอสมควร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

เจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง

นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ประชาชนชาวไทยก็ได้รับสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (suffrage) มาโดยตลอดแม้ว่าการเลือกตั้งในบางครั้งนั้นอาจจะไม่เป็นไปเพื่อการขอมติมหาชนเพื่อการปกครองตามหลักการแห่งระบอบประชาธิปไตยแต่เป็นเพียงแค่การสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครองในการใช้อำนาจอัฐเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งก็ยังเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างและดำรงความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ต้องการได้มาซึ่งอำนาจอัฐเสมอมา ซึ่งวิวัฒนาการของกระบวนการเลือกตั้งไทยนับแต่อดีตมานั้นก็ได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการพยายามแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทย

ความเปลี่ยนแปลงภายในกระบวนการทางการเมืองประเด็นหนึ่งที่นำมาสู่การศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ เรื่องของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งในบัตรเลือกตั้ง ที่น่าจะมีความสำคัญต่อนัยทางการเมือง แต่เท่าที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษารวบรวมในหลักการและความจำเป็นของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนที่ชัดเจนและแน่นอนในทางวิชาการ ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องมีการศึกษาและรวบรวมไว้เพื่อให้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

ในการศึกษาเจตนารมณ์และหลักการของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้น ควรที่จะทำความเข้าใจถึงหลักการและแนวคิดที่ด้วยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยโดยเฉพาะหลักการสำคัญว่าด้วยเรื่องของการเลือกตั้ง ความเป็นมาของการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนในกระบวนการเลือกตั้งไทยและความความเป็นมาทางการเมืองของช่วงเวลาที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสียก่อนแล้วจึงนำไปสู่การศึกษาถึงเจตนารมณ์หรือหลักการของการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง ว่าเป็นไปตามสมมติฐานของการศึกษาในเบื้องต้นหรือไม่อย่างไร

การใช้สิทธิไม่ลงคะแนนในกระบวนการเลือกตั้งไทย

จากการศึกษาถึงประวัติศาสตร์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา พบว่ากระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยเริ่มต้นครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 โดยเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทางอ้อม คือการที่ให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงในแต่ละตำบลทำการเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อไปทำหน้าที่ในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดต่อไป ในการเลือกตั้งครั้งนั้นมีผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งสิ้น 4,278,231 คน ไปใช้สิทธิ 1,771,532 คน โดยอาศัยกฎหมายพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 เป็นกรอบในการปฏิบัติ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉบับดังกล่าวซึ่งเป็นฉบับแรกนั้นเป็นกฎหมายที่ค่อนข้างจะจัดทำอย่างเร่งรัดจึงส่งผลให้ขาดความครอบคลุมในประเด็นสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการเลือกตั้งอยู่มาก และจากการพิจารณาในรายละเอียดของกฎหมายฉบับดังกล่าวปรากฏว่าประเด็นของการดำเนินการในกรณีของผู้ที่ไม่ประสงค์จะลงคะแนนนั้นไม่ปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับนี้ แม้ว่าการเลือกตั้งดังกล่าวนั้นจะใช้ระบบการเลือกตั้งโดยทางอ้อมดังที่ได้กล่าวไปแล้วก็ตามแต่ก็ถือว่าการใช้สิทธิของผู้มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเช่นเดียวกัน

ต่อมาในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2480 จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 มาเป็นพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2479 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้ได้ทำการเปลี่ยนแปลงวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากทางอ้อมมาเป็นทางตรงและเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่ได้มีการคำนึงถึงกรณีของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ไม่ประสงค์จะลงคะแนนเลือกผู้ใดดังที่ปรากฏอยู่ใน หมวด 6 การลงคะแนนเลือกตั้ง มาตรา 45 ว่า

“ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนใดได้รับบัตรเลือกตั้ง เพื่อลงคะแนนแล้ว ไม่ประสงค์จะลงคะแนนให้ผู้ใด ให้คืนบัตรนั้นแก่กรรมการตรวจคะแนน และให้กรรมการตรวจคะแนนบันทึกไว้ในบัญชีรายชื่อ”

บทบัญญัติมาตราดังกล่าวก็ได้กลายมาเป็นบรรทัดฐานส่วนหนึ่งในกรณีของผู้ไม่ประสงค์จะลงคะแนนในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ฉบับต่อ ๆ มา จนมาที่มีการแก้ไขอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 ฉบับ 3 ใน มาตรา 61 โดยระบุว่า

“ผู้เลือกตั้งผู้ได้รับบัตรเลือกตั้งเพื่อลงคะแนนแล้ว ถ้าไม่ประสงค์จะลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครคนใดเลย ให้ทำเครื่องหมายกากบาทลงในช่อง “ไม่ลงคะแนน” ในคูหาลงคะแนน แล้วนำบัตรเลือกตั้งนั้นไปมอบแก่กรรมการตรวจคะแนน เพื่อใส่ลงในหีบบัตรเลือกตั้งต่อหน้าตน”

ในเบื้องต้นนี้ทำให้พบว่าโดยข้อเท็จจริงนั้นแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของการใช้สิทธิที่จะไม่ลงคะแนนเสียงเลือกผู้ใดเป็นตัวแทนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับความสำคัญมาตั้งแต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2480 แล้ว ต่อมาจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในรายละเอียดของมาตราดังกล่าวในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 (ฉบับ 3) ที่บังคับใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 61 ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวนี้นำผลให้กระบวนการเลือกตั้งต้องจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งนับแต่นั้นเป็นต้นมา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าช่องไม่ลงคะแนนนั้นแท้จริงแล้วได้ถูกจัดให้มีอยู่ในกระบวนการการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยมานานพอสมควรแล้วและข้อเท็จจริงที่ปรากฏดังกล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า สมมติฐานที่ว่าช่องไม่ลงคะแนนเกิดขึ้นมาจากเจตนารมณ์ในการที่จะให้เป็นทางออกสำหรับประชาชนในกรณีที่ประชาชนเห็นว่าไม่มีผู้ใดเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของเขาได้จากการที่การเลือกตั้งถูกกำหนดให้กลายเป็นหน้าที่ ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ที่กำหนดไว้ในมาตรา 68 นั้น ไม่เป็นไปตามสมมติฐานดังกล่าวแต่อย่างใด เพราะช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 (ฉบับ 3) ก่อนหน้าที่จะมีรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเสียอีก แต่ถึงกระนั้นก็น่าที่จะได้มีการทำการศึกษาถึงเจตนารมณ์ของที่แท้จริงของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งว่ามีความเป็นมาและแนวคิดในการจัดทำอย่างไรและเหตุใดจึงยังคงอยู่ภายในกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย

ในที่นี้จะได้เริ่มจากการศึกษาถึงความเป็นมาทางการเมืองในช่วงก่อนการจัดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในกระบวนการเลือกตั้งไทยเพื่อทำความเข้าใจต่อแนวคิดหรือหลักการของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งต่อไป

ความเป็นมาทางการเมืองช่วงก่อนที่จะปรากฏช่องโหว่ของไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง

นับแต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญของไทยในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กระบวนการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยของไทยได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง มากบ้างน้อยบ้างหรืออาจจะชะงักงันในบางครั้ง จนกระทั่งมาถึงในยุคการเมืองภายใต้ประชาธิปไตยแบบครึ่งใบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีซึ่งมีการดำเนินการทางการเมืองในลักษณะของการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับประเด็นของการสร้างและรักษาอำนาจของสถาบันทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของสถาบันทหารและข้าราชการ พลเรือนให้ยังคงมีบทบาทในทางการเมืองไทย ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่ารูปแบบทางการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณได้รับการเสนอให้เป็นหัวหน้ารัฐบาลในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2531 ทั้งนี้เนื่องมาจาก รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย เป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยที่พรรคชาติไทยได้รับคะแนนเสียงข้างมากในสภาและคณะรัฐมนตรีของพลเอกชาติชายก็เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกือบทั้งหมดยกเว้นเพียงนายมีชัย ฤชุพันธุ์เท่านั้น โดยสัดส่วนดังกล่าวแล้วจึงถือได้ว่า รัฐบาลของพลเอกชาติชายมีความสอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างน้อยก็ในแง่ของรูปแบบ¹

แม้ว่าพัฒนาการทางการเมืองไทยในยุคของพลเอกชาติชาย ดูเหมือนว่าจะจะเป็นไปในทางที่ดีขึ้นสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ มีอัตราการขยายตัวที่เป็นที่น่าพอใจ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในแง่ของโครงสร้างสถาบันทางการเมืองได้เข้ามามีความสำคัญมากขึ้นคืออำนาจของสถาบันทหารและข้าราชการพลเรือนได้ถูกลดบทบาทลงเป็นอย่างมากจากการกระทำของข้าราชการฝ่ายการเมืองที่ถูกลมองว่าเข้าไปก้าวก่าย ทั้งการเมืองในรูปแบบของธุรกิจการเมืองหรือวณิชยาริปไตย²ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจทางการเงินเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้โดยการจ่ายเงินซื้อเสียงและเข้าสู่ตำแหน่งทางการบริหารเพื่อหาโอกาสในการถนอมทุนคืน รูปแบบดังกล่าวนี้ได้นำมาซึ่งปัญหาการคอร์รัปชันที่รุนแรงจนส่งผลให้เกิดการหยุดชะงักของการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยของไทยอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้มีการกระทำรัฐประหารขึ้นในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

¹ ลิขิต ธีรเวคิน , วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย (พิมพ์ครั้งที่ 7 , กรุงเทพฯ , สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2542) , หน้า 223

² เรื่องเดียวกัน , หน้า 224

โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รศช.) ซึ่งมี พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นหัวหน้าคณะรศช. โดยให้เหตุผลของการปฏิวัติไว้ 5 ข้อ คือ

1. มีการทุจริตคอร์รัปชันในบรรดารัฐมนตรีร่วมรัฐบาลอย่างกว้างขวาง
2. ข้าราชการการเมืองรังแกข้าราชการประจำ
3. รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา
4. มีการพยายามทำลายสถาบันทหาร
5. บิดเบือนคดีวันลอบสังหารซึ่งมีจุดมุ่งหมายล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์³

จากความเป็นมาและสภาพแวดล้อมทางการเมืองดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในช่วงก่อนที่จะเกิดการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาตินั้น ลักษณะของสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอำนาจรัฐที่เริ่มมีการเปลี่ยนถ่ายไปจากฝ่ายทหารและข้าราชการประจำ ไปอยู่ที่กลุ่มธุรกิจ และนักการเมืองมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบวิถีคิดและการบริหารของภาครัฐมาเป็นแบบธุรกิจมากขึ้น อีกทั้งอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงติดอันดับต้น ๆ ของโลกได้ทำให้เกิดชนชั้นกลางที่จัดว่าเป็นเครื่องจักรของประชาธิปไตยในสังคมเป็นจำนวนมาก ประชาชนได้รับการศึกษาสูงขึ้นประกอบกับกระแสความเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกได้หลังไหลเข้าสู่ประเทศไทยรวมถึงแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยกระแสตะวันตกด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับผลกระทบและเกิดสภาวะชะงักงันลงทันทีเมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความไม่พอใจในการรัฐประหารที่ควรเกิดขึ้นมานั้นกลับชะงักตัวหรือลดลงจากเหตุผลในการรัฐประหารที่สอดคล้องกับความเห็นของประชาชนโดยเฉพาะประเด็นของการหยิบยกเอาปัญหาการทุจริตของข้าราชการโดยเฉพาะข้าราชการการเมืองที่ได้รับการปล่อยปละละเลยมานานขึ้นมาเป็นเหตุผลในการทำรัฐประหารของคณะรศช. โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคณะรศช. ได้ให้คำมั่นไว้ว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นโดยเร็วและได้ทำการแต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งมีภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นการแสดงให้เห็นว่าจะไม่มีการสืบทอดอำนาจในเชิงเผด็จการของคณะรัฐประหารเกิดขึ้น (อย่างน้อยก็ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง) เข้ามารักษาการณ์ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความตึงเครียดทางการเมืองจากการรัฐประหารดังกล่าวลดลงพร้อมกับได้มีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้น รวมทั้งการแต่งตั้ง

³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 227

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น 20 คน เพื่อร่างรัฐธรรมนูญ แม้ว่าต่อมาจะเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างรสช.และรัฐบาลของนายอานันท์ อันเนื่องมาจากการบริหารงานแบบเป็นอิสระของนายอานันท์ และประเด็นการแปรญัตติรัฐธรรมนูญฉบับที่ร่างโดยคณะกรรมการชุดแรก 20 คน โดยคณะกรรมการสามัญ 25 คนได้นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างหนัก โดยเฉพาะบทเฉพาะกาลที่เปิดทางให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ อำนาจของวุฒิสมาชิก การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และตัวนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ตำแหน่งประธานรัฐสภา เขตการเลือกตั้ง คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ และผู้ตรวจการรัฐสภา ประเด็นดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่ความตึงเครียดทางการเมือง จนทำให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเป็นรองหัวหน้าคณะรสช. ต้องออกมาให้สัมภาษณ์ว่า ตนเองและพลอากาศเอก เกษตร โรจนนิล ผู้บัญชาการทหารอากาศ และรองหัวหน้าคณะรสช. จะไม่รับตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ จนในที่สุดรัฐธรรมนูญก็ผ่านสภาทั้งสามวาระ และได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกที่ปรากฏช่องโหว่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เจตนารมณ์และหลักการของการกำหนดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง

จากการที่ได้ทำการสืบค้นเอกสารของทางราชการไม่ว่าจะเป็นในส่วนของบันทึกการประชุมสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งนับแต่ฉบับ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา พระราชกฤษฎีกาต่าง ๆ และการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในขณะนั้นและปฏิบัติราชการทางด้านการศึกษาในปัจจุบันนี้ก็ทำให้ทราบได้ว่าในเบื้องต้นการจัดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาภายหลังจากที่ได้มีการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับเดิมที่ถูกยกเลิกไปจากการรัฐประหารโดยคณะรสช.มาใช้ฉบับ พ.ศ.2535 และกฎหมายประกอบการศึกษา พ.ศ. 2535 เพื่อเตรียมการสำหรับการเลือกตั้งในปีเดียวกันนั้น ซึ่งกฎหมายประกอบการศึกษาที่จัดทำปรับปรุงแก้ไขนั้นมิที่มาจากความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ.2534 โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการแก้ไขในประเด็นของการจัดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนคือ

ในเบื้องต้นนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำการแต่งตั้งคณะกรรมการทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ พร้อมกันกับที่ได้มีคำสั่งให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการพิจารณา พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่ามีบทบัญญัติใดมีผลกระทบต่อร่างรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทยที่กำลังยกร่างอยู่หรือไม่และหลังจากที่กระทรวงมหาดไทยได้ทำการพิจารณาพระราชบัญญัติการเลือกตั้งดังกล่าวแล้วเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2535 ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่นั้นมีผลกระทบต่อพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 เห็นสมควรแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวให้สอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2535 ดังนั้นกระทรวงมหาดไทยจึงได้ทำการพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 และได้ส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้ เลขาธิการคณะรัฐมนตรีนำเสนอต่อ คณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาตามหนังสือเลขที่ มท 0403/ 18384 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 โดยมีรายละเอียดของหลักการสำคัญของร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่...) พ.ศ.... ดังนี้

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 ที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้ มีบทบัญญัติที่ยังไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าว ซึ่งจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมโดยสาระสำคัญ คือ

1. แก้ไขเกณฑ์คำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้มีจำนวน 360 คน ในมาตรา 6 วรรคแรก (ให้สอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญ)
2. ให้มีคณะกรรมการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งภายในจังหวัดและอำเภอ ในมาตรา 6 ทวิ
3. เพื่อเร่งรัดการสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ตามมาตรา 6 ตริ
4. เพื่อให้ข้าราชการวางตัวเป็นกลางในการเลือกตั้ง ตามมาตรา 15 ทวิ
5. แก้ไขคุณสมบัติให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทย หรือบุคคลที่ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี เป็นผู้มามีสิทธิเลือกตั้งในมาตรา 17 (ให้สอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญ)
6. แก้ไขคุณสมบัติให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด เป็นผู้มามีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในมาตรา 18 (ให้สอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญ)
7. แก้ไขให้พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งให้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้ง ในมาตรา 21 (ให้สอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญ)
8. แก้ไขค่าธรรมเนียมในการสมัครรับเลือกตั้งจากห้าพันบาทเป็นหนึ่งหมื่นบาทและจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่จะต้องส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบคน ในมาตรา 22 วรรคแรกและวรรคท้าย (ให้สอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญ)

9. กำหนดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่มีอยู่เดิม จากสามแสนห้าหมื่นบาทเป็นเจ็ดแสนบาท ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ในมาตรา 32 วรรคแรก
10. เพื่อให้คณะกรรมการมีอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงในการกระทำความผิดเกี่ยวกับการซื้อเสียง ตามมาตรา 35 ทวิ
11. เพิ่มเติมเรื่องกำหนดหน่วยเลือกตั้ง ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางหน่วยที่มีจำนวนเกินกว่า 1,200 คนให้แยกเพิ่มหน่วยเลือกตั้งใหม่ได้ เพื่อสะดวกในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ในมาตรา 38 วรรคสองและวรรคสาม
12. เพื่อให้โอกาสคัดเลือบุคคลเป็นกรรมการตรวจคะแนนได้มากขึ้นตามมาตรา 47 วรรคสอง
13. เพื่อแก้ไขบทลงโทษความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้มากขึ้น ตามมาตรา 80 ทวิ มาตรา 80 ตริ มาตรา 80 จัตวา มาตรา 81 มาตรา 81 ตริ มาตรา 84 มาตรา 84 ทวิ มาตรา 85 มาตรา 86 มาตรา 89 มาตรา 90 และมาตรา 93⁴

โดยมีบันทึกหลักการและเหตุผลในการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนี้

หลักการ แก้ไขมาตรา 6 วรรคแรก เพิ่มมาตรา 6 ทวิ มาตรา 6 ตริ มาตรา 15 ทวิ แก้ไขมาตรา 17 มาตรา 18 มาตรา 21 มาตรา 22 วรรคแรกและวรรคท้าย มาตรา 32 วรรคแรก เพิ่มมาตรา 35 ทวิ แก้ไขมาตรา 38 วรรคสองและวรรคสาม มาตรา 47 วรรคสองเพิ่มหมวด 9 ทวิ มาตรา 80 ทวิ มาตรา 80 ตริ มาตรา 80 จัตวา แก้ไขมาตรา 81 เพิ่มมาตรา 81 ตริ แก้ไขมาตรา 84 เพิ่มมาตรา 84 ทวิ แก้ไขมาตรา 85 มาตรา 86 มาตรา 89 มาตรา 90 และมาตรา 93

เหตุผล เนื่องจากพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2522 มีบทบัญญัติหลายประการที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช...สมควรที่จะมีการปรับปรุงเสียใหม่ให้สอดคล้องกัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

⁴ กระทรวงมหาดไทย , “หนังสือที่ มท 0403 / 18384,” 20 พฤศจิกายน 2534.

เนื่องจากจากหลักการสำคัญร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งและบันทึกหลักการและเหตุผลในการแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งข้างต้นจะพบว่าไม่ได้มีการกล่าวถึงการแก้ไขเปลี่ยนแปลงวิธีการในการดำเนินการกรณีผู้ไม่ประสงค์จะลงคะแนนในมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แต่อย่างใด

ต่อมาหลังจากคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 ก็ได้มีมติรับร่างหลักการพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวและได้ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาโดยให้ตั้งคณะทำงานพิเศษเพื่อตรวจพิจารณาและประสานความร่วมมือกับคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งนายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งขึ้น ประกอบไปด้วยรองนายกรัฐมนตรีทั้ง 3 ท่านและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งหากรัฐมนตรีท่านใดมีความเห็นหรือข้อเสนเพิ่มเติมก็ให้เสนอรองนายกรัฐมนตรีทั้ง 3 ท่านพิจารณาพร้อมกับคณะทำงานพิเศษของสำนักงานกฤษฎีกาตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีด่วนที่สุดที่ นร 0203/20380 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2534

จากนั้นสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ทำการเชิญผู้แทนส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นในสังกัดนอกจากกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยเข้าร่วมชี้แจงและพิจารณาตามหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ด่วนที่สุด ที่ นร 0601/ ป / 0632 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 ต่อมากระบวนการในการแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งหลังจากการพิจารณาร่วมดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีหนังสือ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ด่วนที่สุด ที่ นร 0601/1297 แจ้งไปที่ นายมีชัย ฤชุพันธ์ รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเพื่อแจ้งว่าสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ดำเนินการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวร่วมกับผู้แทนกระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง) เสร็จเรียบร้อยแล้วและได้แจ้งให้สำนักเลขาธิการคณะ รัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไปแล้ว โดยมีรายละเอียดของร่างที่พิจารณาแล้วเสร็จดังนี้

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ ... พ.ศ....) มีการแก้ไขในสาระสำคัญดังนี้

1. ร่างมาตรา 4 ซึ่งเพิ่มเติมวรรคเจ็ดของมาตรา 6 ได้เพิ่มเติมใหม่โดยกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งเขตเลือกตั้งขึ้นว่า ปกติให้ท้องที่ทั้งหมดของอำเภออยู่ในเขตเลือกตั้งเดียวกัน แต่ถ้าไม่อาจกระทำได้ให้แยกตำบลของอำเภอหนึ่งไปขึ้นกับอีกเขตเลือกตั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม มิให้แบ่งบางส่วนของตำบลไปขึ้นกับเขตเลือกตั้งอื่น ทั้งนี้ เพื่อให้การแบ่งเขตเลือกตั้งมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอนโดยบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมาย ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางที่กระทรวงมหาดไทยได้ยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

2. ร่างมาตรา 5 ซึ่งเพิ่มเติมมาตรา 6 ทวิ กรณีคณะกรรมการสอดส่องการเลือกตั้งนั้น เห็นว่าการควบคุมการเลือกตั้งโดยข้าราชการประจำที่อยู่ในเขตเลือกตั้งตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่อาจกระทำได้อย่างทั่วถึง และอาจเกิดกรณีถูกกล่าวหาการวางตัวไม่เป็นกลางได้ง่าย สมควรจะต้องมีคณะกรรมการขึ้นโดยเฉพาะเป็นองค์กรที่เป็นกลางในทางการเมืองที่จะสามารถควบคุมดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและยุติธรรม โดยได้รับการยอมรับจากสาธารณชนทั่วไปจึงได้ปรับปรุงใหม่โดยแยกเป็นสองกรณี คือ การเลือกตั้งทั่วไปให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการสอดส่องการเลือกตั้ง และการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แต่งตั้ง โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการดังกล่าวให้ประกอบด้วยบุคคลทั่วไปซึ่งเห็นว่าจะสามารถดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตยุติธรรมและมีความรู้ในเรื่องการเลือกตั้ง แต่จะเป็นองคมนตรี ข้าราชการการเมืองผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือสมาชิกพรรคการเมืองมิได้การคัดเลือกคณะกรรมการให้กระทำโดยเปิดเผยโดยให้ตัวแทนพรรคการเมืองนิสิตนักศึกษาและสื่อมวลชนมีโอกาสเข้าร่วมพิจารณาด้วย ทั้งนี้ ให้มีอำนาจหน้าที่สอดส่องดูแลโดยทั่วไปเกี่ยวกับการเลือกตั้งและมีอำนาจแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้มีหน้าที่ในการเลือกตั้งเพื่อดำเนินการทางปกครองหรือทางวินัย รวมทั้งแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการทางอาญากรณีที่พบการกระทำผิดด้วย ในการปฏิบัติหน้าที่ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างทั่วถึงและรัดกุมได้

3. ร่างมาตรา 6 ซึ่งเพิ่มเติมมาตรา 15 ทวิ ได้ปรับปรุงใหม่โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอมีอำนาจเพียงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาการกระทำที่ไม่เป็นกลางในการเลือกตั้งของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อพบว่ามี ความผิดให้ส่งเรื่องไปยังผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางวินัยหรือแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการทางอาญาต่อไป โดยมีให้เป็นผู้ลงโทษทางวินัยเองเพื่อมิให้กระทบกระเทือนสายการบังคับบัญชาของข้าราชการที่สังกัดหน่วยงานต่าง ๆ

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มีโทษทางอาญาสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอในมาตรานี้ด้วย

4. ร่างมาตรา 7 และร่างมาตรา 8 ได้ปรับปรุงมาตรา 17 และยกเลิกมาตรา 18 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
5. ร่างมาตรา 12 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 32 ได้คงหลักการการกำหนดจำนวนเงินที่ผู้สมัครจะใช้จ่ายในการเลือกตั้งไว้ไม่เกินเจ็ดแสนบาทดังเดิมโดยไม่กำหนดเป็นพระราชกฤษฎีกา ทั้งนี้ ตามที่ผู้แทนกระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงว่าเพื่อให้เกิดผลบังคับที่แน่นอน เพราะการกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาอาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ง่ายโดยฝ่ายบริหารฝ่ายเดียว
6. ได้ตัดร่างเดิมมาตรา 11 ซึ่งเพิ่มเติมมาตรา 35 ทวิ ออกเนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่ขัดแย้งกับมาตรา 35 และไม่ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลซึ่งกระทำการดังกล่าวที่อาจมีความผิดพลาดเวลาแม้ว่าจะมีได้ในช่วงเวลาที่จะมีการเลือกตั้งในขณะนั้นเลย
7. ได้ตัดร่างเดิมมาตรา 14 ซึ่งเพิ่มเติมหมวด 9 ทวิ การพิจารณาคดีเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาย่อมขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดในคดีนั้นทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลย ยากที่จะกำหนดระยะเวลาให้แน่นอนได้
8. ร่างมาตรา 15 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 61 ได้กำหนดให้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะใช้สิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรายใดเลยสามารถทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งซึ่งจะมีช่องที่มีข้อความว่าไม่ประสงค์จะลงคะแนนด้วย เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแสดงความประสงค์ของตนเช่นนั้นได้ โดยไม่ต้องทำให้เป็นบัตรเสียซึ่งอาจมีความผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และยังเป็นการป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้ทางหนึ่ง
9. ร่างมาตรา 16 และร่างมาตรา 17 ได้ปรับปรุงจากมาตรา 74 โดยแยกเป็นสองกรณี คือ การทำให้บัตรเลือกตั้งที่เสียเป็นบัตรใช้ได้และการทำให้บัตรเลือกตั้งชำรุดเสียหายหรือเป็นบัตรเสีย เนื่องจากการกระทำความผิดสองกรณีนี้นั้นมีเจตนาแตกต่างกัน และมี

ความรุนแรงแห่งการกระทำแตกต่างกันด้วย จึงสมควรแยกออกจากกันเพื่อกำหนด บทลงโทษให้สอดคล้องกับการกระทำความผิด

10. ได้ปรับปรุงบทกำหนดโทษใหม่ทั้งหมด เพื่อให้การกำหนดอัตราโทษเป็นไปโดย สอดคล้องกัน
11. ได้เพิ่มมาตรา 93 เบญจ โดยกำหนดให้ผู้เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสามารถเป็น ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งได้ เพื่อให้การบังคับการตามกฎหมายที่เป็นไปอย่างได้ผล⁵

หลังจากนั้นคณะรัฐมนตรีได้ดำเนินการประชุมพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็มีมติรับร่าง หลักการแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งดังกล่าว และได้เสนอต่อไปยังสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2534 เพื่อพิจารณา เห็นชอบและดำเนินการประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาเพื่อบังคับใช้เป็น กฎหมายต่อไป

จากบทบัญญัติที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาและคณะผู้แทนของ กระทรวงมหาดไทยได้ทำการร่วมกันพิจารณาข้างต้นนั้นพบว่าในประเด็นสาระสำคัญของการ แก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งในหัวข้อที่ 8 นั้นเป็นการปรากฏขึ้นของการจัดให้มีช่องไม่ ลงคะแนนเป็นครั้งแรกทั้งนี้โดยสืบเนื่องมาจากมติคณะรัฐมนตรีที่ได้เสนอแนวทางให้มีการแก้ไข เพิ่มเติมดังกล่าวและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาและคณะผู้แทนร่วมของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้ร่วมกันพิจารณาจัดให้มีขึ้นในที่สุด ซึ่งดูเหมือนว่าเจตนารมณ์ในการจัดให้มี ช่องไม่ลงคะแนนที่ระบุไว้ในประเด็นที่ 8 ข้างต้นนี้จะเข้าไปเพื่อเหตุผลหลัก ๆ อยู่ 2 ประการด้วยกันคือ ประการแรกเป็นการป้องกันการกระทำบาตรเสียจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดย รู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงควรที่จะให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้เพื่อให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีความ ประสงค์ที่จะไม่เลือกใครได้แสดงออกถึงเจตจำนงของตนเองได้โดยชัดแจ้ง และประการที่สอง เป็นไปเพื่อป้องกันการทุจริตที่อาจเกิดขึ้นจากบทบัญญัติเดิมตามมาตรา 61 ซึ่งระบุไว้ว่า “ผู้ เลือกตั้งผู้ได้รับบัตรเลือกตั้งเพื่อลงคะแนนแล้วไม่ประสงค์จะลงคะแนนให้คืนบัตรเลือกตั้งแก่ กรมการตรวจคะแนนให้กรมการตรวจคะแนนบันทึกการไม่ลงคะแนนนั้นไว้ในบัญชีรายชื่อผู้

⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา , “หนังสือที่ นร 0601 / 1297,” 9 ธันวาคม 2534.

เลือกตั้ง และผู้เลือกตั้งผู้นั้นจะใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งนั้นอีกไม่ได้” ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีปฏิบัติที่ค่อนข้างล่อแหลมต่อการทุจริตของเจ้าหน้าที่ที่เป็นกรรมการเลือกตั้งได้หากว่าเจ้าหน้าที่จัดการเลือกตั้งจะใช้บัตรลงคะแนนของผู้ใช้สิทธิไม่ลงคะแนนดังกล่าวในการให้คุณให้โทษแก่ผู้สมัครคนใดก็ได้

นอกจากนี้จากการที่ได้ทำการค้นคว้าทั้งในส่วนของบันทึกการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นสภาที่เห็นชอบในการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้และปฏิบัติราชการเกี่ยวข้องก็ได้ทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์หรือหลักการที่นำไปสู่การจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนนี้ เพิ่มเติมอีกในหลายประเด็นดังนี้

จากบันทึกการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ (ทำหน้าที่รัฐสภา ครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 3 พ.ศ. 2534) ซึ่งเป็นการประชุมพิจารณารับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พบว่าจากการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและข้อซักถามต่อประธานสมานิติบัญญัติแห่งชาติของนายพินิจ จันทรสุรินทร์ ได้ตั้งข้อสังเกตและข้อซักถามในกรณีของช่องไม่ลงคะแนนไว้ว่า

“...คำว่า เพิ่มเติมตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอมา ก็คือขอแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องบัตรลงคะแนนเกี่ยวกับมีช่องเพิ่มขึ้น คือไม่ประสงค์จะลงคะแนนก็หมายความว่าแอบสแตน (abstain) แต่ว่าเมื่อผู้ไม่ประสงค์ลงคะแนนเขาไม่มานะครับท่านประธานเขาไม่มาที่หน่วยเลือกตั้งเลย เพราะฉะนั้นถ้าเราเขียนไว้ปัญหาที่จะเกิดมาก็มีตามมาอีกมากในการที่จะทุจริต เพราะฉะนั้นผมอยากจะขอประธานทราบเรียนว่า ถ้าหากว่าเป็นไปได้ก็อยากจะขอทราบเหตุผลเหมือนกันว่าทำไมมีช่องตรงนี้...”

ต่อข้อถามดังกล่าวนี้ ได้มีสมาชิกสมานิติบัญญัติแห่งชาติได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นในเชิงตอบข้ออภิปรายดังกล่าวโดยแสดงถึงประโยชน์และเหตุผลของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้สองท่านคือ นายธรรมนุญ ลัดพลี และนายรุ่งธรรม ลัดพลี ตามลำดับดังนี้

นายธรรมนุญ ลัดพลี “...ฉะนั้นในเรื่องนี้เป็นเรื่องหนึ่งซึ่งผมเชื่อว่ารัฐบาลพยายามที่จะแก้ปัญหาการซื้อเสียง เช่นเดียวกับในเรื่องมาตรา 16 และแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 61 เพื่อให้สิทธิผู้เลือกตั้งที่ไม่ประสงค์จะลงคะแนนทำเครื่องหมายลงคะแนนในช่องข้อความของบัตรเลือกตั้งดังกล่าวได้ว่า ที่ไม่ประสงค์จะออกเสียงเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะว่าเป็นเรื่องที่จะเป็นการแก้ไข

ปัญหาชื่อเสียงได้ทางหนึ่ง เพราะว่าการชื่อเสียงนั้นปกติบางทีก็ทำหลายแบบอย่าง รวมทั้งขอ บัตรประจำตัว บัตรเหลืองอะไรต่าง ๆ พวกนั้นไป แต่ถ้าพวกเหล่านี้เขาจะต้องไปลงคะแนน คือมี สิทธิที่จะลงคะแนนแม้ว่าจะไม่ชอบเลย แต่ก็มีสิทธิจะไปทำเครื่องหมายลงคะแนนได้ว่า ไม่ประสงค์ จะลงคะแนน ก็อาจจะทำให้มีกำลังใจที่จะไปลงคะแนน ไม่ยอมให้ใครมาชื่อเสียงไป ซึ่งเมื่อก่อนนั้น เขาอาจจะไม่ยอมกลงให้ใคร เบื่อแล้วยังมีทางได้เงินก็ยิ่งเอา เพราะฉะนั้นทางนี้จะลดทางที่จะชื่อ เสียงลงไปได้อย่างมาก แล้วเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะว่าเมื่อคนที่คิดว่ามีสิทธิที่จะไป ลงคะแนนเหมือนกัน แม้จะไม่ลงคะแนนบอกว่าไม่สนใจ คือไม่ประสงค์จะลงให้ใครก็มีสิทธิที่จะลง เขาก็มีกำลังใจไปลง ก็ทำให้เขาได้เรียนรู้หรือได้ใช้สิทธิของเขา แล้วต่อไปถ้ามีผู้แทนที่ดี แล้วมี การประชาสัมพันธ์กับรัฐบาลที่ดีไป ก็อาจจะทำให้พวกนั้นได้เริ่มรู้จักที่จะเลือกคนดีที่เหมาะสมเข้าไป แล้วก็จะได้ลงคะแนนได้ถูกต้องยิ่งขึ้นครับ เพราะฉะนั้นพลังเงียบที่มีแล้วก็ไม่ค่อยอยากจะมาลง ก็จะไม่เริ่มมาออกเสียง แล้วก็เป็นการแสดงถึงการตอบรับ...

...อีกประการหนึ่งคือ ทำให้กันผีไปลงคะแนนแทนได้ เพราะว่าถ้าไม่ไปเพราะคิดว่าไม่มี สิทธิไม่มีแล้วจะไปทำไม ไปก็ไม่รู้จะเลือกใครเดินไปเฉย ๆ เมื่อไม่ไปก็ทำให้มีผีไปลงคะแนนแทน อย่างที่ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติได้กล่าวแล้วว่า บางทีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเขารู้ว่าในเขตนี้ใครที่ ลงคะแนนให้ใคร ใครที่ไม่ไปลง เขาก็จัดได้ถูกที่จะให้คนไปลง โดยเขาจะมีส่วนได้เสียในพรรค การเมืองหรือไม่ก็ตาม ถ้าเขาได้ประโยชน์เขาก็จะจัดเป็นดั่งนั้น..."

นายรุ่งธรรม ลัดพลี "...ขอกราบเรียนประเด็นที่กระผมอยากจะเสนอเพิ่มเติม เพราะเห็น ว่าเป็นประเด็นที่ใหม่ถึงแม้จะมีท่านสมาชิกผู้มีเกียรติได้กล่าวถึงบ้างแต่ยังไม่กระจ่าง คือประเด็นที่ มีการแก้มาตรา 61 เพื่อที่จะให้มีการลงคะแนนหรือลงความเห็นในเรื่องของการไม่ประสงค์ที่จะ เลือกผู้ใดทำนองนั้นนะครับ แต่วัตถุประสงค์ที่รัฐบาลเสนอขึ้นมาในการแก้ไขอันนี้ยังไม่กระจ่างจัด เจนว่าต้องการอะไรแน่ กระผมคิดว่าคงไม่ใช่มาตรการที่เพียงแต่ป้องกันการชื่อเสียงทำนองนั้น แต่ อาจจะเป็นมาตรการผ่อนกลายความกดดันต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดการเป็นบัตรเสียขึ้นมาในการที่จะ ทำลายในลักษณะที่ไม่พอใจก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามกระผมเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการเปิดโอกาสให้ ประชาชนที่มีโอกาสเข้าไปใช้สิทธินั้นได้แสดงความเห็นในลักษณะที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งอาจจะเห็นไม่ เห็นด้วยกับการเลือกตั้งนั้นเลยก็ได้หรือเป็นการไม่เห็นด้วยต่อผู้สมัครซึ่งอยู่ในเขตนั้น ให้ลงในช่อง นี้..."

นอกจากนั้น นายเจริญจิตต์ ณ สงขลา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ก็ได้กล่าวชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

“...เรื่องของการที่มีในแบบบัตรที่บอกว่าไม่ลงคะแนนได้นั้น ผมขอกราบเรียนในข้อนี้ กระทรวงมหาดไทยมีความเห็นว่า การที่เตรียมดำเนินการในเรื่องนี้ก็เพื่อที่จะให้เขาจะได้ไม่ต้องมีความผิดในการที่จะต้องเอาบัตรออกมาข้างนอก ซึ่งจะทำให้มีผู้รู้เห็นว่าเขาไม่ยอมลงคะแนน แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นจะใช้สิทธิของเขาโดยการไม่ลงคะแนนได้..”⁶

จากบันทึกการประชุมดังกล่าวนี้สามารถสรุปเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการซื้อเสียง ซึ่งเกิดมาจากการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่มีความต้องการที่จะใช้สิทธิของเขาในการเลือกผู้ใด ดังนั้นเมื่อเขามีสิทธิในการเลือกแต่คิดที่จะไม่ใช้สิทธิของเขาจึงเป็นการง่ายที่จะถูกจูงใจให้ไปใช้สิทธิให้แก่ผู้สมัครที่ให้ผลตอบแทนให้เขาโดยไม่สุจริต แต่เมื่อมีช่องไม่ลงคะแนนดังกล่าวแสดงไว้โดยชัดแจ้งในบัตรเลือกตั้ง ก็อาจทำให้ผู้ไม่ประสงค์จะลงคะแนนสามารถแสดงเจตจำนงในการเลือกที่จะไม่เลือกได้โดยตรงด้วยตนเองและลดความเสี่ยงในการชักนำผู้ที่ไม่ประสงค์จะเลือกใครให้ขายเสียงแก่ผู้สมัคร

2. เพื่อให้เป็นการส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นการฝึกให้ประชาชนเกิดความเคยชินต่อกระบวนการเลือกตั้ง จากการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง แม้ว่าเขาจะไม่ได้เลือกใครแต่ก็จะเป็นการปลูกฝังและให้เขาได้เรียนรู้ในการใช้สิทธิและรักษาสิทธิของเขาจากการเลือกที่จะไม่เลือกใคร

3. ให้เป็นการแสดงถึงความรู้สึกของประชาชนต่อสภาพการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น และการตอบรับของประชาชนต่อตัวผู้สมัครว่าได้รับการยอมรับมากน้อยเพียงใด คือ แต่เดิมเราสามารถที่จะทราบได้แต่เพียงว่าประชาชนเลือกใครเป็นคะแนนเท่าใด แต่เราไม่สามารถที่จะทราบได้ว่าประชาชนรู้สึกอย่างไรเป็นจำนวนมากน้อยอย่างไรต่อตัวผู้สมัคร แม้ว่าเดิมผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะสามารถที่จะใช้สิทธิไม่ลงคะแนนได้ตามวิธีเดิมแต่วิธีดังกล่าวก็เป็นการเปิดเผยจนเกินไป อาจจะทำให้ผู้ไม่ประสงค์จะใช้สิทธิในการเลือกเกิดการไม่มั่นใจในการแสดงจุดยืนดังกล่าวได้

⁶ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, “บันทึกการประชุมพิจารณาหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ...., ครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 3 / 2534,” 13 ธันวาคม 2534.

4. เพื่อให้เป็นการแก้ไขปัญหาคกรทุจริตที่เกิดขึ้น ในกรณีของเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งกระทำการทุจริตโดยการใช้อิทธิพลแทนผู้ไม่ไปใช้สิทธิหรือผู้ที่ใช้สิทธิไม่ลงคะแนนตามวิธีเดิมเพราะเจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งจะเป็นผู้ที่สามารถจัดการกับสิทธิที่ไม่ได้รับการใช้เหล่านั้นได้ หากมีเจตนาไม่สุจริต

5. เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขการเกิดบัตรเสียขึ้นจากผู้ที่ไม่ประสงค์จะลงคะแนนแต่ไม่ทราบสิทธิหรือวิธีการตามแบบเดิมที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 มาตรา 61 แต่การจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนปรากฏอยู่ในบัตรเลือกตั้งจะเป็นวิธีการแจ้งสิทธิของประชาชนที่ชัดเจนกว่า

หลังจากที่ได้มีการพิจารณารับหลักการร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งดังกล่าวแล้ว รัฐบาลโดยนายเจริญจิตรต์ ณ สงขลา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยขอเสนอให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นพิจารณา จำนวน 9 คนแปรญัตติภายใน 3 วัน โดยมีผู้แทนรัฐบาลร่วมในการพิจารณา 3 คน ทำการประชุม ณ ห้องประชุมกรมการ หมายเลข 1 ชั้น 3 อาคารเอกรัฐสภา ระหว่างวันที่ 17 –19 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการพิจารณาเฉพาะในประเด็นของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเจตนาจากผู้เข้าร่วมในการประชุมดังต่อไปนี้

ร้อยเอก อริยะ อุปารมี “...ที่จะเพิ่มเติมส่วนที่กากบาทลงในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนก็โดยเหตุผลที่ว่าแต่เดิมนั้นถ้าไม่ต้องการที่จะลงคะแนนให้ใครเลย ก็เอาบัตรเปล่ามาใส่ในหีบ พอเอาบัตรเปล่าซึ่งไม่มีเครื่องหมายอะไรเลยทั้งนั้น ใส่ลงไปมันกลายเป็นบัตรเสีย ที่นี้กรรมการปกครองพิจารณาเห็นว่าบัตรลักษณะนี้ คนไปลงคะแนนนี้ เขารู้วิธีการลงคะแนนและบัตรของเขาที่ไม่กากบาท ไม่กาเครื่องหมายใด ก็ไม่น่าจะถือเป็นบัตรเสีย เพราะฉะนั้นก็น่าที่จะมีมาตรการอันนี้เพิ่มเติมลงมาว่า ถ้าไม่ประสงค์ลงคะแนนแล้ว ก็ให้กาตรงไม่ลงคะแนน แล้วใส่ลงไปหีบ จะได้ไม่เป็นบัตรเสียด้วย”

นายอนันต์ อนันตกุล “...ขณะนี้กระทรวงมหาดไทยเผชิญปัญหาในเรื่องที่ว่าจำนวนบัตรเสียมากเกินไป แต่ในที่สุดเราพบว่าอย่างเช่นผู้สมัครในที่นั้นเขาไม่พอใจเลยแม้แต่คนเดียว อย่างคนกรุงเทพไม่ไป แต่คนบ้านนอกถูกผู้มีอิทธิพลมารับบ้าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเอาธมารับบ้าง

อะไรบ้างจึงได้มีคนไม่ลงคะแนน เมื่อไม่ลงคะแนนแก่ก็ไม่กาคะแนน แล้วแก่ไม่ใส่นั้นประเภทหนึ่ง อีกประเภทหนึ่งเอาออกมาข้างนอกก็มี ฉนั้นไม่ลงแล้ว อะไรแล้ว ซึ่งก็เป็นส่วนน้อย จึงได้เกิดความคิดที่ว่าจะต้องไปกาในช่องที่ว่าไม่ลงคะแนน...”

นายพิชัย วาสนาส่ง “...ขออนุญาตท่านประธานเรื่องนี้ครับบอกไม่ประสงค์จะลงคะแนนมีไว้ทำไม ผมก็เลยบอกว่าต้องการสิทธิของผู้ที่ไปใช้สิทธิ คือผู้ไปใช้สิทธิเลือกก็ได้ไม่เลือกก็ได้ เพราะมันเป็นสิทธิของเขาที่ถ้าเราไม่บอกเขาก็รู้ว่า เมื่อไม่ชอบใจก็ไม่ไปเลือกแต่เราอยากจะให้ถึงไม่เลือก ก็ให้ไปใช้สิทธิ โดยการไม่เลือกก็จะได้นับได้ว่าคนที่ไปใช้สิทธินี้มีเปอร์เซ็นต์สูง”⁷

จากเนื้อหาส่วนหนึ่งของบันทึกในที่ประชุมข้างต้นสามารถนำมาสรุปเป็นเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งได้ เป็น 2 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาบัตรเสียที่เกิดขึ้นเนื่องจากพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 ได้กำหนดให้บัตรที่ไม่ได้ลงคะแนนเสียงแม้ว่าจะเป็นบัตรที่เกิดขึ้นจากการไม่ประสงค์จะลงคะแนนกลายเป็นบัตรเสีย ซึ่งผลต่อความคลาดเคลื่อนของข้อมูลผลการเลือกตั้งได้ อีกทั้งยังเป็นภาระทางออกให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อยู่ในพื้นที่ของผู้มีสิทธิพลซึ่งถูกบีบบังคับให้ไปเลือกผู้ที่เขาอาจจะไม่ต้องการเลือกและไม่ต้องการจะเลือกใครด้วยให้มีทางออกในการใช้สิทธิได้ในทางลับ

2. เพื่อเป็นการแจ้งให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ทราบว่าตัวเขาเองนั้นก็ยังมีสิทธิในการที่จะไม่เลือกใครก็ได้ โดยที่แต่เดิมนั้นน้อยคนนักที่จะทราบว่าตนเองมีสิทธิในส่วนนี้ดังนั้นเมื่อมีการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนปรากฏอยู่ในบัตรเลือกตั้งก็จะทำให้เขาทราบในส่วนนี้อีกทั้งยังสามารถใช้สิทธิที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิในช่องดังกล่าวในการประเมินสภาพการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองได้อีกด้วย

นอกจากเจตนารมณ์ที่ได้จากการค้นคว้าและตีความถ้อยคำบันทึกการประชุมต่าง ๆ ข้างต้นแล้วการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งทั้งในส่วนของการกฎหมายและการปฏิบัติในช่วงเวลาดังกล่าวและในปัจจุบันก็ได้ทำให้พบเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนซึ่งแตกต่างออกไปดังนี้

⁷ คณะกรรมการการวิสามัญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “บันทึกการประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่...) พ.ศ....และร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง (ฉบับที่...) พ.ศ.... ครั้งที่ 2/2534,”¹⁷ ธันวาคม 2534.

จากการสัมภาษณ์ นายรังสรรค์ ตันเจริญ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการเมืองการปกครอง กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้ให้ความเห็นว่าเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้นมีอยู่ 8 ประการคือ

1. เป็นการแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่สุดของการใช้สิทธิเลือกตั้งของผู้มีสิทธิคือ การที่ผู้เลือกตั้งไม่รู้จะเลือกใคร ซึ่งก็อาจจะเป็นเพราะขาดความรู้ในตัวผู้สมัครก็ดี ความไม่สนใจทางการเมืองของผู้เลือกตั้งเองก็ดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนเพราะในกรณีดังกล่าวนั้นประชาชนก็มักที่จะเลือกการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นทางออกเนื่องจากการที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉบับเดิมคือพ.ศ. 2522 ได้กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ประสงค์จะเลือกใครให้ไปแสดงตนรับบัตรเลือกตั้งแล้วแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ว่าไม่ประสงค์จะลงคะแนนจากนั้นก็ให้คืนบัตรต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งวิธีปฏิบัติดังกล่าวดูเหมือนว่าจะไม่แตกต่างจากการไม่ไปใช้สิทธิแต่อย่างใดโดยเฉพาะในสมัยนั้นซึ่งยังไม่มีบทบัญญัติให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่และการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทำให้ต้องเสียสิทธิทางการเมืองบางประการ อีกทั้งการใช้สิทธิไม่ลงคะแนดังกล่าวก็ยังส่งผลให้การใช้สิทธิครั้งนั้นเป็นบัตรเสียอีกด้วย

2. การใช้สิทธิที่ทำให้บัตรเสียส่วนหนึ่งนั้นก็มาจากการที่ประชาชนไม่ทราบถึงสิทธิของตนเอง มีเมื่อไม่ประสงค์ที่จะลงคะแนนให้ใครดังนั้นก็สิ่งที่ประชาชนมักจะทำกันก็คือทำให้บัตรเลือกตั้งนั้นไม่สามารถนับเป็นคะแนนได้นั่นก็คือการทำให้บัตรเสียโดยวิธีต่าง ๆ เช่นกาบัตรเกินจำนวนผู้แทนที่จะเลือกได้ ขีดเขียนสิ่งอื่นใดในบัตร หรือที่ร้ายแรงที่สุดและถือเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายก็คือการนำบัตรเลือกตั้งออกจากคูหาเลือกตั้ง หรือการฉีกบัตรเลือกตั้งทิ้ง ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวจึงควรที่จะต้องจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนไว้ในบัตรเลือกตั้ง

3. ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 มาตรา 61 ที่ระบุให้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะเลือกผู้ใดให้ไปแสดงตนต่อเจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้ง แล้วคืนบัตรเลือกตั้งต่อเจ้าหน้าที่อาจจะเป็นอันตรายต่อตัวผู้ใช้สิทธิได้ทั้งในแง่ของปัญหาที่อาจจะเกิดจากผู้มีอิทธิพลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกตั้งในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือในแง่ของสังคมที่ผู้ใช้สิทธิอาจจะถูกมองว่ามีความแปลกแยกจากสังคมในกรณีที่ในพื้นที่นั้น ๆ ประชาชนส่วนใหญ่รวมตัวกันสนับสนุนผู้สมัครคนใดคนหนึ่งอยู่

4. เพื่อให้หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสามารถพิจารณาบัตรเสียได้ว่าเป็นบัตรเสียด้วยสาเหตุใด เพราะเดิมนั้นบัตรที่คืนแก่เจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งด้วยสาเหตุของการใช้สิทธิไม่เลือกใครก็ถูกนับว่าเป็นบัตรเสีย อีกทั้งการทำให้บัตรเลือกตั้งกลายเป็นบัตรเสียรูปแบบต่าง ๆ ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากประชาชนขาดความรู้ในการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 มาตรา 61 ดังนั้นหากจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งแล้วก็จะสามารถลดจำนวนบัตรเสียที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้

5. กระบวนการในการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 มาตรา 61 นั้นขัดกับหลักเกณฑ์แห่งการเลือกตั้งที่จะต้องเป็นการลงคะแนนเสียงลับ (secret vote)

6. กระบวนการในการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522 มาตรา 61 นั้นอาจจะทำให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งที่มีเจตนาทุจริตกระทำการทุจริตต่อบัตรเลือกตั้งที่ผู้ไม่ประสงค์จะลงคะแนนไม่ได้มีการทำเครื่องหมายใด ๆ คืนแก่เจ้าหน้าที่ได้

7. เพื่อให้เป็นเครื่องแสดงออกถึงนัยทางการเมืองของประชาชนต่อสภาพการณ์ทางการเมืองในช่วงก่อนการเลือกตั้งว่าประชาชนรู้สึกอย่างไรต่อสภาพการเมืองหรือนักการเมืองในช่วงขณะนั้นเพื่อให้ฝ่ายการเมืองเกิดการรับรู้และปรับปรุงตนเอง⁸

ทางด้านนายยุวรัตน์ กมลเวชช อดีตคณะทำงานกลั่นกรองงานเลือกตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติและอดีตกรรมการการเลือกตั้งชุดแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการดูแลการเลือกตั้งครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และเป็นหนึ่งในคณะกลั่นกรองงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ (รชช.) โดยเฉพาะเกี่ยวกับกฎหมายและระบบการเลือกตั้งซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ได้มีการแก้ไขประเด็นของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนอยู่ในบัตรเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการ

⁸ สัมภาษณ์รังสรรค์ ตันเจริญ , หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการเมืองการปกครอง กองการเลือกตั้งกรรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย , 19 สิงหาคม พ.ศ.2545

เลือกตั้ง พ.ศ. 2535 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งไว้ว่า

“หลักใหญ่ของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปจากเดิมนั้นก็เนื่องมาจากความต้องการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตและคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเลือกตั้งประจำหน่วย ซึ่งอาจจะใช้ช่องว่างทางกฎหมายของวิธีการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนตามรูปแบบเดิมที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง มาตรา 61 เดิม ในการให้คุณหรือให้โทษต่อผู้สมัครได้ โดยการเวียนเอาบัตรที่ผู้ไม่ประสงค์จะลงคะแนนมาใช้สิทธิ นำมากระทำให้เป็นบัตรดีที่เป็นคะแนนของผู้สมัครที่ตนเองต้องการได้ หรือที่รู้เรียกกันว่า “บัตรไฟฟ้า”⁹ ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่ตรวจสอบและป้องกันได้ยาก เพราะในท้ายที่สุดแล้วทางราชการเองก็ไม่สามารถที่จะทำการตรวจสอบได้ว่าจำนวนบัตรที่ไม่ประสงค์จะลงคะแนนนั้นมีจำนวนตรงกับผู้ที่ใช้สิทธิจริงหรือไม่หากเจ้าหน้าที่มีเจตนาทุจริตดังกล่าว

นอกจากนั้นวิธีการใช้สิทธิไม่ประสงค์จะลงคะแนนของกฎหมายเลือกตั้งเดิมก่อนที่จะจัดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนนั้นก็เป็นที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสิทธิดังกล่าวที่ตนเองมีอยู่ประการหนึ่ง หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำเป็นที่จะต้องไปแสดงตนว่าเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพราะถูกอำนาจเงินหรืออิทธิพลครอบงำ หรือความเป็นผู้มีบทบาททางสังคมทั้งที่โดยเจตนาส่วนตัวแล้วไม่ต้องการที่จะมอบคะแนนของตนเองให้แก่ผู้สมัครใดเลย จึงทำให้เกิดปัญหาบัตรเสียขึ้นจากการที่เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปใช้สิทธิแล้วแต่ไม่ประสงค์จะเลือกใครดังกล่าวและสิ่งที่ตามมาคือการทำลายบัตรหรือทำให้บัตรนั้นไม่สามารถนับเป็นคะแนนได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ หรืออย่างน้อยที่สุดก็คือการเลือกผู้สมัครแบบ “กามั่ว” (donkey vote)¹⁰ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการเลือกตั้งเช่นกัน ดังนั้นการจัดทำช่องโหว่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้ง

⁹ หมายถึง บัตรเลือกตั้งที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการเลือกตั้งโดยมีเจตนาไม่สุจริต โดยอาศัยกระบวนการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บัตรเลือกตั้งดังกล่าวสามารถนำมาให้คุณให้โทษแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง

¹⁰ Malcolm Mackerras , *The Donkey Vote* , p.89 , อ้างใน วรสิทธิ อภิชาติโชติ , อ้างแล้ว , หน้า 103

ก็จะทำให้ประชาชนรับรู้ได้อย่างง่ายและค่อนข้างที่จะเป็นการทั่วถึงกันว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็มีสิทธิที่จะเลือกที่จะไม่เลือกใครก็ได้

และจากสถิติปริมาณการมาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในอดีตที่ผ่านมาพบว่าการเลือกตั้งทั่วไปแต่ละครั้งจะมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเกินกว่า 50 เปอร์เซ็นต์นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่งและในจำนวนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากความไม่พอใจต่อคุณภาพของผู้สมัครหรือพรรคการเมือง และคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิที่ไม่มาใช้สิทธิเหล่านี้เป็นพลังสำคัญที่เรียกกันว่าเป็น “พลังเงียบ” ที่มักจะเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกตั้งที่มีสถานะการณ์ทางการเมืองรุนแรงเสมอ ดังนั้นเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนอีกประการหนึ่งก็คือความต้องการที่จะให้ช่องดังกล่าวนี้เป็นการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนส่งต่อไปยังพรรคการเมืองว่าคุณภาพหรือความเหมาะสมของตัวผู้สมัครที่ส่งลงรับสมัครเลือกตั้งรวมไปถึงบทบาททางการเมืองของนักการเมืองและพรรคการเมืองนั้นเป็นไปตามความต้องการของประชาชนหรือไม่ทั้งนี้แม้ว่ากฎหมายในปัจจุบันนั้นยังไม่มีการบัญญัติให้นำเอาผลคะแนนในช่องไม่ลงคะแนนมาดำเนินการต่อในลักษณะของการประเมินว่าหากผู้สมัครรายใดที่ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนที่มากกว่าหรือเท่ากับคะแนนในช่องไม่ลงคะแนนในเขตนั้น ๆ จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่และพรรคการเมืองก็จะไม่สามารถส่งผู้สมัครรายเดิมลงรับสมัครได้อีก แต่แนวคิดดังกล่าวนี้ก็สิ่งหนึ่งที่ทางผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวนี้ก็อาจจะต้องใช้ระยะเวลาอีกนานพอสมควรเพื่อที่จะให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และความตระหนักถึงสิทธิในการแสดงออกดังกล่าวตามเจตนารมณ์ของผู้จัดทำช่องไม่ลงคะแนนนี้”¹¹

จากความคิดเห็นดังกล่าวสามารถที่จะสรุปเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งของไทยเป็นประเด็นดังนี้

ประการแรก เหตุผลหลักที่สำคัญที่สุดสำหรับการจัดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งก็เพื่อการแก้ปัญหาการทุจริตเลือกตั้งโดยเฉพาะจากเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการเลือกตั้ง

¹¹ สัมภาษณ์ ยุวัฒน์ กมลเวช , อดีตคณะทำงานกลั่นกรองงานการเลือกตั้ง คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) และอดีตคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) , 6 กันยายน 2545

โดยอาศัยบัตรที่ใช้สิทธิไม่ลงคะแนนตามกฎหมายเดิมซึ่งเป็นบัตรเปล่านำมาให้คุณให้โทษแก่ผู้สมัคร

ประการที่สองเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นประชาชนรับทราบได้อย่างง่ายที่สุดว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งเองมีสิทธิที่จะเลือกหรือไม่เลือกใครก็ได้พร้อม ๆ กับการรักษาสิทธิของตนเองไว้มิให้ผู้อื่นนำไปใช้ได้โดยไม่สุจริต

ประการสุดท้ายเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความรู้สึกทางการเมืองของประชาชนไปสู่การเมืองหรือพรรคการเมืองว่าจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองหรือไม่อย่างไรในฐานะที่ต่องการที่จะมาเป็นตัวแทนในการใช้อำนาจอธิปไตยของปวงชน

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลทางเอกสารและการสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้พบว่าแนวคิดเรื่องการให้เสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองในทางที่จะสงวนสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิในกระบวนการเลือกตั้งของไทยนั้นมีความยาวนานแล้วคือนับแต่มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นครั้งที่สอง ในปี พ.ศ. 2480 ซึ่งอาศัย พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2479 เป็นแนวทางในการปฏิบัติก็ได้มีการคำนึงถึงสิทธิที่จะ “เลือกที่จะไม่เลือก” ใครไว้ให้แก่ประชาชนในเบื้องต้นแล้ว ซึ่งระบุไว้ในหมวด 6 การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มาตรา 45 ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติกรณีดังกล่าว ก็ได้รับการยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอด แม้ว่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข พระราชบัญญัติการเลือกตั้งในครั้งหลังต่อมา จวบจนกระทั่งได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 (ฉบับ 3) ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาตราการดังกล่าวในแง่ของรูปแบบ แต่ในส่วนของแนวคิดนั้นยังคงเดิมไว้ คือ แต่เดิมที่กฎหมายได้กำหนดให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีความประสงค์ที่จะใช้สิทธิของตนเองโดยการไม่เลือกใคร ให้ไปแสดงตนต่อเจ้าหน้าที่เพื่อรับบัตรเลือกตั้งและแสดงเจตนาของตนเองในการใช้สิทธิดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่โดยการคืนบัตรเลือกตั้งและให้เจ้าหน้าที่ระบุไว้ในบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ถึงการไม่ประสงค์จะลงคะแนนนั้น มาเป็นการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นสามารถที่จะแสดงเจตจำนงของตนในการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนลงไปในบัตรเลือกตั้งได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องให้ผู้อื่นรับทราบ

ดังนั้นข้อสรุปในเบื้องต้นต่อสมมติฐานในการศึกษาประการแรกที่ว่า ช่องไม่ลงคะแนนเกิดขึ้นมาจากเจตนากรณีในการที่จะให้เป็นทางออกสำหรับประชาชนในกรณีที่ประชาชนเห็นว่าไม่มีผู้ใดเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของเขาได้จากการที่การเลือกตั้งถูกกำหนดให้กลายมาเป็นหน้าที่จึง

หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ และจากการศึกษาเพื่อค้นหาเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการกำหนดให้มีช่อง
ไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งทำให้พบว่าเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนใน
บัตรเลือกตั้งนั้นประกอบเจตนารมณ์ที่สามารถสรุปรวมแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

ประการแรก เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาภายในกระบวนการทางการเมืองไทยอันเนื่องจาก
กระบวนการการเลือกตั้ง

ประการที่สอง เพื่อให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยส่งเสริมกระบวนการพัฒนาไปสู่ความ
เป็นประชาธิปไตยของระบบการเมืองไทยให้มากยิ่งขึ้น

เจตนารมณ์ประการแรก เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาภายในกระบวนการทางการเมืองไทยอัน
เนื่องมาจากกระบวนการการเลือกตั้ง คือ ในการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งนั้นมีความ
ต้องการเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเลือกตั้งที่มีความบกพร่องในกระบวนการ
เองและที่เกิดมาจากการกระทำของผู้ต้องการทุจริตต่อกระบวนการการเลือกตั้ง ซึ่งประกอบไปด้วย
สาเหตุดังต่อไปนี้

1. เป็นการแก้ปัญหการทุจริตของเจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งที่อาศัยช่องโหว่ทาง
กฎหมายของพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง เดิมที่ใช้กันมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2479 ที่กระบวนการการใช้
สิทธิไม่ลงคะแนนโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่สามารถแสดงเจตจำนงในการใช้สิทธิที่จะไม่เลือกใครได้
ด้วยตนเองแต่จะต้องใช้สิทธิผ่านเจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้งซึ่งสิทธิดังกล่าวมักจะถูกนำไปใช้ใน
การให้คุณให้โทษแก่ผู้สมัครจากเจ้าหน้าที่ที่มีเจตนาทุจริต โดยอาศัยบัตรเลือกตั้งของผู้ไม่ประสงค์
จะลงคะแนน ซึ่งเจตนารมณ์ในข้อนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องเสรีภาพของ มองเตสกีเออ
ที่ได้ให้คำนิยามไว้ว่า เสรีภาพ คือ สิทธิในการกระทำในสิ่งที่กฎหมายอนุญาตให้กระทำ (right to
doing whatever the laws permit)¹² โดยเฉพาะเสรีภาพทางการเมือง (political Liberty) ที่รัฐ
จะต้องออกกฎข้อบังคับคุ้มครองว่าบุคคล ไต ๆ ก็ตาม ย่อมได้รับการคุ้มครองป้องกันการกระทำใด
ๆ ที่เป็นการละเมิดกฎหมายต่อตน เพราะกฎหมายจะให้การพิทักษ์รักษาสุจริตชนเสมอ ดังนั้นเมื่อ
ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองที่จะสามารถใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยเลือกที่จะ
สงวนสิทธิของตนเองที่จะไม่เลือกใครไว้ตามที่กฎหมายบัญญัติให้กระทำได้ แต่สิทธิดังกล่าวของ

¹² ประยงค์ สุวรรณบุปผา , อ้างแล้ว , หน้า 137

เขากลั้บถูกนำไปใช้โดยทุจริตจากเจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้ง ดังนั้นรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาสิทธิของสุจริตชน ย่อมที่จะต้องออกกฎหมายมาแก้ไขสภาพการณ์ดังกล่าวซึ่งก็คือการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งเพื่อให้ผู้ใช้สิทธิไม่ลงคะแนดังกล่าวมั่นใจได้ว่า สิทธิของตนเองจะไม่ถูกละเมิด หรือถูกละเมิดได้ยากยิ่งขึ้นจากผู้อื่นเพราะตนเองสามารถที่จะแสดงออกถึงเจตจำนงในการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรลงคะแนนเสียงของตนเองได้โดยตรง และการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนโดยตรงในบัตรลงคะแนเสียงเลือกตั้งนั้นก็ส่งผลให้บัตรที่ใช้สิทธิในลักษณะดังกล่าวไม่สามารถที่จะถูกนำไปใช้เป็นคะแนให้แก่ผู้สมัครคนใดได้

2. เพื่อเป็นการลดปัญหาบัตรเสียในการเลือกตั้งในกรณีที่ผู้มีสิทธิลงคะแนเสียงไม่ประสงค์จะลงคะแน แต่ในทางเดียวกันก็ไม่ต้องการที่จะแสดงเจตจำนงดังกล่าวต่อสาธารณชนโดยเปิดเผย หรืออาจจะไม่ทราบวิธีการปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวก็อาจจะทำให้บัตรเลือกตั้งกลายเป็นบัตรเสียโดยวิธีการต่าง ๆ ประการหนึ่ง หรืออีกประการหนึ่งก็คือ การใช้สิทธิไม่ลงคะแนตามกฎหมายเลือกตั้งเดิมนั้นบัตรที่ใช้สิทธิไม่ลงคะแนก็จะกลายเป็นบัตรเสียโดยทันทีเพราะไม่มีการทำเครื่องหมายใด ๆ ไว้ในบัตร ซึ่งก็จะทำให้ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งผิดพลาดได้เพราะบัตรเหล่านี้จะถูกลำนำไปนับรวมกับบัตรเสียประเภทอื่น ๆ ด้วยจึงทำให้หน่วยงานจัดการเลือกตั้งประมวลผลการเลือกตั้งนำข้อมูลไปใช้อย่างผิดพลาดได้

3. เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาคารซื้อเสียง อันเนื่องจากการชักจูงใจด้วยผลประโยชน์ต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ต้องการลงคะแนเสียงให้ผู้สมัครคนใด ซึ่งตามกฎหมายเก่าวิธีการในการใช้สิทธิไม่ลงคะแนทำให้เกิดความรู้สึกไม่คุ้มค่าต่อการเดินทางไปยังหน่วยเลือกตั้งเพียงเพื่อการรับและคืนบัตรให้แก่เจ้าหน้าที่ดำเนินการเลือกตั้ง หรือไปใช้สิทธิโดยการลงคะแนแบบไม่ตั้งใจให้แก่ผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง (donkey vote) ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่ผู้ต้องการใช้สิทธิดังกล่าวจะถูกโน้มน้าวใจให้ขายเสียงแทนได้ง่าย

4. การกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนไว้ในบัตรเลือกตั้ง เป็นการทำให้ผู้มีสิทธิลงคะแนเสียงเลือกตั้งสามารถที่จะแสดงเจตจำนงของตนเองได้โดยตรงไม่ต้องผ่านผู้อื่นหรือแสดงต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับหลักการเลือกตั้งที่ว่าด้วยการลงคะแนเสียงลับ ซึ่งก็เพื่อให้ผู้ลงคะแนเสียงเลือกตั้งสามารถที่จะลงคะแนเสียงตามที่ตนเองต้องการอย่างแท้จริงโดยปราศจากอำนาจหรืออิทธิพลการบีบบังคับใด ๆ เข้ามากระทบต่อการใช้สิทธิ

5. เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นอย่างง่ายที่สุดว่าผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นเขาเองก็มีสิทธิในการที่จะเลือกที่จะไม่เลือกใครก็ได้ มิใช่ว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นหมายความว่าถึงแต่เพียงว่าจะต้องเลือกใครเมื่อไปใช้สิทธิ หรือไม่ไปเลือกตั้งเลยเมื่อไม่ต้องการจะเลือกใครเท่านั้น

ส่วนเจตนารมณ์ประการที่สอง เพื่อพัฒนาการเมืองไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นนั้นหมายถึง เจตนารมณ์ซึ่งเป็นไปเพื่อมุ่งเน้นเป้าหมายในอนาคตที่สืบเนื่องต่อไปจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยอาศัยช่องไม่ลงคะแนนซึ่งสามารถแบ่งได้ออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. เพื่อให้เป็นการส่งเสริมและปลูกฝังให้ประชาชนเกิดความเคยชินต่อกระบวนการเลือกตั้ง โดยการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นจะใช้สิทธิโดยการลงคะแนนให้ช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุดก็จะเป็นการสร้าง ความเคยชินต่อการมาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวคิดในการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนดังกล่าวนี้ก็เป็นผลมาจากในช่วงที่ยังไม่มีการกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่นั้นการเลือกตั้งไทยตั้งอยู่บนแนวคิดของการเลือกตั้งเป็นเสรีภาพที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถที่จะมาหรือไม่มาเลือกตั้งก็ได้ตามแต่ใจตนเอง ผู้ออกกฎหมายจึงต้องพยายามสร้างกระบวนการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิโดยการอำนวยความสะดวกหรือส่งเสริมการใช้สิทธิในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้นซึ่งดีกว่าการที่จะปล่อยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนหนึ่งที่มีเจตจำนงในการไม่เลือกใครอยู่ในใจไม่ออกมามีส่วนร่วมแสดงออกถึงเจตจำนงดังกล่าวให้สังคมรับทราบด้วยความคิดว่าการมาเข้าร่วมแสดงตัวเพื่อจะไม่เลือกใครก็ไม่ต่างไปจากการไม่มาแสดงตัวที่หน่วยเลือกตั้งเสียเลย ช้าการมาแสดงตัวเพื่อที่จะไม่เลือกใครตามกระบวนการเดิมก่อนที่จะมีช่องไม่ลงคะแนนนั้นยังอาจเป็นผลเสียต่อตัวผู้ใช้สิทธิที่จะไม่เลือกใครอีกด้วย

2. เพื่อต้องการให้ช่องไม่ลงคะแนนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนต่อฝ่ายการเมืองไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง หรือพรรคการเมือง ว่าประชาชนมีความรู้สึกอย่างไรต่อสภาพการณ์ทางการเมือง คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และแนวนโยบายทางการเมืองของพรรคการเมือง โดยพิจารณาจากปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนเป็นตัวชี้วัด

3. เพื่อต้องการให้การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนนั้นเป็นไปเพื่อการแสวงหาผู้เป็นตัวแทนในการบริหารประเทศอย่างแท้จริงคือ เป็นความต้องการที่จะให้การใช้สิทธิของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงนั้นเป็น “การลงคะแนน” อย่างมีเป้าหมายทางการเมืองอย่างแท้จริงคือมิใช่เป็นเพียงการ ก้าวให้ใครก็ได้ ซึ่งจะทำให้ผลการเลือกตั้งนั้นอาจจะคลาดเคลื่อนไปจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนส่วนใหญ่ได้ ซึ่งการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนจะทำให้ผู้ที่อยู่ในกรณีเช่นนี้สามารถที่จะทราบสิทธิที่ตนเองมีในการที่จะลงคะแนนของตนเองไว้อย่างถูกต้องตามกระบวนการเลือกตั้งได้ทราบสิทธิดังกล่าวนั้นอย่างง่ายที่สุด และโดยทั่วถึงกัน

จากผลการศึกษาที่ได้นี้ทำให้ค้นพบว่าช่องไม่ลงคะแนนนั้นหาได้เป็นไปเพื่อให้เป็นทางออกสำหรับผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในกรณีที่มิประสงค์จะเลือกใคร ในการเลือกตั้งตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่แต่อย่างไรเพราะได้จัดทำขึ้นมาก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แต่ได้จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 (ฉบับ 3) โดยมีเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนอยู่ในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทยนั้นเป็นไปเพื่อเหตุผลหลัก 2 ประการ ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นนี้ และเหตุผลในการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนอยู่ในบัตรเลือกตั้งดังกล่าวนี้ก็ได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายว่าเป็นข้อดีสำหรับการพัฒนาระบบการเลือกตั้งไทยให้มีความสุจริต เที่ยงธรรมเพิ่มขึ้นได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะให้มีช่องไม่ลงคะแนนนี้คงไว้ในกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยต่อไป และในปัจจุบันก็พบว่าได้มีการสังเกตเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งตามเจตนารมณ์ในการจัดทำแต่แรกดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เนื่องจากผู้มีอำนาจในกระบวนการออกกฎหมายได้มีการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งเพิ่มเติมขึ้นจากเดิมที่มีอยู่แต่เพียงการเลือกตั้งในระดับประเทศ อันได้แก่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต แต่เพียงเท่านั้นแต่ในปัจจุบันนี้ได้ขยายครอบคลุมไปถึงการเลือกตั้งในทุกระดับของประเทศแล้ว แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีเจตนารมณ์บางประการที่ยังไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมคือ เจตนารมณ์ที่ต้องการที่จะให้ช่องไม่ลงคะแนนนั้นกลายมาเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางการเมืองของภาคประชาชนในอันที่จะมีส่วนร่วมในการยกระดับคุณภาพของนักรการเมืองและนโยบายทางการเมืองของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น คือให้ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจควบคุมนักรการเมืองและพรรคการเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยการกำหนดกฎหมายออกมารองรับให้มีการนับคะแนนที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนี้ให้มีความสำคัญเช่นเดียวกับคะแนนที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเลือกผู้สมัคร

ในบัตรเลือกตั้งที่มีได้เป็นบัตรเสีย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเช่นเดียวกับในปัจจุบันได้มีการกำหนดให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนผู้มีมาใช้สิทธิเลือกตั้ง กล่าวคือ จะต้องมีการกำหนดให้คะแนนเสียงในช่องไม่ลงคะแนนของเขตเลือกตั้งใด ๆ จะต้องไม่เกินกว่าที่กำหนดไว้คิดเป็นร้อยละและหากไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้แล้ว จะต้องทำการจัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ก็จะส่งผลให้พรรคการเมืองให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้สมัครและแนวนโยบายที่จะต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น วิธีการดังกล่าวก็จะทำให้เจตนากรรมที่ต้องการให้ช่องไม่ลงคะแนนกลายเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและพัฒนาการเมืองไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน

ในการศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งนั้นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่มีความสนใจในการศึกษากันมากคือ ความพยายามในการทำความเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีผลกระทบต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนว่ามีรูปแบบของความสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่จะนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้นมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาและทำนายแนวโน้มพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในอนาคต

ประเด็นศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ก็มีเป้าหมายเช่นเดียวกัน โดยมุ่งเน้นประเด็นในการวิจัยไปที่ การศึกษาถึงพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งว่าระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ต่อรูปแบบของพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนภายในกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตอย่างไรหรือไม่ โดยมีขอบเขตในการศึกษาภายใต้บริบทของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทย 400 เขตทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 มาเป็นกรอบในการวิจัย

การศึกษาข้อมูล

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทแรกว่าประเด็นในการศึกษาครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ ๆ ซึ่งอาศัยวิธีการวิจัยที่แตกต่างกันคือ ประเด็นในการค้นหาเจตนารมณ์ของการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้นจะเป็นการศึกษาโดยวิธีการวิจัยแบบพรรณนา (Descriptive) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ตีความเพื่อการอธิบายความเป็นมาและเนื้อหาต่าง ๆ ประกอบกับแนวความคิดหรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งบทสรุปในการตอบปัญหาที่ได้ทำการวิจัย ส่วนประเด็นในการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนั้นเป็นการศึกษาโดยวิธีการวิจัยแบบทดสอบสมมติฐาน (Testing Causal Hypothesis) ที่จะต้องมีการรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้นั้นมาวิเคราะห์ในทางสถิติ เพื่อพิสูจน์ว่าสมมติฐานนั้นเป็นจริงหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามสมมติฐานจะต้องหาเหตุผลว่าเป็นเพราะอะไร เพื่อให้ได้ข้อสรุปใน

สมมติฐานอันจะสามารถนำไปสู่การทำนายเหตุการณ์ในอนาคต สำหรับวิธีการในการวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลของการศึกษาในสองส่วนนี้อาศัยข้อมูลในเชิงสถิติตัวเลขซึ่งถือเป็นข้อมูลชั้นรองที่สามารถยืนยันความถูกต้อง ได้จากหน่วยงานที่มาของข้อมูลทั้งสองประเภท คือทั้งข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และสถิติจำนวนผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนในช่องไม่ลงคะแนน มาประกอบกันในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองส่วนนี้โดยแนวคิดในการวิเคราะห์นั้นได้กำหนดให้ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานเป็นตัวแทนของระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขต เป็นตัวแปรต้น และปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นตัวแปรตาม จากนั้นจะได้ทำการประมวลผลข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติเพื่อหาค่าความสัมพันธ์ (correlation) ระหว่างตัวแปรทั้งสองเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปในการอธิบายแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ที่มีระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันออกไป โดยอาศัยทฤษฎีการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) และทฤษฎีพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting behavior) ประกอบการวิเคราะห์

อนึ่งสำหรับวิธีวิทยาการวิจัยในการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนั้นมีข้อจำกัดในการวิจัย คือขอบเขตของการวิจัยในส่วนนี้ เป็นการศึกษาถึงสภาพปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะเป็นระดับการศึกษา ระดับรายได้ ระดับการรับรู้ข่าวสาร สภาพความเป็นเมืองหรือชนบทของภูมิภาคของเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขตทั่วประเทศ ส่งผลให้กลุ่มประชากรและขนาดของข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาค่อนข้างที่จะมีขนาดใหญ่โต แม้จะสามารถแก้ไขได้โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรก็ตาม ประกอบกับหลังจากที่ได้ใช้ความพยายามในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวข้างต้นซึ่งในเบื้องต้นนั้นคาดว่าจะได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ในลักษณะของข้อมูลชั้นรองซึ่งสามารถสืบค้นได้จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องแต่เมื่อทำการศึกษารวบรวมข้อมูลแล้วทำให้พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ที่ต้องการนั้นมีความละเอียดซับซ้อน กระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้งยังอยู่ในรูปของฐานข้อมูลที่จัดเก็บในระบบที่แตกต่างกันและขาดการจัดเก็บในบางเขตพื้นที่จึงทำให้เป็นปัญหาในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง และหากจะทำการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวในรูปของข้อมูลชั้นต้นเองนั้นย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่งสำหรับการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษานี้ ดังนั้นการวิจัยในส่วนนี้จึงได้เลือกใช้ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) ซึ่งเป็นข้อมูลชั้นรองที่มีการรวบรวมสภาพปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างเอาไว้แล้วมาประยุกต์ใช้เป็นทางออกสำหรับปัญหาในการวิจัยข้างต้น

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานหรือ จปฐ. นี้เป็นดัชนีชี้วัดสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2525 โดยคณะกรรมการโครงการพัฒนาสังคมสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดรูปแบบของลักษณะสังคมไทยและคนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต โดยกำหนดเป็นเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานของคนไทยหลักการและแนวคิดเรื่อง จปฐ. นี้ในเบื้องต้นก็คือ การวาดภาพสังคมที่พึงประสงค์ของคนไทย โดยคิดว่าในฐานะที่ประชาชนทุกคนที่เกิดเป็นคนไทยนั้น ขั้นต่ำของชีวิตน่าจะมีอะไรบางอย่างอีกนัยหนึ่งก็คือการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะคุณภาพชีวิตของประชาชนไทยทั่วประเทศทั้งในแง่สภาพเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะเป็นระดับการศึกษา ระดับรายได้และการมีงานทำ ระดับการรับรู้ข่าวสาร การมีส่วนร่วมทางการเมือง และสภาพที่อยู่อาศัย เพื่อใช้งานเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐ และข้อมูลที่ใช้เปรียบเทียบทำการศึกษาคำถามในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นข้อมูลการสำรวจในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีก่อนการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ที่ได้ทำการวิจัยในครั้งนี้

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากกรณีที่ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานนี้เป็นการจัดทำเพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ในภาพกว้างแต่มิได้ลงไปรายละเอียดมากนักจึงทำให้การเลือกใช้ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานในการเป็นตัวแทนลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ สามารถแสดงให้เห็นผลการศึกษได้ แต่เฉพาะในภาพรวมเท่านั้นไม่สามารถลงลึกไปในรายละเอียดหรือกรณีย่อย ๆ ของแต่ละเขตเลือกตั้งได้ อีกทั้งดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานเป็นการสำรวจที่ไม่ได้ครอบคลุมไปในบางพื้นที่ที่มีระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนที่สูงมากแล้ว อันได้แก่ในกรณีของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา เป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้ตัวเลขฐานข้อมูลในพื้นที่ดังกล่าวไม่ปรากฏดังเช่นในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ก็ได้รับการแก้ไขโดยการกำหนดให้พื้นที่ที่เป็นปัญหาเหล่านี้มีค่าดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานอยู่ในระดับสูงสุดตามเงื่อนไขที่ทำให้ไม่มีความจำเป็นจะต้องสำรวจข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานนี้ในเบื้องต้น คือกำหนดให้พื้นที่เหล่านี้มีระดับค่าดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานอยู่ในระดับเต็ม 100 คะแนน อันหมายความว่าประชากรในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมสูงที่สุดนั่นเอง

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อจำกัดทางข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้แม้จะส่งผลให้เกิดความบกพร่องของวิธีการวิจัยในครั้งนี้ขึ้นบ้างก็ตามแต่ก็เป็นความบกพร่องในระดับที่ยอมรับได้อันเนื่องมาจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

ผลการศึกษาข้อมูลการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน

จากการศึกษาข้อมูลผลการศึกษาคำเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของประเทศไทยเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ทั้ง 400 เขต (ดูภาคผนวก ก. ประกอบ) พบว่า ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทั่วประเทศนั้น เขตเลือกตั้งที่มีปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนคิดเป็นร้อยละ จากจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุดนั้นอยู่ที่ เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 85,553 คน มีจำนวนบัตรที่กาช่องไม่ลงคะแนน 9,726 คน คิดเป็น 11.37 % ในขณะที่ เขตเลือกตั้งที่มีปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนคิดเป็นร้อยละ จากจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง น้อยที่สุดนั้น อยู่ที่ เขตเลือกตั้งที่ 10 จังหวัดขอนแก่น มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 74,668 คน มีจำนวนบัตรที่กาช่องไม่ลงคะแนน 567 คนคิดเป็น 0.76 %

สำหรับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนในช่วงที่มากที่สุดถึงน้อยที่สุดนั้นสามารถแบ่งออกเป็นช่วงได้ดังนี้คือ ช่วงที่มีจำนวนเขตเลือกตั้งที่มีผู้มาใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนมากที่สุดคือช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 1.00-1.99% มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 117 เขต รองลงมาคือช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 2.00-2.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 101 เขต ถัดมาคือ ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 3.00-3.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 58 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 4.00-4.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 38 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 5.00-5.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 25 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 6.00-6.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 29 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 7.00-7.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 16 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 8.00-8.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 5 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 3.00-3.99 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 58 เขต ช่วงปริมาณการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนระหว่าง 11.00-11.37 % มีจำนวนเขตเลือกตั้ง 3 เขต และช่วงระหว่าง 9.00-9.99 % และ 10.00-10.99 % มีอย่างละ 1 เขตเลือกตั้ง

ระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ

ในการศึกษาระดับทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ว่ามีระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรนั้นมีข้อมูลให้ทำการศึกษาได้หลายรูปแบบเช่น ระดับรายได้ของประชาชน ระดับการศึกษา ลักษณะความเป็นเมืองหรือชนบทของชุมชน และระดับการรับรู้

ข่าวสารของประชาชนในแต่ละเขตเลือกตั้ง เป็นต้น หากแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ในรูปของข้อมูลขั้นต้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ในการศึกษาไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ กำลังคนและเวลาอย่างมากมามหาศาลในการเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ซึ่งการจัดกระจายอยู่ตามส่วนราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ดังนั้นเพื่อเป็นการกำจัดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ทำให้การวิจัยครั้งนี้เลือกวิธีการอาศัยข้อมูลชั้นรองที่มีหน่วยงานราชการได้ทำการจัดเก็บไว้แล้วมาเป็นข้อมูลในการศึกษาระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในแต่ละเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ข้อมูลดังกล่าวนี้ก็คือข้อมูลตัวเลขดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (ดัชนีจปฐ.) อันเป็นการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในแง่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่จัดทำโดยกรมการพัฒนารัฐบาลมหาดไทย

ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานประจำปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นรอบปีคุณภาพชีวิตของประชาชนก่อนการเลือกตั้ง (ดูตารางภาคผนวก ก. ประกอบ) พบว่า เขตเลือกตั้งที่มีดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานต่ำที่สุดคือ เขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานอยู่ที่ 80.48 % ส่วนเขตเลือกตั้งที่มีดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานสูงที่สุดคือ 100 % นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายเขตเลือกตั้ง คือทั้ง 37 เขตเลือกตั้งของกรุงเทพมหานคร , นครราชสีมา เขต 1 , สงขลา เขต 2 , นนทบุรี เขต 2 และอุดรธานี เขต 1 และจากภาพรวมของข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานจากภาคผนวก ก. นี้จะเห็นได้ว่าดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานของเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขตนั้นจำอยู่ภายในระหว่างช่วง 80.48 %-100% ซึ่งชี้ให้เห็นว่าระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขต ทั่วประเทศนั้นมี ลักษณะที่ใกล้เคียงกันค่อนข้างมาก คือมีช่วงดัชนีชี้วัดที่ใกล้เคียงกัน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากระหว่างเขตเลือกตั้งที่มีระดับทางเศรษฐกิจและสังคมสูงอย่างเช่นในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 37 เขต เลือกตั้ง กับเขตเลือกตั้งที่มีระดับทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำที่สุด เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน เขต 2 และจังหวัดตาก เขต 2 คือมีค่าความห่างของช่วงดัชนีชี้วัดต่างกันอยู่ถึง 19.52 % , 18.36 % ตามลำดับ

การวิเคราะห์แนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน

การศึกษาแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนั้นกำหนดให้ข้อมูลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานเป็นตัวแปรต้น และข้อมูลปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของเขตเลือกตั้งต่าง ๆ เป็นตัวแปรตาม (ดูภาคผนวก ก. ประกอบ) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย และทำ

การประมวลผลข้อมูลโดยอาศัยวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ (correlation) ระหว่างตัวแปรทั้งสอง (ดูภาคผนวก ข. ประกอบ) พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) ระหว่างตัวแปรทั้งสองมีค่า correlation เท่ากับ .545 ค่า P Value มีค่าน้อยกว่า .01 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งสองคือระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะมีความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน โดยรูปแบบของความสัมพัทธ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นไปในลักษณะของความสัมพัทธ์ในทางแปรผันตามกันกล่าวคือ ในเขตเลือกตั้งใด ๆ หากประชาชนมีระดับคุณภาพชีวิตหรือปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ค่อนข้างสูง ก็จะมีแนวโน้มที่ปริมาณการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขต โดยลงคะแนนในช่องไม่ลงคะแนนจะมีปริมาณสูงตามไปด้วย ในทางกลับกันกรณีที่ประชาชนในเขตเลือกตั้งใด ๆ ที่มีระดับคุณภาพชีวิตหรือปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างต่ำก็จะทำให้ระดับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตมีปริมาณน้อยลงเช่นกัน

แนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับแนวทางการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามทฤษฎีปัจจัยกำหนด (deterministic theories) ซึ่งมีแนวคิดในการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมที่เป็นภูมิหลังของคน ว่ามีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งแนวการศึกษานี้ได้นำแนวความคิดทางสังคมวิทยาเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (SES : socio economic status) ที่ว่าฐานะตำแหน่งทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความแตกต่างในพฤติกรรมของคน¹ มาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งฐานะตำแหน่งดังกล่าวอาจจะได้มาโดยกำเนิด เช่น เพศ ตระกูล หรือได้มาจากการกระทำขึ้นมาในภายหลังเช่น ความร่ำรวย ระดับการศึกษา ฯลฯ โดยสรุปในสังคมประกอบด้วยชนชั้นทางสังคม และชนชั้นดังกล่าวนี้ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงของบุคคล บุคคลต่างชนชั้นกันจะมีแบบแผนพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ส่วนบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกันมักจะได้รับประสบการณ์และการอบรมกลุ่มมเกล่าที่คล้ายคลึงกัน เพราะฉะนั้นจึงมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าคล้ายคลึงกัน ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันจะถูกหล่อหลอมโดยประสบการณ์ให้

¹ ทิตยา สุวรรณะชญ , สังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร , ไทยวัฒนาพานิช , 2527) , หน้า

มีบุคคลิกภาพ ทัศนคติ แรงจูงใจและความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้นบุคคลก็จะแสดงออกในแบบแผนที่แตกต่างกัน

และหากจะทำการพิจารณาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้ง โดยการอาศัยตำแหน่งทางสังคม (social factors) ซึ่งเป็นทฤษฎีในการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Millbrath และ Goel ที่วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทหนึ่งโดยมีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัยมาเป็นตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ต่อปริมาณการใช้สิทธิในช่องโหว่คะแนนสามารถอธิบายได้ดังนี้คือ

- 1.บุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของสังคมมีแนวโน้มว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกล
- 2.บุคคลยิ่งอยู่ในชนชั้นสูงขึ้นไป มีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่า
- 3.บุคคลยิ่งมีการศึกษาสูง มีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อยกว่า
- 4.บุคคลที่มีฐานะดี มีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีฐานะด้อยกว่า²

จากความสัมพันธ์ระหว่างระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนต่อรูปแบบของระดับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามทฤษฎีของ Millbrath และ Goel นี้จะเห็นได้ว่า ยิ่งบุคคลมีระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่หรือระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมสูงมากเท่าไรก็ จะยิ่งส่งผลต่อความสนใจใคร่รู้และการเข้าร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้นเท่านั้น และช่องโหว่คะแนนเองก็เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งที่ประกอบอยู่ในกระบวนการทางการเมืองซึ่งก็คือการเลือกตั้งของไทย อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ได้รับการกล่าวถึงและตกเป็นข้อถกเถียงและอภิปรายกันอย่าง

² Lester W. Millbrath and M.L. Goel, Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally Company, 1977),pp. 5 อ้างใน ยุทธพร อิศรชัย , อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย , (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544) , หน้า 73

กว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งจากสื่อมวลชนเองก็ดีหรือนักวิชาการเองก็ดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลให้บุคคลผู้มีระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากตามทฤษฎีจะต้องเข้ามามีบทบาทในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนี้ และเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ช่องไม่ลงคะแนนว่ามีผลอย่างไรทางการเมือง ความรู้ที่ได้รับมากก็จะส่งผลให้บุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้และความเข้าใจข้างต้นในการที่จะเลือกที่จะใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนี้หรือไม่ ดังนั้นความรู้และความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มากกว่านี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เชื่อได้ว่าอย่างน้อยที่สุดแล้วบุคคลที่มีระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมสูงต้องมีความสนใจในการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนี้มากกว่าบุคคลที่มีระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำที่ขาดความรู้ความเข้าใจและความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำเกินกว่าจะเห็นความสำคัญของการใช้สิทธิในลักษณะของการ “เลือกที่จะไม่เลือก” จากช่องไม่ลงคะแนนและแม้กระทั่งการใช้สิทธิทางการเมืองของพวกเขาโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยซ้ำ ดังนั้นบุคคลที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำจึงได้มีแนวโน้มที่จะใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนี้อันเนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าวนี้เอง

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนที่ไม่ได้เป็นไปตามสมมติฐาน

แม้ว่าลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์ในทางสถิติดังกล่าวจะมีแนวโน้มของความสัมพันธ์ในเชิงแปรผันตามกันเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย แต่อย่างไรก็ตามจากการเปรียบเทียบข้อมูลในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ จากภาคผนวก ก. ทำให้พบว่าในบางเขตเลือกตั้ง เช่นในกรณีของ เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ เขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดเพชรบุรี เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดราชบุรี เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดลำพูน เขตเลือกตั้งที่ 3 จังหวัดราชบุรี เป็นต้น เขตเลือกตั้งเหล่านี้ปรากฏลักษณะความสัมพันธ์ที่ได้เป็นไปตามแนวทางของสมมติฐานกล่าวคือ มีลักษณะของปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนมากหรือน้อยไม่สอดคล้องกับระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกันอีกทั้งยังเป็นความไม่สอดคล้องกันที่ค่อนข้างสูง ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้สามารถที่จะอธิบายได้โดยอาศัยแนวความคิดตามทฤษฎีจิตวิทยา (psychology theories) อันเป็นแนวทางการศึกษาที่ให้ความสนใจต่อปัจจัยทางด้านความรู้สึกหรือความผูกพันทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องจากทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่มีต่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลมีความรู้สึกพึงพอใจ

สนใจ ฝึกฝนนิยมชมชอบ หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของพรรคการเมืองโดยการรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน ซึ่งอาจจะเป็นชนชั้นหรืออุดมการณ์หรือสถานภาพเดียวกันกับตนก็ได้ ขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากการเรียนรู้ของบุคคลในรูปของกระบวนการกลมเกลียวทางสังคม โดยจะเริ่มเรียนรู้ความผูกพันตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีสถาบันครอบครัวและสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงการสั่งสมการเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมืองและสังคม

แนวความคิดนี้ระบุว่า ความผูกพันต่อพรรคการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลแต่บุคคลอาจจะเปลี่ยนแปลงไปลงคะแนนให้พรรคการเมืองอื่นได้เนื่องจากทัศนคติของเขาที่มีต่อประเด็นทางการเมือง อันได้แก่ทัศนคติต่อผู้สมัคร ทัศนคติต่อนโยบาย ทัศนคติต่อผลประโยชน์ของกลุ่ม หรือการระดมปลุกเร้าทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากสื่อมวลชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ภายในกระบวนการทางการเมือง เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองของบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) อย่างไรก็ตามโดยระยะยาวแล้วบุคคลมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนผูกพันซึ่งเป็นปัจจัยระยะยาว (long-term force)³ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองตามปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) นั้นก็คือสาเหตุที่ทำให้พฤติกรรมการใช้สิทธิลงคะแนนในช่องไม่ลงคะแนนในบางเขตเลือกตั้งนั้นมีปริมาณที่มีความสัมพันธ์ในเชิงผกผันและมีลักษณะข้อมูลที่กว้างตัวรุนแรงแตกต่างกันไปจากเขตเลือกตั้งส่วนใหญ่ ซึ่งปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) ก็คือการที่ทัศนคติของผู้เลือกตั้งในเขตพื้นที่เหล่านั้นในช่วงระยะเวลาที่ใกล้กับวันเลือกตั้งถูกเปลี่ยนแปลงอย่าง รุนแรงอาจจะโดยทั้งจากการปลุกเร้าทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากสื่อหรือผู้มีส่วนได้เสียทางการเมืองหรือสถานการณ์ความขัดแย้ง หรือการแข่งขันทางการเมืองภายในพื้นที่เขตเลือกตั้งเหล่านั้นเป็นไปอย่างรุนแรง จึงทำให้ทัศนคติทางการเมืองหรือต่อพรรคการเมืองของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเปลี่ยนไปชั่วคราวและอาจจะนำไปสู่การเลือกที่จะใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนเป็นทางออกสำหรับสภาพความขัดแย้งหรือกดดันทางการเมืองที่ค่อนข้างสูงดังกล่าวของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งเหล่านั้นจึงทำให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นปัจจัยระยะยาว (long-term force) ที่มีอิทธิพลต่อแนวโน้ม พฤติกรรม การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในเขตเลือกตั้งเหล่านั้นอยู่ในสภาพที่มีอิทธิพลในการกำหนดแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนลดลงต่ำกว่าปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ จึง

³ Martin Harrop and William L. Miller , Election and Voter : A Comparative Introduction (Hampshire : Macmillan Education , 1987) , p.132. อ้างใน เรื่องเดียวกัน , หน้า 55-57

ทำให้ลักษณะพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเหล่านั้นเป็นไปในลักษณะที่แปรผกผันและแกว่งตัวสูงเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมภายในเขตเลือกตั้งเหล่านั้นนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในภาพรวมของข้อมูลทั้งหมดที่นำมาเปรียบเทียบกันระหว่าง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ กับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนแล้วจะเห็นได้ว่าแนวโน้มของพฤติกรรมลงคะแนนเสียงในช่องไม่ลงคะแนนนั้นมีลักษณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของทฤษฎีปัจจัยกำหนดเป็นอย่างดี กล่าวคือบุคคลที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกันก็มักที่จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมในการแสดงออกทางการเมืองคล้ายคลึงกัน และในทางกลับกันบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันก็จะมีพฤติกรรมในการแสดงออกทางการเมืองที่ต่างกันตามไปด้วย และเมื่อพิจารณาในส่วนที่มีดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานซึ่งบ่งบอกถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเขตเลือกตั้งที่มีระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงโดยอาศัยแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพิจารณาจากตำแหน่งทางสังคม (social factors) ของ Millbrath และ Goel มาประกอบด้วยแล้วก็จะพบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนกับระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจของประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้นมีน้อยความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงแปรผันตามกัน ส่วนกรณีที่บางเขตเลือกตั้งมีพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนไม่เป็นไปตามรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวก็สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีจิตวิทยาตามที่ได้อธิบายมาแล้วนั่นเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ

ในยุคปัจจุบันที่ระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่ได้รับความนิยมและเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสังคมโลก ประเทศไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่ได้รับเอาความคิดในทางการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมาใช้ก็ได้มีความพยายามในการปรับปรุงแก้ไขระบบการเมืองเศรษฐกิจและสังคมให้มีความสอดคล้องตามกระบวนการประชาธิปไตยกันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ผ่านพ้นเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองอันสืบเนื่องมาจากการรัฐประหารครั้งล่าสุดโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) ที่ให้ความสำคัญกับบทบัญญัติภายใน รัฐธรรมนูญเป็นตัวนำในการปฏิรูปทางการเมืองต่อมาก็ได้นำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่าเป็นประชาธิปไตยมาที่สุดฉบับหนึ่ง เพราะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขและเพิ่มเติมสาระสำคัญที่เชื่อกันว่าจะช่วยทำให้การปฏิรูปทางการเมืองสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีอยู่หลายประการไว้ในรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งก็เป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจากการปฏิรูปทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในฐานะที่เป็นกระบวนการแสดงออกถึงความมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญประการหนึ่งจึงได้รับความพยายามในการแก้ไขปรับปรุงทั้งระบบวิธีคิดและกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีคุณภาพหรือแสดงให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนและการเป็นผู้แทนของปวงชนให้มากที่สุด โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม

ในการเลือกตั้งภายใต้กฎกติกาของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันครั้งแรกคือการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 นั้นประเด็นของการใช้สิทธิเลือกตั้งในลักษณะของการ “เลือกที่จะไม่เลือก” หรือการเลือกที่จะลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในช่องไม่ลงคะแนน อันเป็นการแสดงออกถึงเสรีภาพทางการเมืองรูปแบบหนึ่งภายใต้กระบวนการเลือกตั้งที่ได้รับการหยิบยกมาพูดถึงเป็นอย่างมากในช่วงระยะเวลาก่อนการเลือกตั้งทั้งจากในแวดวงนักวิชาการ นักการเมืองและสื่อมวลชน จึงนำมาซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

การวิจัยเรื่อง “เจตนารมณ์ของช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทย” จึงมีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ประการ กล่าวคือ

1. เพื่อศึกษาถึงเจตนารมณ์ ของการจัดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทย
- 2 . เพื่อเป็นการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ของเขตเลือกตั้งว่ามีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนของประชาชนหรือไม่อย่างไร

ผลการศึกษาความเป็นมาของการใช้สิทธิเลือกตั้งในกรณีที่ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ประสงค์จะเลือกผู้สมัครรายใด

จากการศึกษาข้อมูลในเชิงเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบันทึกการประชุม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ , พระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉบับต่าง ๆ , หนังสือคำสั่งของทางราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมไปถึงการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในกระบวนการเลือกตั้งและผู้นำกฎหมายมาปฏิบัติ ทำให้พบว่า แนวคิดในเรื่องของการดำเนินการต่อการใช้สิทธิของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีความประสงค์ที่จะสงวนคะแนนเสียงของตนเองไว้โดยการไม่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเลยในการเลือกตั้งนั้นได้รับการสังเกตเห็นถึงความสำคัญของการใช้สิทธิในลักษณะดังกล่าวนี้มาเป็นเวลานานแล้ว คือนับแต่ที่ได้มีการจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเป็นครั้งที่สองของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2480 โดยในการเลือกตั้งปีดังกล่าวนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติการเลือกตั้งที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 เดิม ได้รับการนำมาใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติซึ่งเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่ได้มีการคำนึงถึงกรณีของการ “เลือกที่จะไม่เลือกใคร” เอาไว้ โดยกำหนดให้ผู้ที่ต้องการที่จะใช้สิทธิในลักษณะดังกล่าว เมื่อได้รับบัตรเลือกตั้งมาแล้ว ให้คืนบัตรเลือกตั้งนั้นแก่กรรมการตรวจคะแนน และให้กรรมการตรวจคะแนนบันทึกไว้ในบัญชีรายชื่อ ตามมาตรา 45 และและได้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการเลือกตั้งในครั้งต่อ ๆ มาจนกระทั่งเมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้นโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในปี พ.ศ. 2534 ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติการเลือกตั้งขึ้นเนื่องจากเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะประกาศใช้ใน ปี พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ฉบับที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขนี้เองที่เป็นที่มาของการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก โดยระบุไว้ในมาตรา 61 ว่า

“ผู้เลือกตั้งผู้ได้รับบัตรเลือกตั้งเพื่อลงคะแนนแล้ว ถ้าไม่ประสงค์จะลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครคนใดเลยให้ทำเครื่องหมายกากบาทลงในช่อง “ไม่ลงคะแนน” ในคูหาลงคะแนน แล้วนำบัตรเลือกตั้งนั้นไปมอบแก่กรรมการตรวจคะแนน เพื่อใส่ลงในหีบบัตรเลือกตั้งต่อหน้าตน”¹

จากข้อมูลดังกล่าวในเบื้องต้นนี้ทำให้ทราบว่าเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้น มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นผลมาจากการกำหนดให้การเลือกตั้งมีสภาพบังคับเป็นหน้าที่ของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 68 แต่อย่างใด ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากว่า บทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นกรอบและวิธีปฏิบัติในการดำเนินการทั้งปวงภายในกระบวนการเลือกตั้งนั้นได้มีการกล่าวถึงและจัดให้มีการใช้สิทธิในส่วนของผู้ที่มีความประสงค์ที่จะไม่ลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งรายใดเลยมาตั้งแต่พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2479 ที่มีผลบังคับใช้กับการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2480 แม้ว่าพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2479 นั้น จะมิได้เป็นการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้ง แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดแนวทางในกรณีของผู้ไม่ประสงค์จะลงคะแนนตามพระราชบัญญัติดังกล่าวก็นับได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดในการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535

เจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง

เจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 ซึ่งยังคงได้รับการปฏิบัติคงอยู่จนถึงปัจจุบัน นั้นภายหลังจากที่ได้มีการศึกษารวบรวมแล้วสามารถที่จะแบ่งเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งออกได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

ประการแรก เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาภายในกระบวนการทางการเมืองไทยอันเนื่องมาจากทั้งที่กระบวนการเลือกตั้งที่มีความบกพร่องในตัวเองจนเกิดความเสี่ยงต่อการทุจริต และที่เกิดจากการกระทำของผู้ที่ต้องการทุจริตต่อกระบวนการเลือกตั้ง

¹ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2535 (ฉบับ 3) มาตรา 61

ประการที่สอง เพื่อการพัฒนาการเมืองไทย ไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยอาศัยช่องไม่ลงคะแนน เป็นช่องทางในการสร้างเสริมและเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนให้มีความคุ้นเคยต่อกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น อีกทั้งเพื่อให้ช่องไม่ลงคะแนนนั้นเป็นช่องทางในการแสดงออกถึงความต้องการหรือความรู้สึกทางการเมืองของประชาชนต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรือพรรคการเมือง และทำให้การลงคะแนนของประชาชนนั้นเป็นการลงคะแนนอย่างมีเป้าหมายทางการเมืองมากยิ่งขึ้นมิใช่เป็นการกลางคะแนนให้ใครก็ได้ด้วยเหตุผลง่าย ๆ เพียงเพราะว่าไม่รู้จะเลือกใคร หรือเลือกใครก็เหมือนกัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน

จากข้อมูลการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ เปรียบเทียบกับปริมาณการใช้สิทธิเลือกตั้งโดยอาศัยวิธีการทางสถิติในการหาค่าสหสัมพันธ์ (correlation) เป็นเครื่องมือในการวิจัย (ดูภาคผนวก ข. ประกอบ) พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งมีนัยสัมพันธ์ต่อปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนโดยมีค่าสหสัมพันธ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง เท่ากับ .545 ซึ่งเป็นค่าที่ค่อนข้างสูงในทางสถิติและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองเป็นความสัมพันธ์ในเชิงแปรผันตามกัน กล่าวคือโดยภาพรวมแล้วปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะมีความสัมพันธ์กับดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานซึ่งเป็นตัวแทนของระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนภายในเขตเลือกตั้ง คือ เมื่อระดับสถานทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งอันได้แก่ระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ การรับรู้ข่าวสาร และการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูง ก็จะส่งผลให้แนวโน้มของปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนสูงตามไปด้วย แต่ในทางกลับกันเมื่อประชาชนในเขตเลือกตั้งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างต่ำ พฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนก็มีแนวโน้มที่จะมีปริมาณต่ำลงตามกัน

รูปแบบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนดังกล่าวนี้ เป็นไปตามทฤษฎีปัจจัยกำหนด (deterministic theories) ที่ได้นำเอาแนวคิดทางสังคมวิทยาเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (SES : socio economic status) ว่าฐานะตำแหน่งทางสังคม

เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความแตกต่างในพฤติกรรมของคน² โดยการสันนิษฐานว่า บุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกันนั้นมักที่จะได้รับการกล่อมเกลาที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นจึงมักที่จะมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่คล้ายคลึงกัน และในทางกลับกันบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกันก็จะถูกหล่อหลอมกล่อมเกลาโดยทัศนคติ ความเชื่อ และการสนองตอบต่อสิ่งเร้าที่แตกต่างกันตามไปด้วย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน อาจสรุปแยกส่วนเพื่อพิจารณาได้ดังนี้

ระดับการศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักมีตำแหน่งการงานสูง และอาจทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงตามไปด้วย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงรวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองในระดับสูงก็จะทำให้บุคคลประเภทนี้มีแนวโน้มว่าจะใช้สิทธิไม่ลงคะแนนสูงตามไปด้วย เพราะมีความรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นมากกว่าและเข้าใจสิทธิในการแสดงออกทางการเมืองในการใช้สิทธิไม่ลงคะแนนอย่างมีเป้าหมาย ในขณะที่ผู้ที่มิระดับการศึกษาต่ำนั้นอาจทำให้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมต่อการเมืองนั้นต่ำลงตามไปด้วยในบางครั้งที่มีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงนั้นอาจเกิดจากการปลุกกระตมในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนั้นบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวนี้จึงมีแนวโน้มที่จะใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนต่ำ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจต่อการใช้สิทธิในลักษณะนี้ รวมไปถึงเนื่องมาจากต้องใช้สิทธิในการลงคะแนนของตนเองหมดไปกับการใช้สิทธิลงคะแนนเพราะการปลุกกระตม

ระดับรายได้ บุคคลที่มีระดับรายได้สูงมักที่จะมีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้มีระดับรายได้ต่ำ เพราะผู้มีเงินทองมากมักจะไม่ต้องวิตกกังวลในเรื่องต่าง ๆ ทำให้มีเวลาสนใจการเมืองมากขึ้นทำให้มีความรู้และเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองต่อความเป็นอยู่ของตนเองและทำให้เกิดความอิสระทางความคิดในการแสดงออกถึงพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงอย่างมีเป้าหมายคือในการเลือกที่จะลงคะแนนเสียงให้ใครนั้นก็จะเป็นเพราะการพิจารณาในแนวนโยบายที่มีผลกระทบต่อตนเองและหากไม่มีความพึงพอใจต่อนโยบายหรือตัวผู้สมัครใด ๆ เลยที่เห็นว่าจะช่วยปกป้องหรือส่งเสริมผลประโยชน์ต่อตนเองได้เขาก็จะเลือกที่จะใช้สิทธิในช่องไม่

² จิตยา สุวรรณระฆัง , อ้างแล้ว , หน้า 38

ลงคะแนนด้วยเหตุผลดังกล่าว แต่สำหรับผู้ที่มิระดับรายได้ต่ำนั้นมักที่จะไม่ให้ความสนใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและขาดความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการเป็นอยู่ในชีวิตดังนั้นบุคคลเหล่านี้จึงมีแนวโน้มที่จะเลือกผู้สมัครอย่างไม่มีเหตุผล หรือจากการปลุกกระดม ในขณะที่เมื่อไม่ต้องการที่จะใช้สิทธิลงคะแนนของตนก็เลือกที่จะไม่ไปลงคะแนนเสียง ดังนั้นบุคคลเหล่านี้จึงมีแนวโน้มที่จะใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนต่ำ

ที่อยู่อาศัย บุคคลที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นที่แตกต่างกันอาจมีพฤติกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปด้วย กล่าวคือ โดยทั่วไปคนที่อาศัยอยู่ในเมืองมักจะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและเรื่องต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็วกว่าคนในชนบท และคนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นมักที่จะมีระดับรายได้และการศึกษาที่สูงกว่าคนในชนบท ดังนั้นแม้ว่าในยุคปัจจุบันที่แม้ว่าการติดต่อสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อาจจะไม่แพร่หลายครอบคลุมไปยังชนบทได้แล้วแต่อย่างไรก็ตามปัจจัยทางระดับรายได้และการศึกษาก็จะเป็นส่วนที่ช่วยทำให้เกิดความแตกต่างในความสนใจที่จะรับรู้ข่าวสารของคนที่อยู่อาศัยในแต่ละท้องถิ่นด้วย ดังนั้นบุคคลที่อยู่อาศัยในเมืองซึ่งรับรู้ข่าวสารได้มากกว่าและรวดเร็วกว่าประกอบกับมีระดับการศึกษาและรายได้ที่สูงกว่าคนในชนบทจึงมีแนวโน้มที่จะมีความรู้และความเข้าใจต่อการใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนมากกว่าคนในชนบทและจากความสนใจทางการเมืองและการรับรู้ข่าวสารที่มากกว่าคนในชนบทก็ทำให้มีแนวโน้มว่าบุคคลเหล่านี้จะมีการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนมากกว่าคนในชนบท ซึ่งอาจจะเกิดจากความเบื่อหน่ายสถานการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากปริมาณข่าวสารทางการเมืองที่มากกว่าคนในชนบทนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตามนอกจากพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงในช่องไม่ลงคะแนนข้างต้นนี้แล้ว จะพบว่าจากข้อมูลการเปรียบเทียบปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ กับปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน (ดูภาคผนวก ก. ประกอบ) มีบางเขตเลือกตั้งที่ลักษณะความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามการอธิบายในข้างต้นนี้ เช่นในกรณีของเขตเลือกตั้งที่ตั้งที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ เขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดเพชรบุรี เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดราชบุรี เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดลำพูน เขตเลือกตั้งที่ 3 จังหวัดราชบุรี เป็นต้น เขตเลือกตั้งเหล่านี้มีลักษณะความสัมพันธ์ไม่ได้เป็นไปตามแนวทางของสมมติฐานกล่าวคือ มีลักษณะของปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนมากหรือน้อยไม่สอดคล้องกับระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่เมื่อเปรียบเทียบกับเขตเลือกตั้งอื่นที่มีระดับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกันอีกทั้งยังเป็นความไม่สอดคล้องกันที่ค่อนข้างสูงมาก ปრაกฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ สามารถอธิบายได้โดยอาศัย

ทฤษฎีจิตวิทยา (psychology theories) ที่ระบุว่า ความผูกพันพรรคการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคล กล่าวคือ โดยทั่วไปบุคคลมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนมีความผูกพัน แต่บุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไปลงคะแนนให้พรรคการเมืองอื่นได้เนื่องมาจากทัศนคติของเขามีต่อประเด็นทางการเมือง อันได้แก่ ทัศนคติต่อผู้สมัคร ทัศนคติต่อนโยบายและทัศนคติต่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) เปลี่ยนแปลงไปอันอาจจะเนื่องมาจากสภาวะทางการเมืองที่มีความ รุนแรง มีการปลุกกระดมในด้านต่าง ๆ ทั้งจากตัวผู้สมัครในพื้นที่เองหรือจากสื่อมวลชน หรือมีการทุจริตในการเลือกตั้งเกิดขึ้นมาก เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามโดยระยะยาวเมื่อปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) ลดกำลังหรืออิทธิพลลงแล้วบุคคลก็จะกลับมามีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนผูกพันซึ่งเป็นปัจจัยระยะยาว (long-term force)³ ที่ได้รับการกล่อมเกลามาเป็นเวลายาวนานกว่า

ในกรณีของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ จะเป็นตัวกำหนดปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองในเชิงแปรผันตามกันนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีจิตวิทยาข้างต้น คือในบางเขตเลือกตั้งที่มีสภาพการแข่งขันทางการเมืองที่มีความรุนแรงสูง มีการปลุกกระดมในด้านต่าง ๆ เช่นการกระตุ้นพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนทั้งจากตัวผู้สมัครเองหรือจากสื่อมวลชนหรือกลุ่มจัดตั้งในบางพื้นที่ หรือมีการทุจริตในการเลือกตั้ง อาจจะมีการซื้อเสียงให้เลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครคนใด หรือให้ฐานเสียงของผู้สมัครฝ่ายตรงข้ามเลือกใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนเพื่อเป็นการตัดคะแนนคู่แข่ง เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อทัศนคติของผู้สมัครในการใช้สิทธิลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครเปลี่ยนไปจากสิ่งที่ตนเองได้รับการกล่อมเกลามาหรือปลูกฝังมาแต่มนาน (long-term force) ให้เปลี่ยนไปในช่วงก่อนการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนของพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่จะต้องถูก

³ Martin Harrop and William L. Miller , Elections and Voters : A Comparative Introduction (Hampshire : Macmillan Education , 1987), p.132 อ้างใน ยุทธพร อิศรชัย , อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย , (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544) , หน้า 55-57

กำหนดโดยปัจจัยระยะยาว (long-term force) ให้มีความยืดหยุ่นไป ไปจากการอธิบายตาม แนวทางการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Millbrath และ Goel

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อถึงกระตุ้นหรือปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) ลดความรุนแรงลง ทศนคติ ความเชื่อทางการเมืองของประชาชนในเขตเลือกตั้งเหล่านั้นก็จะกลับไปขึ้นอยู่กับปัจจัยระยะยาว (long-term force) ดังเดิม

สรุปผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ ประการแรกของการศึกษาเพื่อศึกษาถึงเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทย

ผลการศึกษาที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่าเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทยนั้นมีได้เป็นไปเพื่อ การให้เป็นทางออกสำหรับผู้เลือกตั้งที่ไม่ประสงค์จะเลือกผู้สมัครรายใดจากการที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) กำหนดให้การเลือกตั้งเปลี่ยนสถานภาพจากการเป็นสิทธิกลายเป็นหน้าที่แต่อย่างใด หากแต่การจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้นก็เพื่อเจตนารมณ์สองประการด้วยกันคือ ประการแรกเพื่อเป็นการแก้ไขความบกพร่องทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในกระบวนการเลือกตั้งเองประการหนึ่งและเพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาของการเลือกตั้งที่เกิดจากการทุจริตของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเลือกตั้ง และอีกประการหนึ่งก็เพื่อต้องการที่จะให้ช่องไม่ลงคะแนนนั้นเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชนในการที่จะทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาใช้สิทธิในมากที่สุดและบ่อยที่สุดเพื่อสร้างความเคยชินต่อระบบการเลือกตั้ง อีกทั้งยังต้องการให้ช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้นเป็นเสมือนช่องทางในการสื่อสารทางการเมืองระหว่างประชาชนไปสู่พรรคการเมืองและนักการเมืองว่าประชาชนมีความรู้สึกอย่างไรต่อคุณภาพของผู้สมัครและนโยบายของพรรค และประการสุดท้ายก็เพื่อที่จะให้การลงคะแนนเสียงของประชาชนนั้นเป็นการลงคะแนนเสียงอย่างมีเป้าหมายทางการเมืองมากขึ้น เพราะเมื่อไม่ประสงค์ที่จะเลือกใครก็สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกดังกล่าวได้โดยตรงโดยไม่ต้องเลือกผู้อื่นโดยที่ไม่ตั้งใจ

โดยรวมแล้วก็คือเจตนาารมณในการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตของไทยก็เพื่อเป็นความพยายามในการปรับปรุง กระบวนการเลือกตั้งให้สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยไป อีกชั้นหนึ่งนั่นเอง

วัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อเป็นการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ เช่นปัจจัยทางสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่อง ไม่ประสงค์จะลงคะแนนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ หรือไม่อย่างไร

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้ข้อมูลดัชนีชี้วัดความ จำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นเครื่องชี้วัดข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม เปรียบเทียบกับปริมาณการ ใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทั่วประเทศ 400 เขตเลือกตั้งโดยการหาสหสัมพันธ์ (correlations) ระหว่างข้อมูลตัวแปรดังกล่าวในทางสถิติพบว่า พฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนนั้นมีแนวโน้มว่าจะมีปริมาณมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับ ลักษณะสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ว่ามีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นอย่างไร คือถ้าเขตเลือกตั้งพื้นที่ใดมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างสูง เขตพื้นที่ เลือกตั้งนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนมาก และในทางกลับกัน เมื่อเขตพื้นที่เลือกตั้งใดมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างต่ำ จะมีแนวโน้มว่าปริมาณ การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่องไม่ลงคะแนนก็จะน้อยตามไปด้วย แต่ อย่างไรก็ตามหากเขตพื้นที่ใดที่มีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนไม่ได้เป็นไป ตามข้างต้นนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากการมีปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ (short-term force) อันได้แก่การ เปลี่ยนไปของทัศนคติของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในบางเขตเลือกตั้งที่มีต่อประเด็นทาง การเมือง เช่นทัศนคติต่อผู้สมัคร ทัศนคติต่อนโยบายและทัศนคติต่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ที่ เปลี่ยนแปลงไปเนื่องมาจากการปลุกกระดม หรือการรับรู้ข่าวสารของสภาพการแข่งขันทาง การเมืองที่รุนแรงในช่วงเวลาก่อนการลงคะแนนเสียง เข้ามามีอิทธิพลทำให้เกิดการแกว่งตัวของ พฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนให้คลาดเคลื่อนไปจากปกติได้

แต่อย่างไรก็ตามในสภาพการณ์ปกติที่ปัจจัยช่วงสมัยสั้น ๆ ไม่มีความรุนแรงจนกระทั่ง สามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแล้วแนวโน้มของ พฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็ยังคงมีแนวโน้มที่

จะเป็นไปในทิศทางที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมจะเป็นตัวกำหนดปริมาณการใช้สิทธิในช่อง
ไม่ลงคะแนนของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงในเชิงแปรผันตามกัน กล่าวคือในเขตเลือกตั้งใดก็ตามที่มี
ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงปริมาณการใช้สิทธิในช่อง
ไม่ลงคะแนนก็จะมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณสูงตามไปด้วยและในทางกลับกันในเขตเลือกตั้งที่มี
ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำก็จะส่งผลให้พฤติกรรมการ
ใช้สิทธิในช่องไม่ประสงค์จะลงคะแนนมีปริมาณน้อยลงตามไปด้วย

การวิจัยในครั้งนี้นับได้ว่าเป็นงานวิจัยชิ้นแรก ๆ สำหรับประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับช่อง
ไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งของกระบวนการเลือกตั้งไทย โดยเฉพาะในแง่ของความพยายาม
ในการศึกษาถึงพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนว่ามีลักษณะความสัมพันธ์ต่อสถานภาพ
ทางเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่อย่างไร และจากการที่ขอข้ายในการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกที่จะมอง
ภาพกว้างของพฤติกรรมการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนโดยทำการศึกษา การเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนแบบแบ่งเขตทั่วประเทศ ทั้ง 400 เขตเลือกตั้งนั้นก็ทำให้เกิดข้อจำกัดขึ้นบาง
ประการในการศึกษานั้นคือ การแสวงหาข้อมูลที่จะใช้เป็นตัวแทนของสถานภาพทางเศรษฐกิจและ
สังคมของเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ทั้ง 400 เขตทั่วประเทศ ซึ่งในการวิจัยระดับมหัพภาคศึกษาแล้ว
การเก็บข้อมูลที่มีขนาดใหญ่และมีความซับซ้อนเป็นจำนวนมากเช่นนี้จึงเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น
แต่ข้อจำกัดดังกล่าวนี้ก็ได้รับการแก้ไขโดยการใช้ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของ
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นข้อมูลในการวิจัยส่วนนี้ แต่อย่างไรก็ตามข้อมูล
ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานดังกล่าวแม้ว่ามีข้อมูลของเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ประกอบอยู่เกือบจะ
ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่อีกตรงที่ในการสำรวจเก็บข้อมูลเพื่อดำเนินการจัดทำข้อมูล
ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานนั้น มิได้มีการจัดเก็บข้อมูลในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเมือง
พัทยา เนื่องจากเขตพื้นที่ดังกล่าวได้รับการยกเว้นในฐานะที่มีระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่เกิน
กว่าเกณฑ์ในการสำรวจ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ด้วยการอนุมานค่าของดัชนีชี้วัดในเขต
เลือกตั้งดังกล่าวไว้ที่ ระดับสูงสุดของระดับดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานเพราะเขตพื้นที่ดังกล่าวนี้
มีระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีเกินกว่าเกณฑ์สำหรับการสำรวจดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน
แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลสำหรับการวิจัยจะได้รับการแก้ไขไปแล้วด้วย
การใช้ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานดังกล่าวแต่การใช้ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานก็
ได้ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์นั้นมีความหยابเกิดขึ้นคือสามารถที่จะอธิบาย
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้เพียงแต่ในระดับภาพรวมเท่านั้นไม่สามารถที่จะลงลึกไปถึงรายละเอียด
ของปรากฏการณ์ได้จึงน่าที่จะได้มีการศึกษาต่อเรื่องนี้ในระดับที่สูงขึ้นมากกว่านี้ในอนาคตต่อไป

ข้อสังเกตทั่วไป

ในการศึกษาครั้งนี้ทำให้พบว่าปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม การเลือกตั้งประการหนึ่ง คือระบบฐานข้อมูลเพื่อทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยเฉพาะ ข้อมูลพื้นฐานของประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้นมิได้มีการเก็บรวบรวมฐานข้อมูลดังกล่าวเพื่อ ประโยชน์ในการศึกษาและวางแผนการจัดการเลือกตั้งของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด เพียงแต่ได้ อาศัยฐานข้อมูลดังกล่าวจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่ทำการจัดเก็บรวบรวมไว้ซึ่งในบางครั้งข้อมูลที่ได้ นั้น เป็นข้อมูลที่มีการจัดรูปแบบที่แตกต่างกันและมีได้เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้เพื่อวัตถุประสงค์ เกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยตรง ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนากระบวนการดำเนินงานการเลือกตั้งเป็นโดย ความรวดเร็ว และถูกต้องแม่นยำ จึงควรที่จะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของประชากรในเขต เลือกตั้งโดยสม่ำเสมอ โดยภาครัฐหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้การศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดทางข้อมูลในการศึกษาจึงทำให้ ข้อสรุปที่ได้เป็นเพียงการอธิบายปรากฏการณ์การเลือกตั้งได้เพียงภาพรวมแต่ไม่สามารถอธิบายใน รายละเอียดปลีกย่อยได้โดยเฉพาะในประเด็นของแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคมกับปริมาณการใช้สิทธิในช่องโหว่ลงคะแนนที่ได้เป็นไปตามสมมติฐานเช่นใน กรณีของ เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ หรือเขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น จึงควรที่ จะมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่านี้ในโอกาสต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะทั่วไปที่ควรกล่าวถึงคือ จากการศึกษาที่ได้ทำการศึกษา เกี่ยวกับช่องโหว่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต ทำให้พบว่าเดิม การกำหนดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยการ เลือกตั้งซึ่งเป็นกรอบในการดำเนินการเลือกตั้งได้กำหนดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนนี้อยู่แต่เพียงในการ เลือกตั้งระดับชาติ อันได้แก่การเลือกตั้งทั่วไปทั้งในส่วนของผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ (party list) และการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเท่านั้น ส่วนการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นในการเลือกตั้งคณะผู้บริหารกรุงเทพมหานคร เมือง พัทยา สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกองค์การบริหารส่วน ตำบลนั้นมิได้มีการกำหนดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนนี้ไว้ในกระบวนการเลือกตั้งแต่อย่างใด แต่ใน ปัจจุบันนี้ได้มีการเล็งเห็นถึงความสำคัญและผลดีที่เกิดขึ้นจากการจัดให้มีช่องโหว่ลงคะแนนในบัตร

เลือกตั้งที่เป็นส่วนหนึ่งในการลดความบกพร่องที่เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นปัญหาการทุจริต หรือการเกิดบัตรเสียในการเลือกตั้งตามเจตนารมณ์ในการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนแต่แรกเริ่ม จึงทำให้พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ ได้มีการกำหนดให้มีช่องไม่ลงคะแนนไว้ในบัตรเลือกตั้งเหล่านี้โดยครบถ้วนแล้ว ซึ่งนับได้ว่าเป็นความสำเร็จประการหนึ่งในการที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณากฎหมายในชุดต่อ ๆ มา มีความเข้าใจต่อเจตนารมณ์ในการจัดทำช่องไม่ลงคะแนนนี้ภายในกระบวนการเลือกตั้งและเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่มีประโยชน์ต่อกระบวนการเลือกตั้ง และต่อการเมืองของไทยจึงมีความเห็นให้คงไว้ซึ่งช่องไม่ลงคะแนนนี้อีกทั้งยังเพิ่มเติมให้มีความครบถ้วนครอบคลุมในการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ของไทย

แต่อย่างไรก็ตามเจตนารมณ์ของการจัดให้มีช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งประการหนึ่ง คือความพยายามที่จะให้ช่องไม่ลงคะแนนเป็นส่วนหนึ่งที่มีนัยทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรม โดยการกำหนดให้คะแนนที่ได้จากการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนมีผลต่อการพิจารณาผลการเลือกตั้งเช่นเดียวกับการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครคนใดคนหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง กล่าวคือ ความต้องการที่จะให้มีการกำหนดให้ปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาว่าในเขตเลือกตั้งใด ๆ ก็ตามหากที่มีผลคะแนนในช่องไม่ลงคะแนนคิดเป็นร้อยละของปริมาณผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่ากับหรือเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้จะต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ดังเช่นในปัจจุบันที่ได้มีการกำหนดให้คะแนนของผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งจะต้องมีปริมาณไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของปริมาณผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ จึงจะได้รับการรับรองผลการเลือกตั้ง ทั้งนี้เพื่อให้เจตนารมณ์ที่ต้องการจะให้ช่องไม่ลงคะแนนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองจากประชาชนไปสู่ฝ่ายการเมืองในเรื่องของคุณภาพของผู้สมัครนโยบายของพรรคการเมือง รวมไปถึงการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมืองและพรรคการเมืองโดยภาคประชาชนโดยตรงมีผลเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น แต่ในปัจจุบันยังไม่มี การกำหนดข้อกฎหมายลักษณะดังกล่าวไว้ซึ่งหากได้มีการกำหนดข้อกฎหมายดังกล่าวขึ้นในกระบวนการเลือกตั้งแล้วคงจะส่งผลให้ช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสามารถที่จะทำงานได้ตามเจตนารมณ์ของผู้จัดทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพมากขึ้นอันจะส่งผลไปสู่การพัฒนากระบวนการเลือกตั้ง และการพัฒนาทางการเมืองไทยไปสู่ความสุจริตและเที่ยงธรรมมากขึ้นในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระมล ทองธรรมชาติและคณะ. การเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์ไพรส , 2542

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร : แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ปัญหา อุปสรรค และทางออก. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า , 2545

จรรยา สุภาพ. หลักรัฐศาสตร์. พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด , 2514

จิตยา สุวรรณชฎ. การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย. เอกสารโรเนียว , 2521

จิตยา สุวรรณชฎ. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , 2527

ประยงค์ สุวรรณบุปผา. รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ , 2541

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2479

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2541 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2543. กรุงเทพฯ : เอ.เอ็ม.พี.มาร์เก็ตติ้งจำกัด , 2543

ยุทธนา พูนทอง. คำถาม-คำตอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติยุทธ์ , 2542

ยุทธพร อิศรัชย์. อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา การปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544

ยุวรัตน์ กมลเวชช. อดีตคณะทำงานกลั่นกรองงานการเลือกตั้งคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) และอดีตคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.). สัมภาษณ์ , 6 กันยายน 2545

รังสรรค์ ตันเจริญ. หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการเมืองการปกครอง กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. สัมภาษณ์ , 19 สิงหาคม 2545

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

รายงานวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย , 2529

ลิขิต ธีรเวคิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2542

วรสิทธิ์ อภิชาติโชติ. การบังคับให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง : แนวคิดและผล. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533

วิชญ์ เครืองาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ , 2530

ศักดิ์ ไทยวัฒน์. กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญ
ทัศน์ , 2502

สมคิด เลิศไพฑูรย์. กฎหมายเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญู
ชน , 2542

สิทธิพันธ์ พุทธหุน. ทฤษฎีพัฒนาการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,
2530

สุรพล กาญจนะจิตรา. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน , 2534

หยุด แสงอุทัย. คำอธิบายหลักเกณฑ์ทั่วไปของการเลือกตั้งและพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511(เรียงมาตรา). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ , 2512

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ข้อมูลผลการเลือกตั้งแสดงปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนเปรียบเทียบกับดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยกำหนดให้ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.)เป็นตัวแปรต้นและปริมาณการใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนนเป็นตัวแปรตามและเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
กรุงเทพ	1	8.09	100.00
กรุงเทพ	36	7.45	100.00
กรุงเทพ	31	7.44	100.00
กรุงเทพ	3	7.36	100.00
กรุงเทพ	34	7.33	100.00
กรุงเทพ	37	7.19	100.00
กรุงเทพ	2	7.10	100.00
อุดรธานี	1	7.03	100.00
กรุงเทพ	33	6.99	100.00
กรุงเทพ	7	6.95	100.00
กรุงเทพ	4	6.93	100.00
กรุงเทพ	27	6.89	100.00
กรุงเทพ	12	6.88	100.00
กรุงเทพ	24	6.74	100.00
กรุงเทพ	22	6.73	100.00
กรุงเทพ	32	6.62	100.00
กรุงเทพ	17	6.40	100.00
กรุงเทพ	13	6.37	100.00
กรุงเทพ	14	6.37	100.00
กรุงเทพ	35	6.35	100.00
นนทบุรี	2	6.35	100.00

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
กรุงเทพ	5	6.29	100.00
กรุงเทพ	18	6.28	100.00
สงขลา	2	6.24	100.00
กรุงเทพ	19	6.14	100.00
กรุงเทพ	16	6.13	100.00
กรุงเทพ	21	6.11	100.00
กรุงเทพ	28	6.08	100.00
กรุงเทพ	8	5.93	100.00
กรุงเทพ	29	5.89	100.00
กรุงเทพ	9	5.86	100.00
กรุงเทพ	11	5.78	100.00
กรุงเทพ	15	5.69	100.00
กรุงเทพ	6	5.51	100.00
กรุงเทพ	23	5.48	100.00
กรุงเทพ	25	5.43	100.00
กรุงเทพ	30	4.98	100.00
นครราชสีมา	1	4.86	100.00
กรุงเทพ	10	4.84	100.00
กรุงเทพ	26	4.84	100.00
กรุงเทพ	20	4.49	100.00
ขอนแก่น	1	7.26	98.85
ชลบุรี	1	6.87	98.03
สมุทรปราการ	3	8.44	97.93
ปทุมธานี	4	5.86	97.89
สมุทรปราการ	1	5.16	97.85
นครปฐม	2	4.77	97.81
ปทุมธานี	3	4.61	97.67
ฉะเชิงเทรา	1	7.12	97.65
นครปฐม	3	5.17	97.61

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
ลำพูน	1	2.60	97.61
นนทบุรี	3	6.53	97.58
นครปฐม	1	6.61	97.56
นนทบุรี	5	8.29	97.55
ชลบุรี	2	4.70	97.53
ฉะเชิงเทรา	2	3.31	97.51
ฉะเชิงเทรา	4	5.98	97.46
พระนครศรีอยุธยา	1	5.40	97.36
นครราชสีมา	2	4.19	97.35
สิงห์บุรี	1	3.37	97.32
สระบุรี	3	4.20	97.30
สระบุรี	4	5.66	97.28
อุดรธานี	2	3.09	97.23
ราชบุรี	4	3.40	97.21
สมุทรปราการ	5	5.25	97.13
สมุทรสงคราม	1	2.67	97.12
ราชบุรี	1	11.18	97.07
สระบุรี	1	7.45	97.03
พระนครศรีอยุธยา	2	4.11	96.91
ลพบุรี	1	5.06	96.88
ชลบุรี	5	4.47	96.88
สมุทรปราการ	4	7.79	96.87
ตรัง	1	4.63	96.85
อุบลราชธานี	1	4.26	96.84
แพร่	1	1.76	96.79
นครพนม	3	1.79	96.76
ภูเก็ต	2	4.58	96.67
สุพรรณบุรี	4	1.62	96.67
สมุทรสาคร	1	4.06	96.63

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
สุราษฎร์ธานี	2	2.36	96.62
ยโสธร	1	2.25	96.53
ขอนแก่น	8	1.22	96.50
นครปฐม	5	7.48	96.49
นนทบุรี	1	7.19	96.38
สิงห์บุรี	2	2.93	96.38
สงขลา	8	2.92	96.36
สงขลา	1	3.90	96.35
ขอนแก่น	2	4.36	96.32
นครปฐม	4	7.58	96.30
พระนครศรีอยุธยา	4	3.38	96.29
สุพรรณบุรี	1	3.59	96.27
ชลบุรี	6	6.13	96.26
พระนครศรีอยุธยา	3	6.00	96.23
สมุทรปราการ	6	6.52	96.18
เพชรบุรี	1	2.40	96.12
ชัยนาท	1	2.80	96.06
อุทัยธานี	1	3.30	96.03
สมุทรสาคร	3	2.88	96.03
สระแก้ว	1	2.51	95.97
พระนครศรีอยุธยา	5	5.19	95.95
ยะลา	2	2.64	95.93
สุรินทร์	7	2.01	95.91
ปทุมธานี	2	3.42	95.87
นครราชสีมา	13	2.31	95.87
อ่างทอง	2	2.08	95.86
ลพบุรี	4	2.70	95.82
นครศรีธรรมราช	5	1.71	95.80
สงขลา	4	2.04	95.77

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
สุพรรณบุรี	3	1.61	95.75
สุรินทร์	8	1.58	95.75
ขอนแก่น	10	0.76	95.72
นครราชสีมา	12	3.39	95.70
นครราชสีมา	7	1.34	95.65
ศรีสะเกษ	9	1.63	95.62
นครสวรรค์	1	5.17	95.60
อุดรธานี	6	1.55	95.56
อุทัยธานี	2	1.48	95.56
ชลบุรี	3	2.99	95.47
จันทบุรี	1	4.06	95.45
ราชบุรี	5	3.34	95.45
นครราชสีมา	16	2.14	95.45
ลพบุรี	2	5.05	95.43
เพชรบุรี	2	11.19	95.42
ร้อยเอ็ด	2	1.52	95.41
สระแก้ว	2	2.52	95.35
ชลบุรี	7	8.30	95.32
เพชรบุรี	3	4.50	95.21
สุพรรณบุรี	5	2.75	95.20
สุรินทร์	9	1.73	95.18
ลำปาง	4	3.41	95.17
ศรีสะเกษ	1	2.14	95.11
อุบลราชธานี	3	1.40	95.11
สุรินทร์	6	2.63	95.07
สระแก้ว	3	2.82	95.04
สมุทรปราการ	2	7.04	95.03
สมุทรสาคร	2	4.81	95.02
ชลบุรี	4	4.17	95.00

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
เชียงใหม่	2	5.94	94.98
แพร่	2	1.61	94.97
ประจวบคีรีขันธ์	3	1.41	94.97
ระยอง	3	4.37	94.96
ปราจีนบุรี	2	2.60	94.96
นครพนม	1	2.22	94.96
สงขลา	5	2.59	94.95
นครสวรรค์	3	2.86	94.93
ปราจีนบุรี	1	10.66	94.91
อ่างทอง	1	4.54	94.89
นครสวรรค์	2	1.94	94.89
มหาสารคาม	5	1.19	94.89
ประจวบคีรีขันธ์	1	3.10	94.87
ขอนแก่น	3	2.32	94.86
ยะลา	3	2.06	94.84
กาฬสินธุ์	2	1.18	94.84
เพชรบูรณ์	1	4.83	94.82
จันทบุรี	3	3.08	94.82
นครราชสีมา	17	1.62	94.80
นครศรีธรรมราช	3	1.79	94.77
เชียงใหม่	3	5.01	94.72
สระบุรี	2	4.53	94.71
พัทลุง	1	1.97	94.69
ชัยนาท	2	2.76	94.68
ศรีสะเกษ	7	1.29	94.65
นครราชสีมา	5	1.87	94.61
พังงา	1	2.09	94.59
อำนาจเจริญ	1	2.19	94.58
นครราชสีมา	9	1.89	94.56

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
นครศรีธรรมราช	7	1.66	94.52
ขอนแก่น	5	1.60	94.48
ลำปาง	5	2.57	94.47
นครราชสีมา	4	2.16	94.46
แพร่	3	1.45	94.46
กาญจนบุรี	3	3.33	94.44
มหาสารคาม	6	2.36	94.43
อุดรดิตถ์	3	1.86	94.43
อุบลราชธานี	4	4.28	94.42
ชัยภูมิ	1	3.21	94.37
จันทบุรี	2	2.47	94.35
สุพรรณบุรี	2	1.24	94.35
สุรินทร์	1	4.21	94.31
สุรินทร์	4	1.91	94.31
นครศรีธรรมราช	4	1.38	94.30
เชียงใหม่	4	4.31	94.29
อุบลราชธานี	2	1.25	94.28
ขอนแก่น	6	1.67	94.27
ขอนแก่น	4	3.16	94.25
ลพบุรี	5	4.76	94.20
ระยอง	1	6.02	94.18
กาญจนบุรี	2	9.84	94.12
ตราด	2	2.77	94.11
บุรีรัมย์	5	1.32	94.09
นครสวรรค์	4	2.27	94.06
เลย	3	2.08	94.05
ร้อยเอ็ด	3	1.03	94.05
ลำปาง	1	7.64	94.02
หนองบัวลำภู	3	1.75	94.02

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
ชัยภูมิ	3	1.37	94.01
อุดรธานี	3	1.39	93.99
ลพบุรี	3	3.90	93.98
สุรินทร์	2	3.25	93.98
ปัตตานี	3	1.59	93.96
นครราชสีมา	15	1.31	93.95
นครสวรรค์	6	2.91	93.92
นครราชสีมา	14	1.25	93.91
นครนายก	1	3.72	93.87
ลำปาง	3	2.60	93.87
กาญจนบุรี	4	2.19	93.85
เชียงใหม่	1	5.02	93.81
สุราษฎร์ธานี	1	4.33	93.75
สงขลา	6	2.53	93.73
ลำปาง	2	4.04	93.72
กำแพงเพชร	5	1.44	93.70
กาฬสินธุ์	3	1.07	93.69
ยะลา	1	3.13	93.67
นครราชสีมา	3	3.12	93.61
พิษณุโลก	2	3.42	93.60
สุรินทร์	3	1.95	93.59
สงขลา	7	1.69	93.59
พังงา	2	5.28	93.57
ลำพูน	2	3.11	93.57
เพชรบูรณ์	3	2.40	93.56
นครพนม	2	1.85	93.56
ร้อยเอ็ด	4	0.79	93.50
ปราจีนบุรี	3	5.94	93.49
พิษณุโลก	1	8.19	93.47

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
ฉะเชิงเทรา	3	4.41	93.47
ระยอง	2	3.83	93.45
อุดรธานี	10	1.76	93.45
สงขลา	3	3.82	93.44
มหาสารคาม	2	0.94	93.43
พัทลุง	2	2.28	93.42
มหาสารคาม	4	1.19	93.42
ยโสธร	2	1.09	93.42
นครศรีธรรมราช	6	1.58	93.41
บุรีรัมย์	2	2.75	93.38
ชุมพร	1	2.50	93.34
เพชรบูรณ์	7	1.39	93.33
นครนายก	2	2.88	93.31
ราชบุรี	2	5.52	93.28
สุโขทัย	4	1.79	93.28
ศรีสะเกษ	8	2.47	93.27
ภูเก็ต	1	4.55	93.26
บุรีรัมย์	8	2.98	93.25
ร้อยเอ็ด	9	1.49	93.23
สกลนคร	3	1.75	93.22
เชียงใหม่	5	3.43	93.21
สุรินทร์	5	3.05	93.21
นครราชสีมา	8	1.31	93.20
สกลนคร	4	1.87	93.16
อุบลราชธานี	9	1.50	93.16
มหาสารคาม	3	1.27	93.15
อุดรธานี	4	2.52	93.07
สกลนคร	5	1.91	93.06
ประจวบคีรีขันธ์	2	3.92	93.04

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
กระบี่	2	2.23	93.03
กาญจนบุรี	1	4.88	93.01
หนองคาย	1	2.78	92.99
ตรัง	3	2.95	92.96
หนองบัวลำภู	1	3.00	92.95
นครศรีธรรมราช	9	1.54	92.93
สตูล	2	2.06	92.90
ชุมพร	2	2.54	92.87
กาฬสินธุ์	5	1.59	92.87
เลย	2	1.65	92.79
พิษณุโลก	4	3.92	92.78
กำแพงเพชร	2	2.33	92.77
ชัยภูมิ	7	1.21	92.77
ชัยภูมิ	5	1.93	92.76
เลย	1	2.44	92.75
หนองคาย	3	2.22	92.73
นครศรีธรรมราช	1	3.61	92.72
นครศรีธรรมราช	10	1.57	92.71
อุบลราชธานี	8	1.52	92.71
หนองคาย	2	1.29	92.70
ขอนแก่น	9	1.48	92.68
นราธิวาส	1	2.27	92.67
กำแพงเพชร	4	2.24	92.66
ปัตตานี	4	2.08	92.64
กำแพงเพชร	1	2.86	92.63
สุราษฎร์ธานี	3	2.95	92.61
เพชรบูรณ์	4	3.49	92.55
นราธิวาส	2	2.31	92.55
อุดรดิตถ์	1	2.93	92.54

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
ระนอง	1	3.05	92.52
เลย	4	2.27	92.51
บุรีรัมย์	9	1.99	92.51
นราธิวาส	4	1.58	92.50
ขอนแก่น	11	1.40	92.49
ตราด	1	3.02	92.46
นครสวรรค์	5	2.33	92.45
สกลนคร	6	1.78	92.45
อุดรธานี	2	3.22	92.40
ชุมพร	3	2.16	92.35
บุรีรัมย์	3	2.67	92.34
สกลนคร	2	2.61	92.33
เชียงใหม่	1	11.37	92.31
เชียงใหม่	6	4.29	92.31
มุกดาหาร	2	2.08	92.29
ชัยภูมิ	4	1.01	92.29
ชัยภูมิ	6	1.65	92.26
มหาสารคาม	1	3.25	92.22
บุรีรัมย์	7	1.91	92.20
นครราชสีมา	6	1.65	92.20
นครราชสีมา	10	2.12	92.19
บุรีรัมย์	1	3.14	92.18
นราธิวาส	3	1.95	92.16
ตรัง	2	2.14	92.14
เพชรบูรณ์	5	1.99	92.12
พิษณุโลก	3	1.88	92.11
กาฬสินธุ์	6	1.86	92.09
อุบลราชธานี	5	1.34	92.08
หนองบัวลำภู	2	1.50	92.07

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
ปัตตานี	2	2.64	92.06
พิจิตร	3	3.26	92.03
สุโขทัย	3	2.07	92.01
กาฬสินธุ์	4	1.80	92.01
ศรีสะเกษ	2	2.37	91.98
นนทบุรี	4	6.43	91.97
พะเยา	2	4.18	91.94
นครศรีธรรมราช	8	2.53	91.93
ศรีสะเกษ	5	2.22	91.92
กระบี่	1	3.34	91.88
พิจิตร	1	1.99	91.87
อุบลราชธานี	11	1.79	91.87
นครราชสีมา	11	1.77	91.85
กาญจนบุรี	5	3.48	91.83
นครศรีธรรมราช	2	1.46	91.83
พิจิตร	4	2.15	91.75
หนองคาย	5	1.78	91.75
สกลนคร	1	3.38	91.72
สุโขทัย	2	1.61	91.69
เพชรบูรณ์	6	1.83	91.64
อุบลราชธานี	7	1.41	91.63
ลำพูน	3	2.03	91.61
สกลนคร	7	1.43	91.55
อำนาจเจริญ	2	2.25	91.54
นครพนม	5	1.00	91.52
สตูล	1	3.31	91.46
เพชรบูรณ์	2	2.53	91.44
สุพรรณบุรี	6	2.79	91.38
เชียงใหม่	10	3.30	91.36

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
กาฬสินธุ์	1	2.58	91.30
ศรีสะเกษ	4	2.65	91.27
นครพนม	4	2.21	91.26
อุดรธานี	5	1.27	91.20
อุดรธานี	7	0.86	91.19
ศรีสะเกษ	3	1.67	91.18
ตาก	1	3.24	91.12
เชียงราย	5	3.44	91.08
เชียงราย	2	4.42	91.07
สุราษฎร์ธานี	4	2.65	91.07
ชัยภูมิ	2	1.44	91.05
ร้อยเอ็ด	5	1.45	91.01
อุดรธานี	9	1.12	91.01
ร้อยเอ็ด	8	1.03	91.00
กำแพงเพชร	3	2.26	90.99
มุกดาหาร	1	2.60	90.95
ตรัง	4	2.11	90.93
พิจิตร	2	1.88	90.92
บุรีรัมย์	10	2.81	90.89
ยโสธร	3	1.75	90.73
ปทุมธานี	1	6.90	90.67
เชียงราย	7	3.24	90.66
บุรีรัมย์	4	1.23	90.63
ศรีสะเกษ	6	1.23	90.61
อุดรธานี	8	1.96	90.51
แม่ฮ่องสอน	1	3.11	90.50
อุบลราชธานี	6	1.19	90.47
ขอนแก่น	7	1.55	90.45
อุบลราชธานี	10	1.23	90.41

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
สุโขทัย	1	3.70	90.33
หนองคาย	4	1.53	90.31
พิษณุโลก	6	2.10	90.23
ร้อยเอ็ด	6	0.96	90.19
ยโสธร	4	1.34	90.01
สุราษฎร์ธานี	5	1.56	89.98
พัทลุง	3	1.64	89.97
เชียงราย	4	3.96	89.89
ร้อยเอ็ด	7	0.92	89.84
พะเยา	1	3.63	89.76
สุราษฎร์ธานี	6	2.11	89.53
น่าน	1	3.90	89.47
นครสวรรค์	7	1.98	89.42
พะเยา	3	2.04	89.37
หนองคาย	6	1.64	89.37
บุรีรัมย์	6	2.17	88.88
น่าน	2	3.43	88.79
ราชบุรี	3	4.30	88.70
พิษณุโลก	5	3.18	88.69
เชียงราย	3	3.56	88.60
น่าน	3	3.76	88.55
เชียงราย	8	2.20	88.35
เชียงใหม่	9	3.05	88.31
ตาก	3	1.89	87.57
ปัตตานี	1	2.22	87.15
เชียงราย	6	3.37	87.11
ร้อยเอ็ด	1	1.82	86.62
เชียงใหม่	7	1.39	85.52
เชียงใหม่	8	2.09	81.97

จังหวัด	เขต	การใช้สิทธิไม่ลงคะแนน(%)	ดัชนีจปฐ.(%)
ตาก	2	2.20	81.64
แม่ฮ่องสอน	2	2.67	80.48

ที่มา : ข้อมูลการเลือกตั้งโดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ข้อมูลดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ประจำปี พ.ศ. 2543 กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

แสดงการประมวลผลข้อมูลการหาค่าความสัมพันธ์

		VAR00001	VAR00002
Pearson	VAR00001	.545**	1.000
Correlation	VAR00002	1.000	.545**
Sig.	VAR00001	.000	.
(2 – tailed)	VAR00002	.	.000
N	VAR00001	400	400
	VAR00002	400	400

** .Correlation is significant at the 0.01 level (2 – tailed).

หมายเหตุ VAR00001 : ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) (ร้อยละ)

VAR00002 : การใช้สิทธิในช่องไม่ลงคะแนน (ร้อยละ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายดำรงศักดิ์ ยอดทองดี เกิดเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2520 ที่จังหวัดสมุทรปราการ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจาก โรงเรียนขจรโรจนวิทยา กรุงเทพมหานคร และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนวัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร จากนั้นสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต รัฐศาสตรบัณฑิต (การปกครอง) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2541 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2542 จากนั้นได้รับการบรรจุแต่งตั้งเข้ารับราชการในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารงานทะเบียนและบัตร 3 เทศบาลตำบลมหาพรหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย